

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Válka a doba pohledem Emanuela Moravce

František Vokáč

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program: Historické vědy

Studijní obor: Moderní dějiny

Diplomová práce

Válka a doba pohledem Emanuela Moravce

František Vokáč

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své diplomové práce PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za jeho pomoc a rady, které mi poskytl při jejím zpracování.

Obsah

1 ÚVOD	8
2 OSOBNOST EMANUELA MORAVCE	13
2.1 MLADÁ LÉTA A PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA	13
2.2 LÉTA 1920–1937	16
2.3 PŘEROD 1938–1939	19
2.4 VE SLUŽBÁCH OKUPANTŮ	22
2.5 „HOŘKÝ KONEC“	25
3 STRATEGICKÉ ASPEKTY VÁLEK	28
3.1 PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA	28
3.1.1 ÚVODNÍ TAKTIKA	28
3.1.2 ASPEKTY VÝCHODNÍ FRONTY	31
3.1.3 REALITA PLÁNŮ	33
3.2 PŘÍŠTÍ VÁLKA A STRATEGIE	34
3.2.1 NÁZOR O PŘÍŠTÍ VÁLCE.....	36
3.2.2 NĚMECKÁ PŘÍŠTÍ VÁLKA	40
3.3 „DOMÁCÍ ZÁZEMÍ“	42
4 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA POHLEDEM EMANUELA MORAVCE	44

4.1	OBDOBÍ PŘED A PO NAPADENÍ POLSKA	44
4.2	PŘÍPRAVA NA VELKOU BRITÁNII.....	48
4.3	ZÁPADNÍ FRONTA.....	49
4.4	OPERACE BARBAROSSA	53
4.5	EMANUEL MORAVEC A ŽIDOVSKÁ OTÁZKA.....	59
5	ČESKOSLOVENSKO POHLEDEM EMANUELA MORAVCE.....	61
5.1	ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA.....	61
5.2	STRATEGICKÝ VÝZNAM ČESKOSLOVENSKA.....	65
5.3	OBRANYSCHOPNOST ČESKOSLOVENSKA	71
5.4	MNICHOVSKÁ KAPITULACE OČIMA EMANUELA MORAVCE	73
5	EMANUEL MORAVEC A <i>LIDOVÉ NOVINY</i> V ROCE 1945	76
6	ZÁVĚR	84
7	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY.....	89
7.1	NEVYDANÉ PRAMENY	89
7.2	PERIODIKA	89
7.3	VYDANÉ PRAMENY – AUTOR EMANUEL MORAVEC (STANISLAV YESTER).....	89
7.4	ODBORNÁ LITERATURA	91
8	RESUMÉ	94

9 PŘÍLOHY	95
------------------------	-----------

1 Úvod

I přesto, že od konce druhé světové války uplynulo již šedesát devět let, objevují se stále nové otázky a neprobádaná témata vztahující se k tomuto období. Některé fenomény mají kořeny v dřívějších dobách, ale naplno se projeví až během nacistické hegemonie v Evropě. Jednou z těchto oblastí je i problematika kolaborace.

„Nálepku“ apoštola národní zrady na území bývalého Československa získal Emanuel Moravec (1893–1945). Jedná se o neobyčejně kontroverzní až tragickou postavu, protože právě takový člověk, plukovník generálního štábu, zradil. Sám upozorňoval na nebezpečí nacistického Německa, přičemž během „mnichovských dnů“ osobně přesvědčoval prezidenta Beneše o nutnosti se bránit. Po odstoupení českého pohraničí Německu přemýšlel o sebevraždě, ale po 15. březnu 1939 se stal vůdčí silou těch politických sil, které prosazovaly naprostou oddanost a spolupráci s nacistickým Německem.

Během své vojenské kariéry si vydobyl významné postavení, jelikož působil v československých legiích a stal se důstojníkem z povolání. Vystudoval Vysokou školu válečnou a svůj vojenský nadhled začal zpracovávat do různých periodik. Brzy začal vydávat vlastní knihy, ve kterých tyto vojenské problémy více specifikoval a rozebíral. Hodně se hovoří o jeho činech a názorech během okupace, ale jeho názory v předválečném období nejsou mnoho nebo téměř vůbec zmapovány.

Cílem práce je obecné představení války a doby na základě vydaných článků a monografií Emanuela Moravce, a komparativním pohledem zachytit jeho reflexi války, a to jak v obecném, tak i strategickém kontextu prvního a druhého válečného konfliktu. Zvláštní kapitola je věnována jeho názorům na vojensko-strategický potenciál Československa. V závěru práce jsou průřezově zmapovány jeho názory s blížícím se koncem války publikovaných v *Lidových novinách* od ledna do dubna 1945.

Diplomová práce se snaží nalézt odpovědi na následující otázky: Čím byl způsoben úpadek Ústředních mocností a jak měl dle jeho slov vypadat další ozbrojený konflikt po první světové válce? Jak Moravec vnímal druhou

světovou válku? Jaké postavení mělo dle jeho názoru Československo v rámci střední Evropy? Předpovídal Moravec poválečné události správně?

Předložená diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol, které se následně dělí do několika subkapitol. První kapitola se věnuje osobě E. Moravce, protože je to nezbytné pro celkový kontext. Náplní této části práce je zmapování životních okamžiků od narození až po sebevraždu v roce 1945. Důraz je zde kladen na jeho vojenskou kariéru a především na rok 1938, který představuje názorový vrchol Moravcova probenešovského smýšlení. Tato kapitola se také zabývá jeho kolaborantskou činností od začátku až po období jeho působení na Ministerstvu školství a Úřadu lidové osvěty. Závěrečná subkapitola popisuje poslední okamžiky jeho života.

Druhá kapitola analyzuje Moravcovy názory na strategické aspekty války. Cílem této kapitoly je analýza vnitřních aspektů, které se odrazily při vývoji německé a částečně rakousko-uherské armády v rámci první světové války. Nebude opomenut Moravcův pohled na významné osoby, jež se podílely na strategické a vojenské přípravě plánů války včetně jejich realizované podoby. Následuje subkapitola věnující se působení německých a rakousko-uherských sil na východní frontě, přičemž nejsou opomenuty některé dohodové protiofenzívy. Dalším jádrem této kapitoly je Moravcův názor na podobu příštího válečného konfliktu se zaměřením na Německo. V závěru je shrnuto „domácí zázemí“, které mělo podle jeho názoru tvořit základ pro každý válečný konflikt.

Třetí kapitola přináší Moravcovu analýzu průběhu druhé světové války. Úskalím této kapitoly se stal nedostatek podkladů pro její zpracování. Především pro období od roku 1943 do konce roku 1944 je pramenná základna velice slabá. Pravděpodobně je to způsobeno tím, že se Moravec v této době věnoval spíše Ministerstvu školství a lidové osvěty, Kuratoriu pro výchovu mládeže a České lize proti bolševismu. Hlavní období této kapitoly tak tvoří roky 1939–1942, přičemž jsou částečně analyzovány i následující léta mimo rok 1945, jenž je specifikován v samostatné kapitole. V závěru je shrnut Moravcův pohled na židovskou otázku.

Čtvrtá kapitola se věnuje Moravcovu pohledu na strategické postavení Československa. V úvodu je analyzován vznik a možnosti československé

armády, protože představovala základ tehdejšího státu. Následuje hlavní část věnující se popisu strategického postavení Československa. Jsou popsány důvody jeho významu, rizika a možné alternativy, jakým způsobem by bylo možné zabezpečit dle Moravce střední Evropu proti nacistické agresi, jelikož Československo představovalo dle jeho názoru „citadelu střední Evropy“. V poslední části práce je představen Moravcův pohled na Mnichovskou dohodu.

Poslední kapitola se snaží objasnit Moravcovy názory publikované v *Lidových novinách* od ledna do dubna 1945 na poválečné události v případě německé prohry. Je zde předně vyzdvíženo nebezpečí, jaké dle jeho názoru představoval Sovětský svaz pro střední Evropu. *Lidové noviny* jsou vybrány zcela záměrně, protože se jednalo o prestižní noviny, které si i přes cenzurní zásahy zachovaly „korektní tvář“.

Použitá literatura a prameny se odvíjejí od obsahu jednotlivých kapitol. Základem se staly archivní prameny a veškeré dostupné monografie doplněné o studie a některé články v dobových periodících, jejichž autorem byl Emanuel Moravec. Kriticky je potřeba přistupovat k dílům vydaným po roce 1939, protože jsou jednoznačně zaměřena ve prospěch nacistického Německa. Jelikož je hlavním cílem práce zmapování jeho názorů, až na několik výjimek autor nevyužil odborné monografie či studie jiných autorů. Výjimku představuje první kapitola *Osobnost Emanuela Moravce*.

V této kapitole je využívána jak primární, tak i sekundární literatura. Základní přehled o Moravcově životě přináší kniha *Až na dno zrady* od Jiřího Pernese. Autor podává komplexní ucelený obraz Moravcova života, přičemž se dotýká všech životních oblastí a snaží se nalézt příčiny a důsledky jeho osobních zájmů. Obdobně pojednává i kniha *Kolaboranti 1939–1945* od Michaela Borovičky, která přináší syntetizující pohled na Moravcův život. Jelikož Moravec vynikal na poli publicistiky, jsou jeho názory, především pro rok 1938, čerpány z jeho úvodníků v *Lidových novinách*. Pro otázky vojenské kariéry a služebního hodnocení jsou základem informace z Ústředního vojenského archivu. Moravcův fond přináší dokumenty typu Kvalifikační listiny, Osobní výkazy a Posudky zemského vojenského velitele.

Pro hlavní část práce jsou využívány i jiné archivy, přičemž fondy vztahující se k E. Moravcovi měly „pohnutý osud“. Archiv Emanuela Moravce se dostal do správy Ministerstva vnitra (MV) již v roce 1945, kdy byl hojně využíván během retribučního šetření. Poprvé byl uspořádán jako sbírka v roce 1952, kdy jej tvořilo celkem 94 kartonů dokumentů. V roce 1987 bylo rozhodnuto o předání jeho většiny z Archivu ministerstva vnitra (AMV) do dnešního Národního archivu (NA). Mezi archivními fondy a sbírkami bývalého Archivu ministerstva vnitra tak zůstaly pouhé tři kartony, které jsou dnes uloženy v Archivu bezpečnostních složek (ABS). Z tohoto fondu je využita Moravcova korespondence, kterou mu zasílali jeho posluchači v rámci jeho pravidelných rozhlasových projevů a pro závěr Moravcova života je využita složka Pátrání po Emanuelu Moravcovi, obsahující klíčové archiválie pro rekonstrukci posledních okamžiků tohoto člověka.

V Národním archivu jsou fondy rozděleny do osobních a věcných svazků, přičemž v rámci diplomové práce jsou využity kartony č. 1, 4, 6, 62 a 64. Ty přinášejí osobní informace, projevy, úvahy a spisy o válce, jež jsou základem pro jádro této diplomové práce.

Veškerým knihám se vymyká jeho dílo *V úloze mouřenína*, jenž představuje shrnutí událostí od založení československého státu s důrazem na rok 1938. Jsou zde Moravcem popsány veškeré vnitřní i zahraniční události s jejich důsledky. Je možné také říci, že tato kniha představuje definitivní přihlášení se ke kolaboraci.

Pro kapitolu věnující se strategickým aspektům války jsou klíčová některá čísla čtrnáctideníku časopisu *Branná politika*, v jehož čele stál E. Moravec, který se věnoval otázkám obrany a poměrům ve světovém zbrojení. Obdobně jsou pro tuto kapitolu důležité Moravcovy studie v časopise *Vojenský svět*, jenž přinesl pokračování článku „*Jak se povede příští válka*“. Důležitá nejen v této kapitole, ale i v dalších, je kniha „*Třetí říše*“ *nastupuje!*, která přináší Moravcův objektivní a nezaujatý pohled na hrozbu, jež představovalo nacistické Německo.

Knihou *Tři roky před mikrofonem* je důležitá pro kapitolu věnující se druhé světové válce, protože jsou v ní zaznamenány Moravcovy projevy od září 1939 do ledna 1942. V nich reflektuje politické i vojenské události.

Obdobně je důležitá i kniha *Ve službách nové Evropy*, která přináší taktéž Moravcovy přednášky v období 1939–1940. Informace o válce s Francií přináší kniha Wilhelma Zieglera *Cesta Francie*, do které Moravec napsal předmluvu, jež je jako jediná z knihy využívána.

Významným zdrojem informací pro kapitolu věnující se strategickému významu Československa je kniha *Příprava na těžké doby*, ve které se Moravec zabývá československou armádou a vývojem domácí doktríny. Další knihou je *Úkoly naší obrany*, jež přináší informace o vývoji armád, vojenských teoriích a československém strategickém postavení. Zajímavé informace přináší i monografie *Vojenský význam Československa v Evropě* a *Obrana státu*. Obě knihy se zabývají vztahy Československa k jeho sousedům a přináší informace o možných spojenečtvích a potenciálních hrozbách.

2 Osobnost Emanuela Moravce

2.1 Mladá léta a první světová válka

Během německé hegemonie v Evropě v průběhu druhé světové války se v řadě zemí objevila početná skupina obyvatel ochotná zaprodat svůj vlastní národ ve prospěch okupantů. V Norsku to byl Vidkun Quisling (1887–1945), v Belgii Léon Degrelle (1906–1994) a na československém území se „symbolem kolaborace“ stal Emanuel Moravec. Kontroverze spočívá v jeho předválečném postavení, protože se během první republiky stavěl za Masaryka a Beneše. Dostavily se však události roku 1938 a 15. březen 1939, kdy došlo k zásadní změně Moravcova postoje a povahy. Sám řekl: *„Čím více nás půjde s pravdou do nové Evropy, tím silnější bude český národ. Jiné východisko jako dobrý Čech nevidím. Proto jdu za Adolfem Hitlerem cestou necestou.“*¹

Emanuel Moravec se narodil 17. dubna 1893 v Praze do rodiny obchodníka Jana Petra Moravce a jeho ženy Malvíny (Sapiové). E. Moravec obdržel domovskou příslušnost k obci Křesetice, okr. Kutná Hora, odkud pocházel jeho otec. Od roku 1908 studoval vyšší průmyslovou školu (strojní obor), kde v roce 1912 úspěšně odmaturoval. Svůj odpor k habsburské monarchii demonstroval v lednu 1911, kdy vystoupil z římskokatolické církve, protože dle jeho názoru nebyla nakloněna českým snahám. Od této doby až do roku 1945 se v jeho osobních listech uváděl bez vyznání.²

Po absolvování školy nastoupil jako technický úředník do firmy R. Mašek a spol., kde působil do roku 1913. Poté přešel k pražské firmě Architekt L. Blažej a Ing. V. Michal.³ Jeho životní osud ovšem ovlivnil 28. červen 1914, kdy následkům atentátu v Sarajevu podlehl následník rakouského trůnu František Ferdinand d'Este. Po ultimátu vypovědělo Rakousko-Uhersko 28. července Srbsku válku, čímž vypukla první světová válka.

¹ MORAVEC, Emanuel, *Ve službách nové Evropy*, Praha 1940, s. 10.

² Referát popisní, Praha, 26. 1. 1911, Národní archiv (dále jen: NA), Archiv ministerstva vnitra (dále jen: AMV) 39 1, s. 24.

³ PERNES, Jiří, *Až na dno zrady*, Praha 1997, s. 11–12.

Shodou okolností E. Moravec obdržel předvolání před odvodní komisí 28. července. Ihned byl přiřazen k výcviku k zeměbranceckému pluku č. 8 v Salcburku jako jednorozční dobrovolník. V lednu 1915 se stal kadetem aspirantem a následovalo jeho převelení s jednotkou na východní frontu do oblasti Karpat, kde však upadl u Medzilaborce do zajetí.⁴

Během svého transportu do zajateckého tábora v Samarkandu se pravděpodobně dozvěděl o formující se československé odbojové akci proti Rakousku-Uhersku. Od srpna 1914 existovala v Rusku tzv. Česká družina, kde se koncentrovali čeští dobrovolníci. Vstup byl ovšem podmíněn ruským občanstvím.⁵ E. Moravec se do družiny přesto přihlásil, ale nebylo mu vyhověno, a tak využil možnosti vstupu do 1. srbské dobrovolnické divize v červenci 1916 v Oděse, kde se ujal funkce velitele kulometné čety v hodnosti poručíka.⁶

První srbská dobrovolnická divize se postavila proti Bulharsku a zásadní se pro E. Moravce stala bitva u Amzače v září 1916, kdy byl raněn a jeho diagnóza zněla ochrnutí nervů. Následovala cesta do Oděsy k léčení.⁷ Máme zpětné hodnocení, kde se uvádí, že se Moravec choval v boji zbaběle, a nebýt ceněné účasti československých důstojníků, hrozil by mu polní soud.⁸

Po návratu k mužstvu na počátku roku 1917 zjistil, že řada dobrovolníků divizi opouštěla.⁹ I on si zažádal a následovalo přiřazení k nově se formujícímu 6. československému pluku Hanáckému v Borispolu, kde se poprvé setkal s T. G. Masarykem (1850–1937), jenž se pro něj stal neotřesitelnou autoritou.¹⁰ Mezitím byl E. Moravec vyslán do Barladu, kde do března 1918 absolvoval kulometný a pak i kurs pro důstojníky generálního štábu. Nyní se vrátil a stal se velitelem kulometného oddílu Maksim.¹¹

⁴ Kvalifikační listina část I, Praha, 11. 9. 1936, Vojenský ústřední archiv (dále jen: VÚA), kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

⁵ ŠTEIDLER, František, *Československé hnutí na Rusi*, Praha 1921, s. 3–10.

⁶ ČERMÁK, Jiří, *Věrnost za věrnost*, Praha 1921, s. 12.

⁷ Kvalifikační listina část I, Praha, 11. 9. 1936, VÚA, kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

⁸ HRBEK, Jaroslav, *Emanuel Moravec aneb konstrukce a skutečnost*. In: *Dějiny a současnost* 11, 1969, 5, s. 39.

⁹ ČERMÁK, Jiří, *Naši v srbské armádě*, Praha 1924, s. 42–43.

¹⁰ KUBÍČEK, Adolf, *Hanáci v revoluci*, Olomouc 1928, s. 11.

¹¹ Kvalifikační listina část I, Praha, 11. 9. 1936, VÚA, kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

Své znalosti nemohl ovšem využít, protože v Rusku vypukla občanská válka, představitelé Odbočky Československé národní rady se pod vlivem dalších okolností dohodli s bolševickým vedením o transportu legií do Vladivostoku a dále až do Francie. Dle dohody musel Moravcův pluk v dubnu 1918 v Penze odevzdat zbraně. Následoval transport do Čeljabinska, kde se zastavil.¹² Po rozhodnutí pokračovat v cestě i bez souhlasu ruských úřadů byl E. Moravec jmenován členem delegace vyslané do Omska, aby vyjednala průjezd městem. Delegaci se podařilo cíl splnit, ale dohoda nebyla dodržena ze strany bolševiků, a tak se rozhořely boje, ve kterých utrpěl zranění i on.¹³

V nemocnici začal rozvíjet svoji nejlepší dovednost, která ho provázela celým životem, a to žurnalistiku. Začal přispívat vojenskými články do časopisu *Československý voják*.¹⁴ Touto aktivitou na sebe brzy upozornil. Všiml si jej i Milan Rastislav Štefánik, který jej již v hodnosti kapitána od ledna 1919 jmenoval do řad pracovníků Politicko-informačního oddělení Ministerstva vojenství ČSR na Sibiři. Od března téhož roku začal působit jako člen československo-francouzské komise pro přejímání zbraní pro československé vojsko ve Vladivostoku. Když její činnost skončila, byl jmenován místním velitelem rajonu 35. pěšího pluku na Ruském ostrově.¹⁵

Ve Vladivostoku se v listopadu 1919 také, byť nepřímo, podílel na povstání proti admirálu Kolčakovi, které však zkrachovalo.¹⁶ V této době již do přímých bojů nezasahoval, jelikož mu údajně „selhávaly nervy“, a proto byl přiřazen k oddílu s úkolem zajišťovat transporty do vlasti.¹⁷

Ještě dříve než opustil Sibiř, se stačil oženit s Helenou Bekovou. Následovalo přiřazení k 20. transportu na loď Mount Vernon, na kterou novomanželé nastoupili v dubnu 1920. Moravcova cesta do vlasti byla plná nepříjemností. Využil ovšem svůj literární talent, jelikož byl jmenován osvětovým důstojníkem transportu. Začal přispívat do lodního časopisu

¹² SAK, Robert, *Anabáze*, Praha 1995, s. 23–41.

¹³ BOROVIČKA, Michael, *Kolaboranti 1939–1945*, Praha 2007, s. 24.

¹⁴ PERNES, s. 42.

¹⁵ Kvalifikační listina část I, Praha, 11. 9. 1936, VÚA, kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

¹⁶ BOROVIČKA, s. 24–25.

¹⁷ HRBEK, s. 39.

*Návrat.*¹⁸ Do Terstu a pak do samostatného Československa dorazil Moravec v srpnu 1920.¹⁹ Tím pro jeho rodinu i jeho samotného začal nový život.

2.2 Léta 1920–1937

Po návratu do vlasti se E. Moravec dozvěděl, že jej ministerstvo národní obrany považovalo za příslušníka československých legií jen do konce srpna roku 1920. Původně se chtěl vrátit ke svému původnímu oboru, tedy stavebnictví, ale na popud svého otce si podal žádost o přijetí k československému vojsku.²⁰

Této žádosti bylo vyhověno, a tak od září 1920 začal působit jako zpravodajský důstojník u Zemského vojenského velitelství pro Podkarpatskou Rus v Užhorodu. Tento rok byl pro E. Moravce významný i z důvodu, že obdržel několik vyznamenání za službu v legiích a za účast v bojích – získal Válečný kříž, Revoluční medaili, Medaili vítězství a Rumunský kříž (*Crucea comemorativa*).²¹

V Užhorodu E. Moravec předvedl své schopnosti, jelikož se během krize vyvolané snahou Karla Habsburského o návrat na maďarský trůn choval energicky, s rozhodností a klidem. Proto byl od 30. července 1921 povolán hned do II. ročníku Vysoké válečné školy v Praze, kde se seznámil s řadou významných osobností.²² K rozvoji jeho kariéry přispělo skvělé služební hodnocení, ale i spolupráce se Svazem československého důstojnictva, který začal vydávat jeho knihy. V první knize, *Články vojenské*, vyšly jeho články sepsané do týdeníku *Československý voják*.²³

Před nastoupením na Vysokou školu válečnou absolvoval E. Moravec výcvik u Lehkého dělostřeleckého pluku č. 1 Jana Žižky z Trocnova, kde byl

¹⁸ ROUBAL, Vladimír, *Osudy 20. transportu*, Brno 1929, s. 34.

¹⁹ BOROVIČKA, s. 26.

²⁰ UHLÍŘ, Jan Boris, *Emanuel Moravec. Český nacionální socialista*. In: *Historie a vojenství* 55, 2006, 2, s. 28.

²¹ Kvalifikační listina válečná, Praha, 11. 10. 1938, VÚA, kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

²² Kvalifikační listina část I, Praha, 11. 9. 1936, VÚA, kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

²³ PERNES, s. 64.

charakterizován jako pilný a svědomitý jedinec, který si osvojil dobré znalosti.²⁴

Závěrečné zkoušky na vysoké škole složil E. Moravec v červenci 1923, čímž se dostal mezi armádní elitu, jelikož vyšší vzdělání představoval jen generálský kurz. Během dalších cvičení dosáhl opět vynikajících výsledků, a proto byl jmenován majorem generálního štábu a přednostou II. zpravodajského oddělení štábu Zemského vojenského velitelství v Praze.²⁵

Jeho hvězdnou kariéru ovšem ovlivnila tzv. *Gajdova aféra*.²⁶ Generál Radola Gajda (1892–1948) byl obviněn, že měl údajně dodávat Sovětům špionážní zprávy a E. Moravec byl jedním ze svědků během soudního procesu.²⁷

Do „soukolí“ aféry se E. Moravec dostal na podzim 1923 kvůli knize Jaroslava Kratochvíla *Cesta revoluce*, kde autor napadl R. Gajdu.²⁸ Po osobní konzultaci dostal Moravec od Kratochvíla do rukou dokumenty dokazující údajné špionážní praktiky Gajdy, které předal do vyšších míst. Během procesu v roce 1926 vypovídal o tom, jak na Gajdovu činnost poukazoval již ve výše zmíněném roce. Zde se ovšem dostal do střetu s plukovníkem Žákem, který popřel, že by od něj dostal jakýkoliv materiál k tomuto případu. Toho se chopili Gajdovi stoupenci, kteří samotného Moravce nařkli z bolševismu.²⁹

V této aféře se prokázala jeho ctižádostivost a pohotovost, kterou využil ve svůj prospěch. Po uklidnění situace se opět pilně věnoval zpravodajskému oddělení. Služební hodnocení za rok 1927 jej charakterizovalo jako inteligentního a velmi schopného důstojníka.³⁰ Moravec se také stal členem Vojenského ústavu vědeckého a projevoval stále větší zájem o vojenskou problematiku a odborná veřejnost jej začala považovat za člověka znalého této problematiky.³¹

²⁴ Kvalifikační listina část I, Praha, 11. 9. 1936, VÚA, kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ K této problematice blíže: ŠEDIVÝ, Ivan, *Gajdova aféra 1926–1928*. In: Český časopis historický 92, 1994, 4, s. 732–758.

²⁷ PASÁK, Tomáš, *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999, s. 79.

²⁸ KRATOCHVÍL, Jaroslav, *Cesta revoluce*, Praha 1928, s. 374–375.

²⁹ KRATOCHVÍL, Jaroslav, *Jménem republiky*, Praha 1928, s. 22.

³⁰ Posudek zemského vojenského velitele, Praha, 2. 10. 1927, VÚA, kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

³¹ PERNES, s. 83.

Největším problémem po celý Moravcův život se staly finance. Jeho rodina si žila nad poměry a neuměla hospodařit. Navíc se dopustil několika „přešlapů“. V první řadě se to týkalo plagiátu textu, který vložil do svého textu, ale více jeho situaci ovlivnily finanční machinace s nákupy knih.³² Před bankrotem ho zachránili kolegové z generálního štábu a bankovní úvěr.³³

V listopadu 1927 následovalo přeložení k 24. pěšímu pluku ve Znojmě a zároveň mu bylo propůjčeno služební místo 5. platové stupnice v kategorii důstojníků generálního štábu. I zde plnil úkoly s plným nasazením, a proto prosinci 1928 nabyl hodnosti podplukovníka.³⁴ Významným úspěchem téhož roku se stalo navázání spolupráce s časopisem *Přítomnost*.

Třicátá léta jsou pro E. Moravce nejúspěšnějším obdobím jeho kariéry. V tomto období se ještě více ztotožnil s názory T. G. Masaryka a dokázal svoji odbornost v žurnalistice. V roce 1931 připravil k vydání svojí dvoudílnou knihu *Válka a vojáci*, která mu i díky výsledkům ve službě a vědeckým znalostem přinesla místo profesora na Vysoké škole válečné.³⁵ Vrcholem se stala spolupráce s *Lidovými novinami* od roku 1932, kde publikoval pod pseudonymem Stanislav Yester.³⁶ Zároveň v roce 1933 nabyl hodnosti plukovníka. To ho ještě více inspirovalo k sepsání dalších knih, jež charakterizovaly dobu a situaci.

Jako největšího odborníka jej považovali za vhodného nástupce do čela Památníku osvobození. Prvním krokem k této funkci byla stáž ve vojenském archivu v Paříži od září 1935. Avšak na základě negativního zápisu generála Vojtechovského mu bylo toto místo a zároveň generálský kurz zamítnut.³⁷

V jeho posudcích se přesto mezi léty 1931–1937 mluvilo jen v superlativech, a proto když 14. září 1937 zemřel T. G. Masaryk, byl vybrán právě Moravec, aby Prahou vedl vojenský konvoj.

³² BOROVIČKA, s. 32.

³³ HRBEK, s. 40.

³⁴ Kvalifikační listina část I, Praha, 11. 9. 1936, VÚA, kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

³⁵ PERNES, s. 91.

³⁶ PERNES, Jiří, *Svět Lidových novin 1893–1993. Stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*, Praha 1993, s. 85–86.

³⁷ Zápis: „Nemyslím si, že by plk. Moravec vedl důstojnický sbor k samostatnosti. Spíše na mě činí dojem, že za jeho velení jsou důstojníci jako žáci. Zároveň o řadovou službu jeví malý zájem.“ Kvalifikační listina část II, Praha, 4. 11. 1937, VÚA, kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

2.3 Přerod 1938–1939

Moravec koncem roku 1937 odešel od bojové jednotky, opět učil na Vysoké škole válečné, ale soustavně upozorňoval na německé nebezpečí. Ve svém článku *Na úpatí sopky* pevně doufal v pomoc spojenců, jelikož „*náš osud je těsně a nerozlučně spoután s osudem jiných*“.³⁸ Zároveň se zaobíral armádou Sovětského svazu, protože „*úderná pěst sovětského Ruska je 2x silnější než v roce 1914 a její síla přispívá ke klidu ve střední Evropě*“.³⁹ Zásadním problémem se ovšem stal anšlus Rakouska v březnu 1938, čímž se výrazně prodloužila hranice o oblasti, kde se nenacházelo opevnění.

Přišel květen a proběhla částečná mobilizace, která domácí situaci mírně uklidnila. E. Moravec v této době přemýšlel o zahraniční orientaci a opět se vracel k myšlence spojenectví s Itálií, poněvadž „*společné boje a věrné družby nutí, abychom o tom uvažovali*“.⁴⁰ Také do časopisu *Branná politika* napsal, že „*dokud Německo neprovede svůj středoevropský plán, nepustí se do žádné války ani s Francií ani s Ruskem. Pokud však vytvoří ve střední Evropě sdružení států pod německou patronací, bude mít na vybranou, kterým směrem rozpoutá onu velkou válku*“.⁴¹ Je pozoruhodné, že to co E. Moravec předvídal, se doopravdy stalo.

Přišlo ovšem kritické období, a to září 1938. E. Moravec se ještě snažil dodat lidem odvalu s odkazem na pomoc SSSR, nepočítal ale s politickými hledisky.⁴² 13. září 1938 byl povolán pro případ mobilizace k Zemskému vojenskému velitelství v Košicích, později byla tato oblast změněna na jižní Moravu.⁴³

Své pocity vyjádřil 21. září, kdy v článku *Ústup k nástupu* napsal: „*Jednat o nás bez nás se nedá. Dnes jde o to, kdo bude řídit Evropu, a proto jsme-li v zoufalé situaci, je vždy čestnější nechat se porazit, podlehnout přesile, než se zbaběle bez odporu vzdát.*“⁴⁴ Toto jasně dokazuje Moravcovo

³⁸ *Lidové noviny*, 11. 2. 1938, 46/74.

³⁹ *Lidové noviny*, 24. 2. 1938, 46/98.

⁴⁰ *Lidové noviny*, 21. 4. 1938, 46/200.

⁴¹ YESTER, Stanislav, *Branné poměry ve střední Evropě*. In: *Branná politika* 1, 1938, 2, s. 29.

⁴² *Lidové noviny*, 24. 2. 1938, 46/98.

⁴³ Kvalifikační listina část I, Praha, 14. 9. 1938, VÚA, kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

⁴⁴ *Lidové noviny*, 21. 9. 1938, 46/475.

odhodlání v bránění Československa a jisté pochybnosti o upřímnosti vztahů Velké Británie a Francie.

Situace došla tak daleko, že vláda vyhlásila o dva dny později mobilizaci. E. Moravec odjel do Znojma, kde v nejhroženější oblasti č. 38 zaujal postavení. Organizačně byl E. Moravec přidělen pod III. sbor generála Ingra, IV. armády generála Prchaly.⁴⁵ Situaci ovšem nezvládl a 28. září odjel do Prahy na Hrad. V přítomnosti generála Syrového a prezidenta Edvarda Beneše (1892–1948) požadoval vypovězení války, ale byl odmítnut.⁴⁶

Dne 30. září došlo k podepsání dohody o odstoupení pohraničí Československa Německu. Pro E. Moravce představoval Mnichov obrovský zlom a citovou ztrátu. Sám na to později vzpomínal, že „*drobný český člověk byl statečný. Když přišel 30. září k armádám rozkaz, že máme vyklidit první pásmo odstupovaného území s upozorněním, že vydáme také pohraniční oblasti, byla to pro vojsko větší rána, než jim mohla připravit nejtěžší německá palba*“.⁴⁷

Ne ovšem všichni se ztotožnili s výsledkem jednání. Existovala početná skupina politických i armádních osob odhodlaných dosáhnout změny situace. Aktivní pokus přišel 2. října tzv. *Zenklovým pučem*,⁴⁸ kterého se zúčastnil i E. Moravec. Ministr Zenkl vyjednal Moravcovi schůzku s prezidentem.⁴⁹

Benešův tajemník Prokop Drtina E. Moravce během schůzky charakterizoval jako „*trestajícího boha války*“. Schůzka prý trvala neobyčejně dlouho, během které prezident Moravcovi vysvětlil situaci.⁵⁰ Sám Moravec později tuto schůzku vylíčil takto: „*Schůzka proběhla 2. října od 19:00. Nalezl jsem prezidenta polekaného, rozpačitého a bezradného, jako kluka po výprasku. Styděl jsem se, že jsme tomu ranečku bídy věřili. Stiskl jsem zuby*“.

⁴⁵ PETRÁČEK, Jiří, *Vojenské dějiny Československa III*, Praha 1987, s. 534.

⁴⁶ KUBKA, František, *Mezi válkami. Masaryk a Beneš v mých vzpomínkách*, Praha 1969, s. 195–196.

⁴⁷ YESTER, Stanislav, *Rozhovor se skutečností*, Praha 1940, s. 26–27.

⁴⁸ UHLÍŘ, Emanuel, *Moravec. Český nacionální socialista*, s. 29–30.

⁴⁹ UHLÍŘ, Jan Boris, *Protectorát Čechy a Morava v obrazech*, Praha 2008, s. 485.

⁵⁰ DRTINA, Prokop, *Československo můj osud I.*, Praha 1991, s. 189–190.

a řekl, pane prezidente, armáda vám už nedůvěřuje.⁵¹ Ve své knize k tomu dodal, že „po 20. letech se vše proměnilo v rozbořený domeček z karet“.⁵²

Vrchol představoval jeho článek *Účtování a co dále* z 5. října, ve kterém je patrný jeho obrat, protože prohlásil, že „hledejme lepší poměr ke všem sousedům a nechme toho ideologického mesiášství“.⁵³ Později se hájil, že „nebyl to Yester, který obrátil, nýbrž byla to naše zahraniční politika“.⁵⁴

Na své pozici u Znojma setrval do 11. října. Téhož dne je poslední zápis v jeho kvalifikačních listinách, kdy je označen vzorem svým podřízeným a zároveň je odeslán na dovolenou s čekáním.⁵⁵ V prvních měsících druhé republiky se držel v pozadí. Ovšem situace se měnila v jeho neprospěch. Bylo mu ukončeno působení na Vysoké škole válečné a především zakázáno publikovat. Poslední článek v *Lidových novinách Úkol armády* vyšel 13. října. Moravec zákaz neuposlechl a psal dál pod pseudonymem *E. Herold*. Na tento podvod se však přišlo, a proto byl E. Moravec dán k 17. listopadu do výslužby. Toto rozhodnutí jej zdrtilo a ještě více zanevřel na bývalé Československo.⁵⁶ Zároveň si po zbytek celého života nesl nenávist k Edvardu Benešovi.⁵⁷

Druhá republika jej odmítla jako symbol minulé éry. Přemýšlel dokonce o emigraci. Jenže 15. březen 1939 přišel dříve, než čekal. Období nejistoty zoufalého plukovníka však vystřídala neočekávaná nabídka. Možnost publikování ovšem pod německou patronací. Nacisté dovolili E. Moravcovi vydat jeho knihu *V úloze mouřenína*. Tato kniha představuje zlom, definitivní rozloučení se starými nejistotami s očekáváním lepších zítřků. Vždyť již v květnu mluvil nepřímě o kolaboraci. Nacisté jej zbavili existenčních obtíží a nabídli mu další věc, a to poznávací cestu po Německu.⁵⁸ Takto se E. Moravec stále více a více sblížoval s myšlenkami nacionálního socialismu, které později bral jako „novou pravdu“.

⁵¹ MORAVEC, Emanuel, *Děje a bludy*, Praha 1941, s. 93–94.

⁵² MORAVEC, Emanuel, *V úloze mouřenína*, Praha 1940, s. 349.

⁵³ *Lidové noviny*, 5. 10. 1938, 46/500.

⁵⁴ MORAVEC, *V úloze mouřenína*, s. 353.

⁵⁵ Kvalifikační listina část I, Praha, 1. 12. 1938, VÚA, kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.

⁵⁶ PERNES, *Až na dno zrady*, s. 149–151.

⁵⁷ TESAŘ, Jan, *Emanuel Moravec aneb logika realismu*. In: *Dějiny a současnost* 11, 1969, 1, s. 21.

⁵⁸ UHLÍŘ, *Emanuel Moravec. Český nacionální socialista*, s. 32.

2.4 Ve službách okupantů

Nabídky okružní cesty po Německu okamžitě využil. Ve svých poznámkách si poznamenal, že „*se jede podívat na nové Německo, které přinutilo Západ, aby se vzdal Československa*“.⁵⁹ Z cesty byl ohromen, Německo charakterizoval slovy: „*Jaký pořádek, řád, kázeň, moc a síla!*“⁶⁰

Prozatím ještě nezískal povolení působit v tisku, a tak využil další možnosti a to, že od srpna 1939 začal promlouvat do mikrofonu k českým posluchačům, kde především popisoval mezinárodní události.⁶¹ Tyto projevy lze již definitivně označit za činorodý aktivismus. Mezi řadami obyvatel ovšem vyvolávaly vlnu kladných ohlasů.⁶² V lednu 1940 již jeho „hvězda zářila“, protože začal psát pro *Lidové noviny*, *Národní politiku*, *České slovo* a *Unsere Wehrmacht in Böhmen und Mähren*.⁶³ Později vydal i řadu knih, které vyšly i v několika jazycích.

Díky své pílì se jeho osobním přítelem stal Wolfgang Wolfram von Wolmar, který stál v čele ústředí vydávajícího směrnice pro český tisk.⁶⁴ Takto postupoval výš, až se začal stýskat přímo s K. H. Frankem (1898–1946) a H. Böhemem, jenž byl velitel protektorátní SD (Sicherheitsdienst) a bezpečností policie SiPo (Sicherheits-polizei).

S takovými styky si již mohl dovolit útočit i proti protektorátní vládě. Jedna z prvních věcí, která mu vadila, bylo vzniklé Národní souručenství, jež přirovnal k „*prokouknutému Blaníku a nádraží, kde lidé čekají na odvoz do 3. republiky*“.⁶⁵ Sám se později snažil směřovat jeho činnost k podpoře třetí říše.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ HRBEK, s. 41.

⁶¹ MORAVEC, Emanuel, *Tři roky před mikrofonem*, Praha 1942, s. 11.

⁶² Ukázka reakce posluchače: „*Děkuji Vám za Vaše krásné přednášky, které mě jsou velice milé. Rád Vás naslouchám a nenechám si žádnou středu ani sobotu ujdout [sic!]. Vidím ve Vás člověka charakterního a dobrého, který upřímně napomíná své posluchače. V duchu Vás miluji a mám Vás rád jako svého otce, poněvadž mluvíte upřímně a pravdu.*“ Rádiový rozhlas v Praze, Kladno, 7. 7. 1940, Archiv bezpečnostních složek (dále jen: ABS), Ministerstvo vnitra (dále jen: MV) 39 – Dr. Emanuel Moravec 39–70–2.

⁶³ UHLÍŘ, Emanuel Moravec. *Český nacionální socialista*, s. 33.

⁶⁴ GEBHART, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbora, *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*, Praha 2010, s. 71.

⁶⁵ PASÁK, Tomáš, *Emil Hácha (1938–1945)*, Praha 2007, s. 128–131.

Mezitím se protektorátní tisk stával více a více služebníkem okupantů. Vznikla tzv. skupina aktivistických novinářů,⁶⁶ s nimiž E. Moravec čile komunikoval a které sám ideově sceloval. S touto skupinou byla spojena tzv. *chlebičková aféra*,⁶⁷ jež umožnila E. Moravcovi zaútočit nejen na ministerského předsedu Aloise Eliáše (1890–1942), kterého osobně nesnášel, ale i na prezidenta Emila Háchu (1872–1945).⁶⁸ Po návštěvě ministerského předsedy v září 1941 totiž na následky údajné otravy zemřel šéfredaktor *Českého slova* Karel Lažnovský. Během pohřbu promluvil i E. Moravec. Svůj proslov vyznávající lásku k české zemi proložil útoky na vládu především na Háchu, kterého označil za „obryleného mandarína“.⁶⁹

Dne 28. září 1941 došlo ještě k jedné zásadní změně, a to že se zastupujícím říšským protektorem stal SS – obergruppenführer a generál policie Reinhard Heydrich (1904–1942). Ihned vstoupil v platnost civilní výjimečný stav a vlně zatýkání podlehl i ministerský předseda Eliáš. E. Moravec toto uvítal a v nástupu Heydricha viděl začátek nové epochy. Vždyť na sebe svými aktivitami upozornil i jeho samotného. Ten pochopil, že Moravec je ideální osoba k prosazování plánů v protektorátu, a tak došlo k tomu, že mu Moravec složil do vlastních rukou slib věrnosti říši. Na teror, který zavládl, reagoval v rozhlase takto: „*Ctím majestát smrti, ale byl bych zbabělcem, kdybych nepřiznal, že ti, kteří nyní zemřeli mezi námi, dali život za věc zbytečnou.*“⁷⁰

Heydrich se rozhodl, že Moravcovi připraví ještě větší prostor, aby se mohl více realizovat. Padlo tedy rozhodnutí o jeho jmenování ministrem protektorátní vlády. Tento kabinet se měl plně distancovat od Eliášovy éry a nastoupit cestu plné spolupráce.⁷¹

Moravcovo jmenování neproběhlo však bez Háchových připomínek, jelikož věděl čeho je Moravec schopný. Argumenty proti zakládal na jeho legionářské minulosti, člancích proti Německu a osobních urážkách na svoji

⁶⁶ V. Krychtálek (*Venkov*), J. Křemen a K. Lažnovský (*České slovo*), V. Ryba (*Národní práce*), A. J. Kožíšek (*Moravská orlice*) a E. Vajtauer (*Přítomnost*).

⁶⁷ ČVANČARA, Jaroslav, *Chlebičková aféra*. In: *Historie a vojenství* 55, 2006, 4, s. 37–47.

⁶⁸ TOMÁŠEK, Dušan, KVAČEK, Robert, *Generál šel na smrt*, Praha 2007, s. 38–39.

⁶⁹ PERNES, *Až na dno zrady*, s. 172.

⁷⁰ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 348.

⁷¹ PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří, *Okupace, kolaborace, retribuice*, Praha 2010, s. 136–137.

osobu.⁷² Sám Frank veškeré tyto námitky odmítl a pohrozil, že pokud bude nadále trvat odmítání Moravcovi osoby, budou eliminovány veškeré návrhy na personální obměnu vlády.⁷³ Tlaku Franka a Heydricha Hácha nemohl odolat, a tak 19. ledna 1942 byla jmenována vláda s Němcem Waltrem Bertschem a kolaborantem E. Moravcem jako ministrem školství a vedoucím úřadu lidové osvěty. Pod jeho vedením proběhla celá škála změn s jediným cílem – začlenění do říše.⁷⁴

Sám Heydrich pochopil, jak je Moravec neoblíben, přesto věděl, že dosadil správného muže, protože Moravec mu vycházel ve všem vstřícně a realizoval jeho úmysly. Např. české vysoké školy byly uzavřeny v roce 1939 pouze přechodně, ale sám Moravec se ztotožnil s názorem, že česká univerzita je překonána, poněvadž většina oborů má nadnárodní charakter. Navíc byl úplným zastáncem připojení k říši.⁷⁵

E. Moravec se nyní zaměřil především na dva úkoly. První představoval snahu o to, aby protektorátní tisk projevil ještě více aktivismu, což bylo patrné i na jeho projevu během kongresu Unie národních novinářských svazů v dubnu 1942 v Benátkách.⁷⁶ Jeho největší úkol však představovalo realizovat snahu o převýchovu české mládeže k loajalitě vůči říši. K tomu od podzimu 1941 sloužilo Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě, jejímž vzorem se stalo německé Hitlerjugend. K slavnostnímu zahájení činnosti došlo v březnu 1943, kdy se vůdcem Kuratoria spolu s E. Moravcem stal jeho generální referent František Teuner.⁷⁷

Nebezpečnosti Moravce si byl vědom i zahraniční exil, proto existovala skupina TIN, která ho měla odstranit. K realizaci ovšem nedošlo.⁷⁸ Daleko úspěšnější byla skupina ANTHROPOID, která 27. května 1942 spáchala atentát na zastupujícího říšského protektora, který následkům 4. června podlehl. E. Moravec se nyní stal symbolem oddanosti

⁷² PASÁK, *Emil Hácha (1938–1945)*, s. 248–260.

⁷³ KÜPPER, René, *Karl Hermann Frank (1898–1946)*, Praha 2012, s. 142.

⁷⁴ SVOBODA, Jaroslav, *Školství v období protektorátu*, České Budějovice 2010, s. 43–65.

⁷⁵ AMORT, Čestmír, *Heydrichiáda*, Praha 1965, s. 123.

⁷⁶ MORAVEC, Emanuel, *Projev ministra Emanuela Moravce na kongresu Unie novinářských svazů*, Praha 1942, s. 5–18.

⁷⁷ MOTL, Stanislav, *Oběti a jejich vrazi*, Praha 2008, s. 196–202.

⁷⁸ ŠOLC, Jiří, *Přijďme za svítání*, Praha 2005, s. 175–185.

okupantů v sériích projevů, které zakončila manifestace 3. července 1942 v Praze. Praha po třech letech viděla monstrmanifestaci, kde došlo k definitivnímu vyloučení Beneše z národa. Sám E. Moravec v projevu používal radostné i výhružné obraty a dotýkal se všech sfér protektorátu.⁷⁹

Jeho moc opřená o nacistické orgány dokazuje i to, že se obrátil na kancelář prezidenta, aby mu byly předkládány prezidentovy projevy k nahlédnutí, jelikož prakticky odpovídal za vše, co mělo na území protektorátu politický ráz.⁸⁰ Tím se stal i cenzorem Háchových projevů.

Svůj vliv využil i pro likvidaci hnutí Vlajka, protože její představitelé J. Rys-Rozsévač a J. Thun-Hohenstein nevybíravým způsobem útočili na jeho osobu. Moravec měl především obavu o to, aby neohrozili jeho plány v Kuratoriu. Spor nakonec vyřešil K. H. Frank, který činnost Vlajky pozastavil a v prosinci 1942 nechal představitele uvěznit.⁸¹

V nadcházejícím období se E. Moravec pokoušel prosadit nasazení českých jednotek do bojů, ale jeho osoba je spojena především s Ligou proti bolševismu, která měla podněcovat protisovětské nálady, cíle však dosaženo nebylo.⁸²

V posledních měsících války se E. Moravec ve svých projevech a člancích stále snažil argumentačně podpořit vítězství třetí říše a zároveň varoval před nebezpečím bolševismu, ale tlak spojenců sílil. 5. května 1945 propuklo Pražské povstání a o pár dní později byla ukončena druhá světová válka. Nyní se začalo pátrat i po osudu Emanuela Moravce.

2.5 „Hořký konec“

Pátrání po bývalém ministru Emanuelu Moravcovi se několikrát dostalo do „slepé uličky“. Naposledy byl viděn jeho osobním sluhou na ministerstvu školství v Kolovratském paláci 5. května, kdy vstupoval do automobilu obsazeného německou policií v 13:30. Poté se rozšířila zpráva, že spáchal sebevraždu. Než se ovšem stačila tato informace prošetřit, policie obdržela zprávu, že jistý Karel Poláček se chlubil, že když E.

⁷⁹ *Národní politika*, 5. 7. 1942, 60/182.

⁸⁰ KOUŘIL, Miroslav, R. *Heydrich, E. Moravec a msgre. Šrámek*. In: *Časopis Matice Moravské* 119, 2000, 2, s. 424.

⁸¹ NAKONEČNÝ, Milan, *Vlajka*, Praha 2001, s. 204–228.

⁸² PASÁK, *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, s. 362–363.

Moravec opouštěl Valdštejnskou ulici, okolo 12:00, tak na jeho vůz několikrát vystřelil a údajně ho měl zastřelit. Problém představoval rozdílný časový údaj. Dalším šetřením bylo zjištěno, že spolu s Moravcem ve voze seděl prezidiální šéf František Kraus a šéf propagandy Adolf Leitgeb, kteří nebyli ovšem doposud nalezeni.⁸³

Pro případ byl důležitý výslech dorazivší Heleny Konečné, bývalé manželky E. Moravce 23. května, která pátrala po svých synech. Během výslechu potvrdila informaci, že 6. května když byla u Moravcovy současné manželky, telefonoval jistý muž jménem Kraus, že E. Moravec spáchal v Chotkově ulici sebevraždu. Jelikož paní Moravcová se zhroutila, převzala Konečná telefon a vyslechla tuto zprávu. Případ nadále zůstal otevřený, jelikož nebylo objeveno Moravcovo tělo.⁸⁴

Dne 30. května proběhl výslech A. Leitgeba. Při svém výslechu uvedl, že pro něj, Moravce a Krause přijel oddíl čtyř aut s muži z Schupo (Schutzpolizei). Směřovali směrem k Hradčanům, ale v Chotkově ulici kolona zastavila, protože prvnímu vozu došel benzín. V tu chvíli se ozval výstřel a Moravcovo tělo spadlo na podlahu. Poté směřovali do kasáren BDO (Befelshaber der Ordnungspolizei). Uvedl, že jeho tělo se musí nacházet někde v této oblasti.⁸⁵

Dne 7. června 1945 byla provedena exhumace údajného Moravcova těla v zahradě arcibiskupského gymnázia v Bubenci. Dle zběžného ohledání se nacházela střelná rána v oblasti spánku. U mrtvolky ležel klobouk s iniciály E. M., dále snubní prsten s datem sňatku a legitimace člena protektorátní vlády, kde bylo jasně patrné, že se jedná o Emanuela Moravce. K zajištění důkazů bylo nařízeno provedení pitvy.⁸⁶

Pitva proběhla 8. června 1945 pod vedením MUDr. J. Tesaře s těmito výsledky: Emanuel Moravec zemřel pohmožděním mozku a zlomením lebky po střelné ráně pravého spánku. Při pitvě nebylo nalezeno nic, co by

⁸³ Emanuel Moravec, býv. ministr – pátrání, Praha, 25. 5. 1945, ABS, MV 39 – Dr. Emanuel Moravec 39–69a.

⁸⁴ Referát pana ministra o pátrání po osudu E. Moravce, Praha, 1. 6. 1945, ABS, MV 39 – Dr. Emanuel Moravec 39–69a.

⁸⁵ Emanuel Moravec, býv. ministr – pátrání – dodatečná zpráva, Praha, 30. 5. 1945, ABS, MV 39 – Dr. Emanuel Moravec 39–69a.

⁸⁶ JARKOVSKÁ, Lucie, *Poslední cesta Emanuela Moravce*. In: PETRÁŠ, Jiří (ed.), *Kolaborace, Kolaborace, Kolaborace*, České Budějovice 2007, s. 92–93.

svědčilo proti sebevraždě. Druhý den byl povolán bratr zemřelého, který potvrdil, že se může jednat o jeho bratra E. Moravce. Dne 16. června 1945 proběhl během ranních hodin pohřeb do neoznačeného hrobu v Praze-Ďáblicích.⁸⁷

Během došetřování vyšlo najevo, že kolona měla původně směřovat do Černínského paláce, a to na přímý rozkaz Frankův, který chtěl, aby ještě Moravec na poslední chvíli učinil v jeho zájmu mělnickou vysílačkou projev k českému lidu.⁸⁸

Tak tedy skončil „symbol zla“, který se bál pomsty českých obyvatel tak, že raději volil smrt vlastní rukou. E. Moravec byl třikrát ženatý a měl tři syny (*1920, *1923, *1932), kteří ovšem doplatili na Moravcovu touhu dosadit je do nejvyšších míst. Pavel a Jiří byli zabití během bojů a nejstarší Igor, který se stal příslušníkem SS, byl mimořádným lidovým soudem odsouzen k trestu smrti.⁸⁹

⁸⁷ Protokol pitevní, Praha, 8. 6. 1945, ABS, MV 39 – Dr. Emanuel Moravec 39–69a.

⁸⁸ PERNES, *Až na dno zrady*, s. 205.

⁸⁹ PEJČOCH, Ivo, *Synové Emanuela Moravce*. In: *Historie a vojenství* 58, 2009, 1, s. 79–89.

3 Strategické aspekty válek

3.1 První světová válka

3.1.1 Úvodní taktika

Od napoleonských válek po celé 19. století byla většina vojenských operací ukončena jediným tažením. Mezi rusko-japonskou válkou a první světovou válkou bylo období devíti let a přece existoval ve způsobu, jak se válčilo v Mandžusku v roce 1904 a na Marně v roce 1914 značný rozdíl. E. Moravec se domníval, že čím delší existovalo časové rozpětí mezi poslední válkou a novou válkou, tím větší nastalo překvapení jak ve válečných prostředcích, tak ve způsobu boje.⁹⁰ Všichni teoretikové ovšem hledali možnost, aby se další války vyřešily jediným tažením a jedinou bitvou. E. Moravec k tomu dodal, že tato představa je mylná.⁹¹

Německé císařství mělo roku 1914 asi 67 miliónů obyvatel, těžilo 36 miliónů tun železné rudy a 280 miliónů tun uhlí. Jeho mírová armáda čítala 60 pěších a jezdeckých divizí, přičemž mobilizace je zdvojnásobila. Rakousko-Uhersko obývalo 54 miliónů obyvatel, těžilo 5 miliónů tun železné rudy a 50 miliónů tun uhlí. Rakousko-uherská armáda čítala 60 mírových pěších a jezdeckých divizí a mobilizací je zvýšila na 80.⁹²

Německá armáda měla dle E. Moravce nepochybně takticky nejlepší armádu ze všech států a její připravenost se nejvíce přiblížila potřebám světové války. Operativně byla rovnocenná francouzské armádě. Měla nadané důstojníky, kteří pečlivě studovali strategické zkušenosti z minulých válek. Velení však dle jeho názoru udělalo velikou chybu v tom, když bylo přesvědčeno o tom, že mohlo úspěšně vést jen krátkou válku, a přesto se odvážilo vést přes počáteční úspěchy válku dlouhou.⁹³ Další chybu spatřoval v tom, že když se německým císařem stal Vilém II. (1888–1918), začal důstojnický sbor upadat do „štábního obřadnictví a kastovní upjatosti“. Nejvyšší armádní funkce a hodnosti drželi členové panovnického domu

⁹⁰ MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka*. In: Vojenský svět 1, 1933, 1, s. 8.

⁹¹ MORAVEC, Emanuel, *Obrana státu*, Praha 1937, s. 101.

⁹² YESTER, Stanislav, *Branné poměry ve střední Evropě*. In: Branná politika 1, 1938, 1, s. 5.

⁹³ Válečné potence stran, Praha, NA, AMV 39 6, s. 22.

nebo vysoká šlechta, na které se poté kladly reprezentační požadavky. Moderní válečnictví však vyžadovalo v čele armády vzdělané lidi. Podobný problém se vyskytoval i v rakouské armádě.⁹⁴ Emanuel Moravec přesto viděl v německé armádě vzor vojenství, protože dokázala v roce 1914 zmobilizovat 84 tisíc důstojníků a 2,3 milionu mužů, v roce 1918 pak měla již 176 tisíc důstojníků a 4,5 milionu vojáků.⁹⁵

Ohledně rakouské armády E. Moravec tvrdil, že nebyla významným politickým činitelem, protože do ní státní aparát neinvestoval mnoho peněz. Domníval se, že i když měla moderní cvičební řády, tak i přesto chyběly vyššímu velení zkušenosti, které například Německo nahrazovalo důkladným propracováním konkrétních operací jak po stránce taktické, tak po stránce operativní. Rakouské velení zároveň nepřihlíželo ke skutečnému válečnému potenciálu státu a budovalo své plány na předpokladech, které Vídni naprosto nevyhovovaly.⁹⁶

Moravec konstatoval, že válečné plány německého hlavního štábu působily „dobrodružně“. Dle jeho názoru se během 19. století etablovalo několik osob, které měly vliv na tyto plány. Jedním byl kancléř Otto von Bismarck (1815–1898), který nikdy nechtěl válčit na dvou frontách: současně proti Francii a Rakousku nebo současně proti Francii a Rusku. Dalším byl náčelník generálního štábu Helmuth von Moltke st. (1800–1891), jenž pro případ války na dvou frontách doporučoval napřed útok proti slabšímu z nepřátel, porazit jej, sjednat výhodný mír a pak vyrazit proti druhému nepříteli. Moltke st. dle Moravce vytvořil syntézu ze starých válečných poznatků a moderní techniky a zasadil se o posílení polní armády.⁹⁷ Autorem konkrétního německého operačního plánu na ovládnutí Evropy z konce 19. století byl však maršál Alfred von Schlieffen (1833–1913). O Schlieffenovi Moravec hovořil jako o člověku, který chtěl přesilu nepřítele vyřešit kvalitou vojsk a originalitou manévrování. Základem tohoto plánu se stalo soustředění co největších sil proti Francii, rychlé zničení její armády, zatímco proti Rusku by bylo ponecháno jen to, co by bylo nezbytně

⁹⁴ MORAVEC, Emanuel, *Vojáci a doba – důstojnický stav kdysi a dnes*, Praha 1934, s. 72–75.

⁹⁵ Tamtéž, s. 86.

⁹⁶ *Válečné potence stran*, Praha, NA, AMV 39 6, s. 29.

⁹⁷ YESTER, Stanislav, *Třetí říše nastupuje!*, Praha 1937, s. 76–77.

nutné k obranné spolupráci s rakouskou armádou. Plán prodělal několik úprav, ale rozhodujícím aspektem se staly dle E. Moravce křídelní manévry, kdy mělo německé vojsko obchvátit francouzské pohraniční opevnění přes Belgii a přepadnout nepřítele zezadu od Paříže. E. Moravec se domníval, že Schlieffen navázal na Moltkeho v operativním, pohyblivém a obratném manévrování, ale přesto za ním zůstal ve strategické důkladnosti.⁹⁸

Celá tato operace měla trvat šest týdnů. Poté se měly jednotky přesunout na východní frontu, kde by porazily Rusko, kterému by zatím čelilo Rakousko. Jelikož hlavní štáb hovořil o krátké válce, tak neuvažoval o mobilizaci průmyslu a dalším výcviku záloh. Moravec však předpokládal, že německá válka by byla prohraná, pokud by se nemohla krátce a úspěšně skoncovat.⁹⁹ Osm let před začátkem války se náčelníkem generálního štábu stal Helmuth von Moltke ml. (1848–1916), který Schlieffenův operační plán zachoval byť s rozsáhlými úpravami. Moravec se domníval, že tyto změny byly v rozporu s původní hlavní operativní myšlenkou, protože zeslaboval pravé křídlo na úkor levého v poměru 3:1, zatímco Schlieffen navrhoval 7:1.¹⁰⁰

Dne 28. července 1914 vypukla první světová válka. Německé vrchní velení tedy dle E. Moravce předpokládalo krátkou válkou. Přitom ze tří front (západní, jižní a východní) měly být zpočátku pasivní jižní a východní, tedy proti Srbsku a Rusku. Vrchní velení chtělo skoro se všemi svými silami vtrhnout přes Belgii na Francii a rozdrtit ji. Skutečnost byla ovšem jiná. I když se k Ústředním mocnostem přidala na podzim roku 1914 Osmanská říše a roku 1915 Bulharsko a i když Německo zdvojnásobilo své síly a obsadilo značnou část spojeneckého území a mělo k dispozici mnoho spojeneckých zdrojů, k tuženým výsledkům se nedošlo. Rakousko ztratilo hned v prvních měsících války svou armádu. E. Moravec dodal, že Schlieffenův plán v srpnu 1914 naprosto selhal a německé velení nemělo dostatek pružnosti, aby se změnou poměrů navrhlo včas jiný.¹⁰¹

⁹⁸ Konečný plán Schlieffenův pro západní pole, Praha, NA, AMV 39 6, s. 101–104.

⁹⁹ YESTER, *Třetí říše nastupuje!*, s. 83.

¹⁰⁰ Plán Moltka mladšího, Praha, NA, AMV 39 6, s. 105.

¹⁰¹ YESTER, *Branné poměry ve střední Evropě*. In: Branná politika 1, 1938, 1, s. 5–6.

Moravec zároveň upozorňoval na to, že v Německu nebyla předem připravena mobilizace veškerého průmyslu. Ta byla provedena až v polovině války, když se v září 1916 přikročilo k přísné centralizaci výroby tzv. Hindenburgovým programem. Jednalo se o totální průmyslovou mobilizaci za využití všech dostupných zdrojů. E. Moravec k tomu dodal, že výkon, který podal německý průmysl, překonal všechna očekávání doma i u nepřítele. Přesto měli spojenci hospodářskou převahu jak v letecké výrobě, tak i ve výrobě děl, kdy měli o 50 % více lehkých děl a o 100 % těžkých děl. Berlín prohrál válku nejen kvůli strategicko-operačním chybám, ale též hospodářsky, přičemž nastalo i politické zhroucení, které vyvrcholilo revolucí.¹⁰²

3.1.2 Aspekty východní fronty

Moravec se domníval, že od roku 1905, kdy byl přijat Schlieffenův plán, mělo Německo na východním poli pouze úkoly strategické obrany. Tvrdil, že síly soustředěné ve východním Prusku tvořily VIII. armádu, která měla zachytit vpád ruských vojsk a brzdit jejich postup na dolní Visle, než by dospěly na východ síly uvolněné po likvidaci Francie. Německo mělo ve východním Prusku na počátku války postavit 14 polních a záložních divizí a ve Slezsku zvláštní zeměbrancecký sbor, který se měl připojit k rakouskému levému křídlu. Tak zněla dohoda mezi Moltkem ml. a náčelníkem rakouského generálního štábu Conradem von Hötzendorfem (1852–1925). Samotnou počáteční rakouskou ofenzívu proti Rusku přirovnal E. Moravec k obranné, protože Rakousku chybělo dobré krytí a záchyt v soustavě opevnění. Vídeň se navíc opozdila s mobilizací.¹⁰³

O Hötzendorfovi E. Moravec napsal, že byl „nebezpečný optimista“. Plán proti Rusku vypracoval podle starých vzorů a vybuodoval ho na velmi rychlém nástupu rakouských sil, které by zdolaly ruskou armádu, ještě než by ukončila své soustředění. Dle dohody obou štábů mělo Rakousko vrhnout veškerou sílu proti Rusku. Hötzendorf ale předpokládal, že mu Rusko ponechá čas na zdolání Srbska.¹⁰⁴ Moravec k tomu dodal, že

¹⁰² YESTER, *Třetí říše nastupuje!*, s. 34–43.

¹⁰³ Operační plány na východním poli, Praha, NA, AMV 39 6, s. 108–109.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 109.

Hötzenedorf hodnotil světovou a evropskou politiku špatně a navíc značně přeceňoval síly Rakouska. Podobně jako Schlieffen i on počítal s oslabením Ruska po rusko-japonské válce, ale v roce 1914 to bylo již hrubou chybou. Útok, který ve svém plánu „R“ zamýšlel proti ruskému pravému křídlu mezi Vislou a Bugem, neměl vést ke srážce s hlavními ruskými silami, nýbrž pouze k vypuzení nepřipravených ruských jednotek. Rozhodnou bitvu s ruskými hlavními silami chtěl svést, teprve až by německá armáda dorazila ze západního pole k rakouskému severnímu křídlu. Dle E. Moravce ale stačilo, aby se Rusové dobře udrželi na této frontě, a celý plán by ztroskotal.¹⁰⁵ Ke kritické situaci Rakouska dle E. Moravce přispěla nejen špatná vybavenost a personální neschopnost, ale také to, že začalo se všeobecnou mobilizací o dva dny později než Rusko a že se při provádění nástupu na Balkán zdrželo s nástupem do Haliče. Vídeň tak ztratila vůči Rusku nejméně čtyři dny a to znamenalo, že narazila na větší ruské síly, než předpokládala. To byl podle Moravce další z důvodů, proč Rakousko nebylo schopno operovat na východní frontě bez pomoci Německa.¹⁰⁶

Na celé východní frontě během první světové války byla dle E. Moravce ze strategického hlediska nejzajímavější Brusilovova ofenzíva (červen-září 1916), kdy se ruským vojskům podařilo obsadit Bukovinu a východní Halič. Zlomový prvek dle jeho názoru také představoval vstup Rumunska do války po boku Dohody v srpnu téhož roku. V Rumunsku spatřoval zlomový moment této ofenzívy, protože se fronta roztáhla do šířky a zastavila. Vstoupením Rumunska se fronta dostala až k dolnímu Dunaji a přiblížila se rapidně k soluňské frontě. E. Moravec se domníval, že se v případě pokračujícího Brusilovova postupu mohly s připojením soluňské fronty a rumunské armády tyto skupiny sejít u Budapešti.¹⁰⁷ Rumunské divize zvýšily dohodovou převahu o 22 divizí, tedy o 18%. Problém byl ovšem s vojenským materiálem, jelikož německá armáda s 50% materiální převahou dokázala tlaku odolat. K nedostatku materiálu a k zdvojnásobení délky fronty se však nepřipojilo zdvojnásobení nasazených jednotek a ještě

¹⁰⁵ Generální štáby r. 1914 Praha, NA, AMV 39 6, s. 144–145.

¹⁰⁶ Mobilizace a nástup Rakouska na jižním a východním poli, Praha, NA, AMV 39 6, s. 189.

¹⁰⁷ Obrana malého státu – případ Rumunska r. 1916, Praha, 14. 6. 1938, NA, AMV 39 6, s. 8.

se projevíly politické a operativní nedostatky. Rumunské vojsko proniklo hluboko do Sedmihradska, avšak Rusko tuto ofenzívu nepodporovalo. Německé velení mezitím připravovalo odvetnou ofenzívu, která měla klešťovým tlakem z východního Sedmihradska a přes Dunaj na Bukurešť vytlačit Rumuny. Až po čtyřech měsících se podařilo zlomit tento rumunský tlak a dle E. Moravce mohl být odpor mnohem delší, pokud by Rusové Rumunům pomohli a pokud by měli lepší výzbroj a materiální vybavení. Rusko svým podepsáním breslitevského míru (3. března 1918) donutilo i Rumunsko kapitulovat a tím pádem východní fronta přestala existovat.¹⁰⁸

Situace Ústředních mocností se nevyvíjela dobře a nakonec se stala katastrofální. Němcům se nepodařilo zdolat západní spojence na Marňe (září 1914), a proto také nakonec nemohli přijít na pomoc Rakousku, které se muselo stahovat z Haliče a Srbska. Dle E. Moravce nastalo jakési „přehazování“ sil z jedné fronty na druhou. Ani vyřazením Ruska v roce 1917 se strategická situace nezlepšila. Moravec k tomu dodal, že válečné plány byly spíše válečnými hrami než plány vážné války.¹⁰⁹

3.1.3 Realita plánů

Dle Emanuela Moravce nebyly důstojnické sbory monarchií a demokracií v žádném případě připraveny na tak ohromné úkoly, které je za války čekaly. Problém představovalo také to, že k důstojnické hodnosti nebylo požadováno zvláštní vzdělání. Předválečný důstojník neměl teoretické, psychologické, pedagogické ale ani politické přípravy a na veškeré operace šel jako do výcviku.¹¹⁰

Moravec o první světové válce napsal, že se na ni všichni účastníci připravovali v přesvědčení, že bude krátká, protože věřili, že by žádný stát nebyl schopen dlouhé války. Důstojníci hledali na bojišti rychlá rozhodnutí, a proto připravovali od samého počátku útočné operace se všemi silami. Žádný stát neměl připraven operační plán, který by byl doplněn o válečný hospodářský plán. K tomu E. Moravec dodal, že po této stránce udávalo tón

¹⁰⁸ YESTER, Stanislav, *Obrana malého státu – případ Rumunska r. 1916*. In: Branná politika 1, 1938, 10, s. 189–190.

¹⁰⁹ Generální štáby r. 1914, Praha, NA, AMV 39 6, s. 146.

¹¹⁰ MORAVEC, *Vojáci a doba – důstojnický stav kdysi a dnes*, s. 85–86.

Německo, jehož politické a hospodářské postavení žádalo, aby se válka rozhodla co nejdříve. Generální štáby vyžadovaly neustálé posilování armád a požadovaly také prohlubování stávajících spojenečtí a vytváření nových.¹¹¹ Mezi účastníky existovaly vojenské závazky, které pouze v hrubých rysech určovaly síly a řídicí myšlenky operativní spolupráce. Neexistoval tedy společný plán. E. Moravec tvrdil, že pouze v německém operativním plánu byla jasná důsledná sledovaná řídicí myšlenka. Tento plán byl také vybudován na nejlepší využití ozbrojených záloh ve státě, protože vedle řadových sborů stavěl do útoku také záložní sbory.¹¹²

Moravec upozornil také na to, že hlavní silou Ústředních mocností bylo Německo, přičemž Rakousko označil za „neschopné a slabé“. Na Německu vyzdvihoval jeho skvělou armádu, která však spoléhala na špatnou strategii. Na strategii měl vliv i politický kurs a ten byl zcela opačný než Bismackův. E. Moravec se domníval, že německé vrchní velení nemělo žádné strategické překvapení a že podcenilo Francii. Jeho překvapení spočívalo pouze v tom, že vtrhlo do Belgie, postavilo do bitevních sledů záložní sbory a mělo těžká děla proti pevnostem. Ale zapomnělo, že ta nejgeniálnější taktika nemohla vyhrát válku špatně strategicky navrženou. Na druhou stranu E. Moravec obdivoval německou armádu za to, jak držela celou válku „na svých bedrech“ a to, že se jí podařilo přenést válku na cizí území a tím získat řadu surovin. Zároveň dodal, že německá armáda dokázala maximalizovat materiální i lidské zdroje a prokázala, jakého válečného vypětí byla schopná v rámci hospodárně aktivní obrany země proti přesile.¹¹³ K Rakousku-Uhersku jen poznamenal, že bylo na válku ze všech velmocí nejhůře připraveno jak po stránce materiální tak i lidské.¹¹⁴

3.2 Příští válka a strategie

Vojenské umění se obvykle rozděljuje na válečnické umění (strategie) a bitevní a operační umění (taktika). Stratég poválečného období stál před složitějšími otázkami vedení války než stratég v 19. století, kdy se

¹¹¹ Tamtéž, s. 85–100.

¹¹² Závěr o plánech války, Praha, NA, AMV 39 6, s. 136–137.

¹¹³ YESTER, Stanislav, *Jak dochází k veliké válce*, Praha 1937, s. 51–52.

¹¹⁴ MORAVEC, Emanuel, *Válka a vojáci II*, Praha 1930, s. 267.

hlavní důraz kladl na zdolávací a unavovací strategii, která přešla i do první světové války a již si osvojili přední němečtí taktici jako např. Erich Ludendorff (1865–1937), Paul von Hindenburg (1847–1934) či Erich von Falkenhayn (1861–1922).¹¹⁵

Moravec tvrdil, že veškeré platné válečné teorie do roku 1918 selhaly. Dle jeho názoru měla být dobrá taktika co nejjednodušší a měla vyhovovat každé praktické zkušenosti. Strategie byla státní funkcí, protože čím dokonalejší stát, tím dokonalejší strategie. Základní chybu spatřoval v tom, že dosavadní teorie války představovaly přesvědčení o tom, že strategií byla míněna nauka o vedení armád v polním tažení. Ve skutečnosti strategie představovaly nauku o tom, jak válčily celé státy. E. Moravec viděl 20. století jako období nových válečných teorií kvůli novým vynálezům a i využití celého hospodářského a technického potenciálu státu k válce.¹¹⁶

I poučení z minulosti přineslo poznatky k vývoji. Například doktrína palby, kterou využívali především Napoleon Bonaparte (1769–1821) a Alexandr Vasiljevič Suvorov (1729–1800), dala povel k vývoji střelecké techniky. Rusko před světovou válkou však spíše využívalo doktrínu chladné zbraně, kde sílu představovaly masy lidí táhnoucí vpřed doplněné o bodáky, které palebná doktrína pouze doplňovala. Bodáky však dle E. Moravce měly v moderním boji význam jen proti dezorganizovanému nepříteli. Doktrínou budoucnosti se však dle jeho názoru stala mechanizace a chemie, především plyny, které byly levnější a jež mohly vyrovnat rozdíly v hospodářských a lidských silách.¹¹⁷

Pokud měla být vojenská nauka opravdu užitečnou pomůckou pro válečnou tvorbu, musela úzkostlivě udržovat krok s vývojem doby, a to ve všech složkách. E. Moravec se domníval, že měla vytyčovat cestu budoucího válečného vývoje, a to na základě správných odhadů válečných možností zítřka při studiu minulosti a dnešních poměrů.¹¹⁸

¹¹⁵ MORAVEC, Emanuel, *Válka a vojáci I*, Praha 1930, s. 17–25.

¹¹⁶ MORAVEC, *Obrana státu*, s. 47–54.

¹¹⁷ MORAVEC, *Válka a vojáci I*, s. 41–44.

¹¹⁸ MORAVEC, Emanuel, *Válečné úvahy*, Praha 1936, s. 76.

3.2.1 Názor o příští válce

Tvrdými podmínkami versailleského míru a snahou o vytvoření systému kolektivní bezpečnosti se vedoucí představitelé Dohody snažili zamezit vzniku další války. Jedním z prostředků se staly i odzbrojovací konference, jež ale nepřinesly tužené výsledky. Sám E. Moravec se domníval, že odzbrojovací konference v Ženevě roku 1932 představovala zatěžkávací zkoušku Společnosti národů a poválečného pacifismu. V jeho očích Společnost národů představovala „dekorativní“ instituci na poli světové politiky.¹¹⁹ Na této konferenci němečtí zástupci požadovali rovnoprávnost ve zbrojení, kterého by se dosáhlo buď odzbrojením ostatních států, nebo dozbrojením Německa.¹²⁰ Konference však nejprve dospěla k závěru, že se odzbrojit nedalo, a pak chtěla zbrojení úplně zastavit či omezit. Nakonec se dle E. Moravce stala konferencí o dozbrojení. Sám konstatoval, že se nikdy po světové válce tolik nezbrojilo jako během zasedání odzbrojovací konference.¹²¹ Také tvrdil, že militarismus provokoval válku, a proto se začaly šířit hlasy o možnosti dalšího válečného konfliktu a jeho podobě.¹²²

Veškerí váleční teoretikové šli dle jeho názoru rozdělit na dva tábory. *Dynamická* skupina založená na víře v motorizaci a mechanizaci převládající v Německu tvrdila, že stroj ve válce zatlačil člověka do zákopu a přinutil ho k „přešlapování na místě“. *Statická* skupina (evoluční), která měla ohlas hned po válce především ve Francii, tvrdila, že se minulá válka bude opakovat, že člověk bude stále vládcem stroje a že ho stroj nemůže ve všem nahradit. Připouštěla však uplatnění nových vynálezů v armádě.¹²³

Statická skupina připouštěla význam statického materiálu jako např. opevnění. Zastánci této skupiny hovořili o důkladné přípravě příští války s tím, že ji bude předcházet průmyslová mobilizace. Zároveň měla růst síť zákopů, které bude potřeba prolamovat jako v roce 1918, ale s větší technikou, jež by umožnila armádám větší operační pohyblivost. Zmiňovali se také o technice, která přispěje ke strnutí fronty hned od prvního dne

¹¹⁹ MORAVEC, *V úloze mouřenína*, s. 125.

¹²⁰ YESTER, *Třetí říše nastupuje!*, s. 50.

¹²¹ Co dala odzbrojovací konference, Praha, 6. 12. 1934, NA, AMV 39 4, s. 36–42.

¹²² MORAVEC, *Obrana státu*, s. 24.

¹²³ MORAVEC, *Válečné úvahy*, s. 76–77.

války. Oproti tomu *dynamičtí* zastánci hovořili o tom, že válka podle jejich zásad neustrne, nýbrž se už v prvních dnech rozhodne, hlavně letectvem a plyny. E. Moravec se domníval, že se oba směry snažily o krátkou válku na základě pohyblivých a ne obléhacích a zákopových operací s tím, že *statikové* chtěli nejprve soustředit síly a pak vyrazit proti úplně nebo částečně zmobilizované síle nepřítele. Oproti tomu *dynamikové* nechtěli mobilizovat, nýbrž opatřeními provedenými v míru chtěli zajistit to, aby mohli mírovými silami přepadnout nic netušícího nepřítele.¹²⁴

Moravec odůvodňoval zaměření Německa na *dynamické* smýšlení jednak jeho strategickým postavením a jednak tím, že na východě sousedilo se slabšími státy, které byly málo chráněné a prostorově „mělké“. V tomto případě to tak znamenalo přepadení v plném míru nic netušícího sousedního státu s malou armádou, kterému by se zamezila mobilizace.¹²⁵

Veškeré Moravcovy poznatky o příští válce vycházely z předpokladu, že příští válka by měla být založena na zálohách, pohybu a ofenzivní síle za využití milionových živých i materiálních silách, doplněných o motorizaci. Hlavní zbraně měly představovat letectvo a plyny rozdělené podle účinků na omamující, slzotvorné a dýmové.¹²⁶ Příští válku přirovnal také k epoše tří období: uhlí, benzínu a elektřiny případně atomu.¹²⁷ Zásadní roli viděl v materiálu, jenž podléhal snadnému opotřebení, a proto se stala rozhodující jeho rychlá obnova. V rámci materiální pomoci se domníval, že koho by podpořily USA, ten by zvítězil.¹²⁸ V příští válce měla rozhodovat rychlá proměna potenciálních sil v účinné bojové prostředky, které by umožnily mobilizaci celého státu. V případě malého státu viděl E. Moravec značný význam ve výcviku tzv. záložních kádrů. Domníval se, že se tyto zálohy opotřebí rychleji než v první světové válce, protože tehdy tvořily síly potřebné k udržení souvislé operace, dokazoval to například na bitvě u Verdunu (únor-prosinec 1916).¹²⁹

¹²⁴ MORAVEC, *Obrana státu*, s. 102–103.

¹²⁵ Tamtéž, s. 104.

¹²⁶ MORAVEC, Emanuel, *Články vojenské*, Praha 1922, s. 237.

¹²⁷ MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka*. In: *Vojenský svět* 1, 1933, 3, s. 74.

¹²⁸ MORAVEC, *Obrana státu*, s. 111.

¹²⁹ MORAVEC, *Jak se povede příští válka*. In: *Vojenský svět* 1, 1933, 1, s. 8–9.

Zálohy dle jeho názoru měly mít vliv i na délku války, přičemž konstatoval, že příští válka bude stejně zdlouhavá jako ta předchozí. O jednotlivých bitvách předpovídal, že se v nich bude kombinovat manévr s polním opevněním, přičemž za předpokladu rychlé mobilizace a silné průmyslové základny šlo dle jeho soudu bitvu rychle rozhodnout. E. Moravec se domníval, že samotné bitvy lze z hlediska strategie rozdělit na dva typy. Účelem strategické ofenzívy se mělo stát přenesení války na nepřátelské území a tím získání iniciativy v operacích ke zdolání nepřítele, dokud ještě neshromáždil své síly. Oproti tomu strategická defenzíva hleděla zadržet nepřítele tak dlouho, dokud by se jí nepodařilo shromáždít síly k jeho zničení jediným úderem.¹³⁰ Konečným cílem bojů se mělo stát opotřebení nepřátelských jednotek včetně jejich dezorganizace, zničení zdrojů a přerušení infrastruktury. Aby se válka rozhodla již v počátku, bylo podle jeho názoru potřeba zničit veškerá důležitá střediska pro chod státu.¹³¹

Moravec tvrdil, že se vlivem pokroku stanou místní války minulostí a že příští válka bude taktéž ve víru soutěžení ve zdokonalení zbraní a v co největším vyvolání strachu na nepřítelově straně. Pokrok byl již patrný i v taktice. Například dělostřelecké bitvy v roce 1915 představovaly mocný popud k motorizaci a mechanizaci výzbroje. Za zlomový okamžik považoval E. Moravec použití tanků v bitvě u Cambrai v roce 1917, čímž se položil základ pro pancéřovou a nepancéřovou taktiku. Tank totiž dle jeho názoru představoval vzkříšení manévrování ve volném poli, což umožnilo vedení dvou válek – regulérní zákopové a „guerilly na motorech“. Nejen, že potřeboval čtyřikrát méně lidí k obsluze než dělostřelectvo, ale taktéž náklady na přípravy k útoku byly osmkrát nižší.¹³² Předpokládal, že každá průmyslová země přejde k mechanizované armádě s tím, že v budoucnu budou tanky stále dokonalejší a dražší a že se armáda bude skládat z technických jednotek vybavených protitankovými zbraněmi.¹³³

Moravec se také domníval, že bude existovat dvojí vojsko. První mělo představovat zmechanizované taktické jednotky, které měly být mobilní, a

¹³⁰ MORAVEC, *Obrana státu*, s. 107–110.

¹³¹ MORAVEC, *Jak se povede příští válka*. In: *Vojenský svět* 1, 1933, 1, s. 10.

¹³² MORAVEC, *Obrana státu*, s. 114–118.

¹³³ MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka II*. In: *Vojenský svět* 1, 1933, 2, s. 39–41.

pak druhé obranné vojsko – pěchotu. Páteří budoucích armád se měly stát obrněné mechanizované zbraně doplněné o pomocné zbraně. Šlo tak tedy říci, že armádu měly tvořit tři druhy vojsk – mechanické obrněné, pomocné zmechanizované, pomocné nemechanizované a samostatné letectvo. Pro průzkum tu pak podle Moravcova názoru měly být velmi rychlé a lehké stroje s velkým akčním poloměrem, které měly být schopny nejen výzvědných, ale též obranných či útočných akcí.¹³⁴

Moravec tvrdil, že se moderní bitva nebude podobat materiální bitvě z konce světové války, nýbrž že bude velmi pohyblivá jak na zemi, tak ve vzduchu. Účinky zbraní se s technickým vývojem posouvaly k tomu, že vzrostl dostřel, rychlost postupu i snadnost spojení. Základem se měly také stát veškeré vojenské přípravy, protože kde by chyběly tyto přípravy, byly by všechny prostředky nahromaděné v míru slabé. Zvláštním rysem příští války se totiž dle E. Moravce měla stát blokáda. Žádný stát, který by měl přerušené zámořské spojení, nemohl počítat s úspěšnou válkou. Jediné řešení na prolomení blokády viděl E. Moravec v leteckých operacích.¹³⁵

Moravec tak upozornil na to, že budoucnost patří nejen motorizaci, ale především letectvu. Do roku 1924 nebyl o letectvo velký zájem, ale již v roce 1934 vzrostla rapidně jakost i rychlost strojů. Vznikaly nové typy letounů a objevovaly se již zmínky o raketovém pohonu, který měl v leteckém průmyslu způsobit revoluci. Velký význam mělo zapojení lehkých kovů a kovové konstrukce, které umožnily vývoj nových typů letadel. Vlivem stoupavosti, která se zvětšila až o 100 %, se musela vyvinout i nová forma protiletecké obrany. Moravec zároveň dodával, že se díky tomuto vývoji bude uplatňovat přepadová válka, která by nepříteli znemožnila jakoukoliv mobilizaci. V závěru konstatoval, že zvítězí jen ten, kdo bude mít převahu ve vzduchu.¹³⁶

Také připustil, že by se válka mohla rozhodnout již na počátku konfliktu za okolností, pokud by se jedné z válčících stran podařilo zbavit svého protivníka prostředků k vedení dalšího boje. Tenko úkon by však

¹³⁴ MORAVEC, *Jak se povede příští válka*. In: *Vojenský svět* 1, 1933, 3, s. 74.

¹³⁵ MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka III*. In: *Vojenský svět* 1, 1933, 4, s. 103.

¹³⁶ YESTER, Stanislav, *Úkoly naší obrany*, Praha 1936, s. 149–153.

musel být proveden jen malou, ale výborné vycvičenou a pohyblivou armádou, jež by ovšem potřebovala přesné a podrobné informace o cíli. Moravec proto předpokládal, že se bude také rozvíjet špionážní souboj, protože dobré zprávy nahrazovaly zálohy. Taktéž platilo, že čím mělo armádní velení podrobnější zprávy o tom, kde se nacházel nepřítel, kolik měl jednotek a jakým směrem zamýšlel útok, tím se dala snadněji připravit protiofenzíva.¹³⁷

3.2.2 Německá příští válka

Nejvýznamnější postavu poválečného německého vojenství představoval podle E. Moravce generál Hans von Seeckt (1866–1936), který stál u zrodu moderní německé armády a koncepce obranné války, kterou by „podnikalo útočně“.¹³⁸

Ohledně příští německé války se E. Moravec domníval, že pokud by měla být úspěšná, byly by potřeba obnovená branná morálka, nový velitelský sbor a velmi výkonný válečný průmysl, jenž by se rychle mobilizoval. Základ však spatřoval v krátké válce, protože ten, kdo by Německu vnutil dlouhou válku, získal by nad ním převahu, protože pro dlouhou válku nebylo přírodou strategicky vybaveno. E. Moravec tvrdil, že k vítězství nad Berlínem by stačilo, pokud by se mu znemožnilo rychle zvítězit. Přičemž to nebylo podmíněno zničením jeho branné moci. E. Moravec tak konstatoval, že se německým hlavním nepřítelem může stát čas.¹³⁹

Čas vždy pracoval proti tomu, kdo přepínal své morální a materiální síly. To se dle E. Moravce prokázalo na konci války, kdy byla německá strategie se všemi zálohami v koncích. Kvalitní strategie předpokládala velice širokou hospodářskou základu, která Německu navzdory pracovitosti taktéž chyběla. Již v této době se hovořilo o tom, že by příští válka ze strany Německa měla být opět dlouhá a světová. Jediné řešení tohoto problému, který E. Moravec vyzdvihl, představoval rychlý a mocný úder se zabráním

¹³⁷ MORAVEC, *Válečné úvahy*, s. 56.

¹³⁸ MORAVEC, *Válka a vojáci II*, s. 254–269.

¹³⁹ YESTER, *Třetí říše nastupuje!*, s. 122.

nepřítelových hospodářských center. Poslední řešení nabízela již jen spojenecká smlouva.¹⁴⁰

Dále předpokládal, že se německý generální štáb vrátil k pěti složkám (nástupová, číselná, technická, komunikační a koncepční) moltkovské převahy operačního obchvatového manévru,¹⁴¹ což s sebou přineslo i to, že nastal přechod od masových armád pozvolna k technice, kdy nešlo o to vyzbrojit co nejširší masy, ale mít ty nejúčinnější zbraně a přitom početní převahu.¹⁴²

Všichni teoretikové dle E. Moravce počítali s tím, že se příští válka ze strany Německa bude muset zahájit bez otálení, tedy s naprostým překvapením nepřítele. První vlna by měla být letecká, která měla zničit v první řadě nepřítelovo letectvo a pak teprve pozemní cíle, což mělo zamezit občanské a materiální mobilizaci. Následovat měla vlna motorizovaných jednotek tvořených mírovou armádou (menší hodnotná armáda složená z vojáků z povolání), jež by zajistila území proti protiofenzívě a umožnila by volnost jednání, které by zmobilizovalo zbylé jednotky.¹⁴³

Moravec se domníval, že nové německé válečné teorie byly připraveny ke konkrétnímu politickému cíli, a to k ovládnutí střední Evropy. Dále bylo patrné dvojí využití motomechanických sil: 1. jako prvního dotykového sledu nasazeného hned v první hodině nepřátelství proti neorganizovaným nepřátelským odpůrcům a 2. při rozhodujícím konečném manévru záloh proti velmi dobře organizovaným nepřátelským silám.¹⁴⁴

Jak je zmíněno výše, základním aspektem německé armády se stala technická převaha, která by se dle E. Moravce uplatnila, jen pokud by se soustředila co nejrychleji v jediném místě. Tento úderný klín tvořící průlomové operace by byl sestaven z obrněných divizí, tankových pluků a brigád, které by podporovalo letectvo a rozvinuté jednotky. Tank se stal v Německu nejdůležitější útočnou zbraní.¹⁴⁵ V závěru E. Moravec konstatoval, že vojensko-strategickou složku německé armády tvořily

¹⁴⁰ MORAVEC, *Válka a vojáci II*, s. 267.

¹⁴¹ YESTER, *Třetí říše nastupuje!*, s. 127–128.

¹⁴² MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka V*. In: *Vojenský svět* 1, 1933, 6, s. 165–168.

¹⁴³ MORAVEC, *Válka a vojáci II*, s. 269–270.

¹⁴⁴ YESTER, *Třetí říše nastupuje!*, s. 130.

¹⁴⁵ MORAVEC, *Jak se povede příští válka II*. In: *Vojenský svět* 1, 1933, 2, s. 40–41.

pozemní armáda, loďstvo a letectvo. Stalo se nutností, zajistit sounáležitost těchto složek, protože Německu hrozila válka na třech frontách (západní proti Francii, východní proti Polsku a SSSR a jižní proti Československu), proto podléhaly úzkému vrchnímu velení, jehož nejvyšším velitelem se stal říšský kancléř.¹⁴⁶

3.3 „Domácí zázemí“

Moravec tvrdil, že stratég, který měl řešit otázky obrany určitého státu, musel především znát vlastní možnosti, možnosti pravděpodobných nepřátel a přirozeně také možnosti moderní války vůbec.¹⁴⁷ Pokud by se měřily jen síly mírových armád, nebylo by to zdaleka tak přesné hodnocení. Bylo třeba také porovnat materiál, technický pokrok apod. Ale mírové armády tvořily rámec pro válečnou armádu. Čím byl tento rámec dokonalejší tím se dle E. Moravce lépe a rychleji mobilizoval. Armáda s dvouletou služební dobou se mobilizovala rychleji než armáda s jednoroční službou. Na rychlosti mobilizace a rychlosti nástupu v pohraničí záviselo nakonec to, na čí půdě se bude válčit. To byla věc hospodářsky důležitá a dle E. Moravce obzvláště patrná po příměří v roce 1918 v severní Francii.¹⁴⁸

Bylo také nezbytné vytvořit si řadu odborníků, kteří na základě výzkumu mohli předpovídat různé aspekty války. Jedním z těchto aspektů se stalo i studium válečných možností některého státu. To především znamenalo vžití se do jeho ducha, organizace, taktiky a operačních metod. V závěru bylo dle E. Moravce nezbytné zhodnotit taktéž nepřítelovo armádní velení po psychologické a odborné stránce.¹⁴⁹

Pro potřeby války se také musela přizpůsobit domácí politika, která by měla mít aktivní zahraniční politiku. Význam zahraniční politiky pro strategii, které hrozila operace na vnitřních liniích, tj. válce na několika frontách, byla nesmírná. Dobrá zahraniční politika dovedla z bývalého nepřítele učinit znamenitého spojence buď širokou agitací v sousedních státech, nebo pomocí hospodářských výhod a záruk. Páteř moderní strategie

¹⁴⁶ YESTER, *Třetí říše nastupuje!*, s. 138–139.

¹⁴⁷ MORAVEC, Emanuel, *Válečné možnosti ve střední Evropě a v Habeši*, Praha 1936, s. 48–49.

¹⁴⁸ Několik číslic, Praha, NA, AMV 39 64, s. 98–99.

¹⁴⁹ MORAVEC, *Válečné možnosti ve střední Evropě a v Habeši*, s. 44.

představovalo hospodářství, a proto musela zahraniční politika hledat hospodářsky nejsilnějšího spojence.¹⁵⁰

Každá politika, která nesměřovala proti státu, si musela být vědoma odpovědnosti k bezpečnosti státu, která byla zajišťována jedině armádou. Státotvorní politik musel mít podle Moravce kladný poměr k armádě a musel se na armádu dívat s porozuměním. Armáda se totiž podle jeho názoru stala státní nezbytností.¹⁵¹

¹⁵⁰ MORAVEC, *Válka a vojáci I*, s. 45–46.

¹⁵¹ YESTER, *Úkoly naší obrany*, s. 26.

4 Druhá světová válka pohledem Emanuela Moravce

4.1 Období před a po napadení Polska

Emanuel Moravec prohlásil o Adolfu Hitlerovi: „*Věřte mu a jděte za ním, jak šel za ním jeho národ a jak dnes za ním pochoduje celá Evropa, poněvadž on je budoucnost.*“¹⁵² Poválečné Německo se zaměřilo na odčinění versailleského diktátu, obnovení starého mocenského postavení ve střední Evropě a ve světovém hospodářství, a to muselo dle E. Moravce vést k novému střetnutí Německa s Francií kvůli střední Evropě a s Velkou Británií kvůli koloniím a světovým trhům. Aby se však mohl přijmout souboj s britsko-francouzskou armádou za výhodných podmínek, bylo třeba celé škály politicko-strategických operací. Sám E. Moravec konstatoval, že válka představovala pokračování politiky jinými prostředky.¹⁵³

Moravec po návštěvě Německa v létě roku 1939 konstatoval, že národně-socialistická revoluce nebyla zdaleka jen věcí německého národa, nýbrž že představovala začátek „dávno kvasící“ nové epochy, za kterou stál Adolf Hitler. Pod jeho patronací měla vzniknout „nová Evropa“.¹⁵⁴ Dále o něm na počátku války hovořil jako o člověku, který sjednotil německý národ, a na jeho politice vyzdvihoval především to, že k říši připojil Rakousko, Sudety, České země, zřídil německou ochranu nad Slovenskem a později získal západní část Polska. Tím dle jeho názoru nesjednotil pouze středoevropské Němce, nýbrž také sjednotil v jediný souvislý hospodářský prostor celý těžký středoevropský průmysl,¹⁵⁵ což přineslo ukončení vlivu Francie ve střední Evropě.¹⁵⁶

Zlomový moment ve strategickém postavení střední Evropy představoval pakt Ribbentrop-Molotov z 23. srpna 1939. Jednalo se o smlouvu o neútočení doplněnou o rozdělení sfér vlivu v Evropě. K tomu E. Moravec dodal, že „*sblížením se SSSR nové Německo získalo politicky i*

¹⁵² MORAVEC, Emanuel, *O český zítřek*, Praha 1943, s. 98.

¹⁵³ MORAVEC, *Válka a vojáci II*, s. 257.

¹⁵⁴ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 8.

¹⁵⁵ Operace před hlavní srážkou, Praha, 26. 3. 1940, NA, AMV 39 4, s. 47–48.

¹⁵⁶ Válka je pokračováním politiky, Praha, 26. 3. 1940, NA, AMV 39 4, s. 49.

hospodářsky dobrý odrazový můstek do jihovýchodní Evropy“.¹⁵⁷ Zároveň vyzdvihoval především taktický krok Německa, jelikož k vedení války byla potřeba značná surovinová základna a sovětsko-německý blok měl 38 % světové železné rudy, 17 % uhlí a 25 % nafty.¹⁵⁸

Dohoda přinesla dle E. Moravce oboustrannou spokojenost. Německo si zajistilo neutralitu SSSR a přísun nerostných surovin, přičemž SSSR z této smlouvy získal především strategicky. Za svou neutralitu v roce 1939 obdržel polovinu Polska a později, když bylo Německo ve válce s Velkou Británií a Francií, SSSR obsadil pobaltské státy a vynutil si na Rumunsku Besarábii a část Bukoviny. V zimní válce získal ještě část Finska. Dle E. Moravce Sověti získali proti Evropě nejvýhodnější strategickou hranici, jelikož stáli na nejužším místě mezi Baltským a Černým mořem.¹⁵⁹

Zahraniční spolupráce Německa s Itálií a SSSR přispěla dle jeho názoru k vypuzení západního vlivu ze střední Evropy. Nejen, že se mezi státy vytvořily společné hranice, ale především vzniklo přímé spojení Berlína s Římem a Moskvou.¹⁶⁰

V otázce Polska se E. Moravec domníval, že jeho postavení záviselo na Československu, protože chránilo jeho jižní bok. Kvůli mnichovskému diktátu nebyla však Varšava již schopna větších vojenských operací na západním břehu Visly. Zbyla jí jako hlavní obranná pozice linie Krakov – Varšava – Grondo, ovšem za předpokladu, že by SSSR zůstal neutrální. Moravec poznamenal, že se Polsko vojensky přeceňovalo, a velký problém viděl také v tom, že vzniklo ze tří státních celků, přičemž největší část byla tvořena z bývalých území Německa a SSSR.¹⁶¹ V závěru svých úvah konstatoval, že ačkoliv Polsko věnovalo 60 % svého státního rozpočtu do zbrojení, jako feudálně-zemědělská země nemohla držet krok s totalitním zbrojením Německa a SSSR.¹⁶² Zároveň se domníval, že k okupaci Polska budou Německu stačit jednotky třetí kategorie.¹⁶³

¹⁵⁷ MORAVEC, Emanuel, *O smyslu dnešní války*, Praha 1941, s. 109.

¹⁵⁸ Silná pevnina, Praha, 25. 2. 1940, NA, AMV 39 4, s. 22.

¹⁵⁹ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 275.

¹⁶⁰ Karpatské hřbety, Praha, 24. 1. 1940, NA, AMV 39 4, s. 13.

¹⁶¹ MORAVEC, *Ve službách nové Evropy*, s. 11–14.

¹⁶² YESTER, *Rozhovor se skutečností*, s. 92.

¹⁶³ MORAVEC, *Ve službách nové Evropy*, s. 33.

Když 1. září 1939 Němci zahájili postup na území Polska, polské velení předpokládalo, že tento postup bude pomalý. Dle E. Moravce spojenci očekávali, že by měla být polská armáda na konci prvního měsíce války pořád pohromadě a schopna dalších operací, aby ji podpořili pozemně i letecky. Také konstatoval, že Polsku znemožnila německo-polská hranice spolu s okupací Československa a samostatného vystoupení Slovenska na straně Německa válčit na nějaké souvislé frontě. Proto polské velení nenařídilo obranu strnulých hranic, ani bezhlavý útok do německého vnitrozemí, nýbrž jen opatrné manévrování.¹⁶⁴

Když Velká Británie a Francie vyhlásily 3. září 1939 válku Německu, nepočítaly s tím, jak je zmíněno výše, že by se Polsko vojensky zhroutilo dříve, než by se jejich armády shromáždily pod ochranou Maginotovy linie k útoku na německé území. Už v prvním týdnu války v Polsku vojáci na západě viděli, že každá ofenzíva, kterou by zahájili do nitra Německa, musela záhy narazit na celou německou brannou moc, poněvadž podlomené Polsko nepřipoutalo žádné německé podstatné síly, a proto by neodlehčilo francouzsko-britským operacím.¹⁶⁵ Moravec se domníval, že rychlý zánik Polska způsobil, že se vrchní velení francouzsko-britských sil vzdalo myšlenky ofenzívy do nitra Německa a že se rozhodlo přikročit k obraně a jen k malým leteckým a námořním útokům. Dle E. Moravce se všichni ptali, jakým způsobem se tato válka vyvine, přičemž každý, jak se domníval, věděl, že Francie neměla dost ofenzivních sil, aby přiměla Německo ke kapitulaci.¹⁶⁶

Německý úder třemi armádami (východopruská, pomořanská a dolnoslezská + hornoslezská, která kryla jižní křídlo) byl však tak rychlý a hluboký, že Poláci neměli čas postavit do pole na západ od Visly všechny divize druhého sledu. Německý sbíhavý útok směrem na Varšavu z Pruského Slezska a z Východního Pruska nebyl pro Poláky překvapením. Nevěřili však, že by měla tato operace úspěch, protože to byla velice odvážná koncepce. Mezi řekami Vartou, kterou musel zdolávat útok

¹⁶⁴ MORAVEC, *O smyslu dnešní války*, s. 114–115.

¹⁶⁵ Zahájení hlavních operací, Praha, NA, AMV 39 4, s. 114–118.

¹⁶⁶ Fronta, která frontou není, Praha, 26. 3. 1940, NA, AMV 39 4, s. 50.

z Pruského Slezska, a řekou Narev, jež stála v cestě útoku z Východního Pruska, byl podle mínění polského velení ještě prostor pro včasný odvetný manévr. K tomu Moravec poznamenal, že polská branná moc nebyla početně slabší než Wehrmacht, ale z jeho pohledu měla armádu pouze v pěších zbraních lépe dotovanou, než byla rakousko-uherská v roce 1914. Poláci postavili jen 55 divizí a brigád, což znamenalo, že nezdvojili své mírové síly, chyběli jim těžké ofenzivní zbraně a základní chybu spatřoval ve víře ve spojenecké smlouvy (spojenecká smlouva s Francií a Velkou Británií proti Německu a Rumunskem proti SSSR).¹⁶⁷

Německé letectvo bylo silnější než francouzsko-britsko-polské a společně s motomechanickými pozemními jednotkami tvořilo mohutnou manévrovací pěst mezi západem a východem. Polské velení se rozhodlo pro ofenzívu proti německým hranicím, což E. Moravec považoval za správné za předpokladu probíhajícího útoku Francie na západě. Polský štáb však netušil, že se západ vzdal vojenské ofenzívy proti Německu na vnitřních liniích a přešel ke staré hospodářské blokádě z předchozího konfliktu a že opustil myšlenku krátké úderné války, a vrátil se k doktríně dlouhé vysilovací války.¹⁶⁸

Dle Emanuela Moravce mělo polské velení počítat s tím, že rozsáhlá motorizace dala německým pozemním silám velikou manévrovací rychlost. Také německé letectvo přispělo k tomu, že znemožnilo polskému velení manévrování zálohami po železnici, a tak malá manévrovací schopnost polských sil limitovala rozsah útočných operací. V této bleskové válce Němci užili proti Polákům pancéřových a motorizovaných divizí, ale hlavně jinak operativně mysleli.¹⁶⁹ Sáhli k odvážné kolonové soustavě, která nedbala souvislých front a v útočící pěsti členili síly místo vedle sebe do veliké hloubky za sebou, aby se v jediném „rozběhu“ dostali do volného prostoru za operačním pásmem nepřátelské fronty. Moravec konstatoval, že německé tažení do Polska se stalo vzornou ukázkou moderní bleskové

¹⁶⁷ YESTER, *Rozhovor se skutečností*, s. 97–99.

¹⁶⁸ MORAVEC, *O smyslu dnešní války*, s. 117–119

¹⁶⁹ YESTER, *Rozhovor se skutečností*, s. 111.

války, přičemž vyvrátilo polské přípravy, které se připravovaly na dlouhou válku.¹⁷⁰

Zkázu Polska uspíšily také od 17. září postupující sovětské jednotky. E. Moravec porovnal aspekty východní fronty v první světové válce a nyní a konstatoval, že se znamenitě osvědčila spolupráce pozemních s leteckých sil. V patnáctém dni války se Velkoněmecká říše zbavila východní fronty, se kterou v první světové válce zápolila čtyřicet měsíců. Osmnáct dní stačilo, aby se vytvořila společná hranice se spřáteleným SSSR. Domníval se, že válka s Polskem představovala generální zkoušku německé branné moci pro tažení ve Francii a výprava do Norska byla generální zkouškou pro tažení proti Britům.¹⁷¹

4.2 Příprava na Velkou Británii

Moravec se domníval, že se základem pro další německou expanzi po porážce Polska stalo Severní moře. Německý záliv, v jehož středu ležel ostrov Helgoland, byl sevřen mezi dva neutrální státy a to Nizozemsko a Dánsko. O Dánsku E. Moravec hovořil jako o státu, který představoval zavoru do Baltského moře a most na Skandinávský poloostrov. Britské válečné lodě operovaly v Severním moři a pokoušely se ho uzavřít. Moravec však k tomu dodal, že to již nebylo možné, protože moderní německé letectvo dokázalo odrazit britskou blokádu. I z tohoto důvodu hodlala Velká Británie zřídit na norském území základny, jak letecké, tak námořní, které by zamezily dovozu železné rudy přes přístav Narvik do Německa a jež by znemožnily německým plavidlům vplout do Atlantiku.¹⁷² E. Moravec se domníval, že hlavní námořní základna na Orknejských ostrovech Scapa Flow by mohla být zajištěna proti leteckým útokům jen v případě, kdyby se zřídily britské základny v Nizozemí, Dánsku či Norsku.¹⁷³ Evidentní zájem Německa o Skandinávii byl způsoben také tím, že představovala hlavního dodavatele železné rudy a dřeva. Z důvodu, aby britské námořnictvo neohrožovalo Německo ze severu, rozhodl se generální štáb obsadit

¹⁷⁰ MORAVEC, *O smyslu dnešní války*, s. 118–121.

¹⁷¹ ZIEGLER, Wilhelm, *Cesty Francie*, Praha 1942, s. 56.

¹⁷² *Boj o skandinávskou rudu*, Praha, NA, AMV 39 4, s. 80–84.

¹⁷³ *Boj o Severní moře*, Praha, 11. 4. 1940, NA, AMV 39 4, s. 72–76.

Dánsko a Norsko. Tím dle E. Moravce vytlačilo Německo Velkou Británii ze Severního moře, protože zde neměla žádné základny.¹⁷⁴

Operace *Weserübung* začala 9. dubna 1940. Dánsko se vzdalo bez boje během jediného dne. Zato v Norsku Němci narazili na houževnatý odpor. Norsko E. Moravec charakterizoval jako „divoké a nepřístupné pobřeží“. V rámci tamních bojů vyzdvihoval především skvělé německé horské jednotky, které obratně porazily nepřipravené britské vojsko. Zvláštní pozornost věnoval úseku Oslo – Trondheim, protože oblast Osla nebyla dobyta za pomoci vylodění, ale padla až za pomoci německých výsadkářů. V úseku k Trondheimu vedly dvě cesty – východní, údolím řeky Glommy a západní, jež u Dombas odbočovala na přístav Andalsnes, kde se vylodili Britové. Dle E. Moravce se Britové chtěli spojit s touto skupinou přes Trondheim. Němcům se však podařilo spojit západní trať Oslo – Trondheim a posílit zde vojska, a tak plán ztroskotal. V závěru konstatoval, že se operace v Norsku podobala Churchillově operaci u Gallipoli.¹⁷⁵

Obsazením Dánska a Norska odvrátilo dle E. Moravce německé velení nebezpečí strategického obchvatu ze severu. Tím se do britské blokády udělala trhlina, kterou mohlo německé letectvo využívat k pozorování nad Severním mořem a nad úžinou mezi Skotskem a Norskem. Tato operace zároveň přispěla k dokonalé izolaci Švédska a Finska.¹⁷⁶

4.3 Západní fronta

Západní frontu E. Moravec rozdělil na francouzskou pozemní frontu a britskou námořní frontu, přičemž na pozemní nedošlo až do jara 1940 k žádnému většímu střetu. Toto období historici označují jako *Sitzkrieg* („podivná válka“). Oproti tomu především v Severním moři docházelo k urputným srážkám mezi námořními a leteckými silami. E. Moravec konstatoval, že třicet týdnů útoků německých ponorek a letectva způsobilo, že britské námořnictvo mohlo operovat jen s polovinou sil. V závěru svých úvah Moravec dodal, že zatímco co Velkoněmecká říše měla na souši zcela

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Válka v Norsku, Praha, NA, AMV 39 4, s.110–113.

¹⁷⁶ Zmařený obchvat, Praha, 11. 4. 1940, NA, AMV 39 4, s. 77–78.

volný týl, Velká Británie žila jen ze zámořského dovozu, ve kterém německé zbraně udělaly trhliny.¹⁷⁷

Na jaře 1940 byl německý plán *Fall Gelb* na útok proti Francii a Beneluxu hotov. V původní verzi útok probíhal obdobně jako během první světové války, ale došlo ke změnám. Útok měl být veden přes neutrální země Beneluxu, ale jádro obrněných sil mělo rychle překročit Ardenský les a řeku Mázou, přičemž následný útok měl rozštěpit spojeneckou armádu.¹⁷⁸

Francouzské a britské velení však dle E. Moravce nevěřilo, že by se Němci odvážili pochodu Belgií a Nizozemskem, aby rozdrtili Francii a aby se zároveň připravovali na Velkou Británii, proto upínali pozornost na Maginotovu linii a doufali, že by německá armáda mohla během této operace ztratit svůj „dech“.¹⁷⁹

Dne 10. května 1940 za svítání překročila německá armáda hranice Beneluxu. Moravec konstatoval, že neutralita Belgie a Nizozemska měla držet německou brannou moc od Velké Británie, dále měla bránit vniknutí Francie do Severního moře a umožňovat Británii kontrolu severomořských přístavů.¹⁸⁰ Domníval se, že obsazení tohoto území nepředstavovalo jen ochranu severozápadního Německa, ale především to přineslo značné surovinové a průmyslové zdroje.¹⁸¹

Němečtí výsadbáři obsadili letiště a důležité mosty. V reakci na německý vpád postoupila část francouzské armády a britský expediční sbor do Belgie, kde hodlaly zastavit německý postup. Již 10. května obsadila německá branná moc jih Rotterdamu. Následovalo spojení této posádky s vojsky, která prolomila postavení na řece Ijsselle. Tím se dle E. Moravce zkrátila fronta německého postupu ze 450 na 330 km.¹⁸²

Rozhodujícím aspektem na západní frontě se dle E. Moravce stalo letectvo. Nejen, že zajistilo na počátku operací převahu ve vzduchu, ale také pomohlo zničit nepřátelské letectvo, dokázalo eliminovat významná místa v nepřátelském týlu a přinášelo také podrobné a přesné informace. Již

¹⁷⁷ Vom Kriege I., Praha, 26. 3. 1940, NA, AMV 39 4, s. 53.

¹⁷⁸ MORAVEC, *Ve službách nové Evropy*, s. 62.

¹⁷⁹ ZIEGLER, s. 58–59.

¹⁸⁰ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 34.

¹⁸¹ Nová německá strategie, Praha, 27. 5. 1940, NA, AMV 39 4, s. 105.

¹⁸² MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 34.

během prvních operací německá Luftwaffe odřízla pod Rotterdame nizozemská vojska od severní Belgie a nakonec je přiměla i ke kapitulaci.¹⁸³

Následovalo proražení belgického opevněného pásma mezi Antverpami a Lutychem a jeho vyvrácení mělo velký význam na vývoj dalších operací ve střední a západní Belgii, domníval se Moravec. V cestě jim stálo již jen slabé opevnění mezi Antverpami a Namurem, které tvořilo severní křídlo francouzských opevnění podél střední Mázy.¹⁸⁴

Obsazení Bruselu, Antverp a průlom Maginotovy linie mezi Maubeuge a Carignanem dle E. Moravce ukázaly, že německý tlak nepolevil a že francouzsko-britské severní křídlo podpírající Belgičany ani zdaleka nemělo očekávanou odolnost. Když německé pancéřové jednotky vnikly do Maginotovy linie a když překročily Mázu pod Sedanem, ocitly se dle jeho názoru ve znamenité tankové „chodbě“ mezi řekami Oisou a Aisnou. Konstatoval, že tím, že se spojencům nepodařilo zadržet německý nápor na čáře Antverpy – Namur – Sedan a že se jim nepodařilo zastavit Němce před Maginotovou linií mezi Sambrou a Aisnou, šlo říci, že mezi 15. – 17. květnem spojenci prohráli bitvu.¹⁸⁵

Během tažení v Belgii a Nizozemí se dle E. Moravce objevila určitá místa, která byla důležitá pro další vedení války. Obsazením Harlingenu a Rotterdamu na západním pobřeží se znemožnilo tomu, aby Velká Británie využila těchto prostorů k vylodění vojsk a k vybudování základen. Ještě větší význam mělo dle jeho názoru obsazení severního a středního Nizozemska pro námořní válku. Tím se totiž vzdálenost k ústí Temže zmenšila z 500 na 200 km. Německé letecké a ponorkové základny u nizozemského pobřeží tak zavřely „vchod“ do severního moře z kanálu La Manche.¹⁸⁶

Následně generál Gustave Gamelin (1872–1958) udělal to, k čemu se v roce 1914 neodhodlal generál Joseph Joffre (1852–1931). Vtrhl své zálohy proti severní Belgii, aby zabránil obchvatu z roku 1914. Německému velení však nešlo o prolomení severního křídla na frontě Antverpy – Lille – Amiens, nýbrž Sedan – Amiens. A proto když se jednotky vynořily z belgických

¹⁸³ ZIEGLER, s. 59.

¹⁸⁴ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 37.

¹⁸⁵ MORAVEC, *Ve službách nové Evropy*, s. 56–58.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 54–55.

Arden, Francouzi neměli s čím disponovat. E. Moravec konstatoval, že oba průlomů – Rýna a Sommy – byly dílem dokonalého, přesného a rychlého manévrování motomechanizovaných a leteckých sil, které dokonale rozdělily spojeneckou armádu na dvě části. Jižní fronta (na Sommě a na Aisně) stála, ale severní postup (ústí Sommy – Dunkerque) vedl k sevření britských a francouzských jednotek u Dunkerque. Operací *Dynamo* se podařilo přepravit na britskou pevninu přes 340 tisíc vojáků. Sám Moravec o tom hovořil jako o velkém útěku do Británie či do zajetí.¹⁸⁷ Během několika dnů následovalo obsazení Paříže a průnik od Remeše po švýcarské hranice. Po dalším nátlaku nový francouzský ministerský předseda maršál Philippe Pétain (1856–1951) požádal o podmínky kapitulace, které byly přijaty 22. června v Compiègne. Německá armáda během tohoto tažení zajala více jak 2,7 milionu spojeneckých vojáků. Co mohlo za to tento úspěch podle E. Moravce? Skvělost německého vedení a drtivá síla, která se probudila v německém lidu a nacionální socialismus, který tuto sílu zdvojnásobil.¹⁸⁸

To, že se Francie vzdala další války, mělo dle Moravce několik zajímavých skutečností. Domníval se, že kdyby maršál Pétain věřil, že by Velká Británie mohla tuto válku vyhrát, zajisté by v odporu pokračoval. Zároveň pokud by francouzští vojáci věřili, že Velká Británie bude ještě někdy hovořit do věcí Evropy, nikdy by nezvolili dohodu s Německem.¹⁸⁹

Dne 10. června vyhlásila válku Francii a Velké Británii také Itálie. Tím Francie ztratila ve Středomoří bezpečný týl. E. Moravec konstatoval, že Itálii připadla velká úloha převozníka mezi Evropou a Afrikou a budoucího strážce přístupů do Středozemního moře.¹⁹⁰

Na příkladu Francie došel k závěru, že se stal svědkem zajímavé skutečnosti. Plán generála Schlieffena na dobytí Francie měl trvat šest týdnů, přičemž v roce 1940 tato operace trvala 39 dní a Německo dokázalo přimět ke kapitulaci Francii, Belgii, Nizozemsko a expediční britskou armádu. Francouzské a polské tažení se stalo podle Moravce obrazem

¹⁸⁷ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 186.

¹⁸⁸ ZIEGLER, s. 62–64.

¹⁸⁹ MORAVEC, *Ve službách nové Evropy*, s. 97.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 98.

moderního pozemního a vzdušného manévrování. Moravec označil západní tažení jako válku tempa a motorů bez využití plynů.¹⁹¹

4.4 Operace Barbarossa

Z Turecka, Řecka, Jugoslávie a Bulharska chtěla Velká Británie vytvořit blok, který by postavil proti Německu až sto divizí. Itálie však v říjnu 1940 zahájila útok proti Řecku, ale byla odražena. Vzhledem k nebezpečí porážky svého spojence, obavy z britského zásahu a potřeby klidu na operace proti SSSR se Hitler rozhodl vojensky obsadit Balkán. Zároveň byla zahájena diplomatická ofenzíva, v jejímž rámci se na stranu mocností Osy přidaly Rumunsko, Maďarsko a Bulharsko. Tím se zcela změnila strategická situace na Balkáně. Německo se tak ocitlo na vnitřních liniích mezi Tureckem a Jugoslávií. Jugoslávie se na konci března také přidala k Ose, ale kvůli vojenskému převratu z aliance opět vystoupila. E. Moravec se domníval, že se v této době stalo již jen otázkou času, kdy se politické „námluvy“ mezi Velkou Británií a SSSR změny ve vojenské. Následně 6. dubna začal útok proti Řecku a Jugoslávii, která už 17. dubna požádala o kapitulaci. 1. května Němci obsadili Peloponés, a tím také celé Řecko až na některé ostrovy, čímž bylo balkánské tažení ukončeno. Poté byla ještě 1. června dobytá Kréta.¹⁹²

Moravec přirovnal evropskou válku k občanské válce, přičemž tato válka dle jeho soudu skončila v červnu 1941, kdy se německé branné moci podařilo vytlačit Brity z Řecka. V druhé půli roku 1941 začalo dle jeho názoru druhé období druhé světové války, a to když německá armáda napadla Sovětský svaz, který dle jeho názoru čekal na vhodný okamžik, aby Evropu ovládl. Dle jeho názoru Evropané od Pyrenejí až po Ukrajinu byli vděční Velkoněmecké říši, že je osvobodila z rukou kapitalistických demokracií a nově se spojili proti východnímu nebezpečí ve „společnou duši nové zítřejší Evropy“. Proto se také po bok Německa a Itálie postavily všechny státy sousedící, případně v dosahu SSSR jako například Finsko, Rumunsko, Bulharsko, Slovensko, Maďarsko a Chorvatsko.¹⁹³

¹⁹¹ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 64–65.

¹⁹² MORAVEC, *Děje a bludy*, s. 52–56.

¹⁹³ MORAVEC, *O český zítřek*, s. 24–25.

Německý plán byl prostý. SSSR měl být rozdrčen v několika týdnech, přičemž tři hlavní směry útoků směřovaly k Leningradu (Skupina armád Sever), na Moskvu (Skupina armád Střed) a do nitra Ukrajiny (Skupina armád Jih).

Moravec hovořil o tom, že se rozehrálo veliké tažení na východě, které v silách převyšovalo vše, co bylo doposud v dějinách provedeno. Představovalo to boj o život a budoucnost, přičemž nacistické Německo muselo zvítězit, aby v Evropě zůstal zachován řád. Toto tažení v jeho očích znamenalo také odložení rozhodného úderu proti Velké Británii.¹⁹⁴ Aby uklidnil čtenáře, předkládal vizi o tom, že se v roce 1943 bude dělat směrem k západu „dlouhý nos“, přičemž se bude sklízet úroda podle nových hospodářských plánů v celé nové Evropě a tedy i v „bývalém“ SSSR.¹⁹⁵

V otázce napadení Sovětského svazu E. Moravec konstatoval, že Adolf Hitler nemohl již váhat, jelikož musel předejít sovětskému útoku chystaného v britských službách. Hitler dal rozkaz k útoku 22. června 1941. Během dvou týdnů byl celý sovětský nástup při hranicích a na bývalém polském, litevském a lotyšském území rozdrčen.¹⁹⁶ Přes 6000 sovětských letadel bylo přitom zničeno. Moravec tvrdil, že operace probíhaly velice uspokojivě. Od 22. června do 1. července poukazoval na křehkost sovětského branného organismu. Přičemž po bitvě u Lvova v září 1939 se však již podle jeho názoru prokázal úplný rozklad sovětské armády. V dalších třech týdnech byly zdolány sovětské síly za Stalinovou linií¹⁹⁷ a na celé západní Ukrajině až po Dněpr, čímž se Německu otevíraly nové prostory s ornou půdou. Válka se Sovětským svazem nebyla jen válkou Německa s Itálií. Stala se bojem celé Evropy proti nebezpečí, které jí hrozilo v případě, že by Velká Británie spolu se Sověty zvítězila, protože by se tak Sověti ujali správy celé Evropy pod záštitou komunismu, obával se Moravec.¹⁹⁸

¹⁹⁴ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 281

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 306.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 288–289.

¹⁹⁷ Systém opevnění postavený na západní hranici SSSR, sestávající se z opevněných rajonů sahajících od Karelské šíše na severu až k Černému moři na jihu.

¹⁹⁸ MORAVEC, *Děje a bludy*, s. 60–63.

Sovětská armáda byla během přepadení naprosto nepřipravena. E. Moravec konstatoval, že nemohla být připravena ani na rozhodné střetnutí, protože se reorganizovala, ale stejně tak prováděla politiku, na kterou mu nestačily síly. Sám Moravec se smál těm, co si mysleli, že se německé tažení bude podobat tomu Napoleonovu v roce 1812.¹⁹⁹

Na východní frontě se nedalo podle jeho názoru hovořit o zákopové válce, což dokládal na postupu německých vojsk. V srpnu 1941 padli Sověti u Umaně v západní Ukrajině. O pár dní déle pronikla německá vojska mezi Bugem a Oděsou k černomořskému pobřeží. V polovině srpna obsadili Němci pravý břeh Dněpru od Kyjeva až po ústí. 20. srpna padl Gomel. Nejen na Ukrajině, ale i na sever od Kyjeva postoupila německá armáda v uplynulém měsíci o 400 km k východu, přičemž prolomila opevněnou soustavu mezi Čudským a Ilmským jezerem, kdy padla města Narva a Novgorod. E. Moravec se domníval, že německá fronta na východě představovala vydutý oblouk směrem k Moskvě s křídly zanechanými zpět. Poté, co německá východní fronta navázala na finskou frontu, napřímila se a přitom vysunula dopředu krajní křídla: severní (postup o 300 km) na východ od Ladošského jezera a jižní (Ukrajina za měsíc postup o 400 km) u Dněpropetrovska a Chersonu. Sovětským pozemním silám hnaným bezohledně do útoku chyběly větší operační koncepce i vojenské prostředky. Moravec tvrdil, že Stalin nemohl vyklidit Moskvu a stáhnout se na Volhu, protože věděl, že s pádem Moskvy je spojen i jeho konec. Proto ničil lidi, aby nahradil materiál, dodal Moravec. V jeho očích na konci srpna padlo konečné rozhodnutí ve veliké bitvě na čáře, vymezené od severu Čudským jezerem, středním Dněprem a Dněstem. Zde se neopakovala, přes všechny nesmyslné útoky Rudé armády, Marna z roku 1914, což dokládal obsazením západní Ukrajiny až po Dněpr a obklíčením Leningradu.²⁰⁰

Bitva u Smolenska v září 1941 měla dle E. Moravce rozhodující význam, neboť zde nebyla poražena jen sovětská branná moc, ale začalo také „klepání na smrt britské veleříše“. Zároveň zdůrazňoval, že britské

¹⁹⁹ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 273.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 335–338.

obavy o osud Sovětů byly oprávněné, neboť od června do září Němci zajali 260 a v říjnu u Azovského moře dalších 90 sovětských divizí.²⁰¹ Poté následovala odmlka, na kterou navázal v říjnu 1941 pokus o dobytí Moskvy. Německý postup však zastavilo počasí. Moravec tvrdil, že německá branná moc bojovala více s náhlým mrazem než se sovětskou ofenzívou, a nebýt toho, že se mráz postavil na stranu nepřítele, zajisté by Moskva byla dobytá.²⁰²

Po porážce sovětských armád mezi Bugem, Moskvou a Doncem bylo třeba zahájit boj s ruskou zimou. E. Moravec se proto obrátil na veřejnost, aby v rámci sbírky zimních potřeb na východní frontu podpořila nejstatečnější vojáky světa. Konstatoval, že výsledek sbírky mezi českým lidem ve prospěch německé armády představoval v první řadě těžkou porážku nepřátelské propagandy. Zároveň to dle jeho názoru představovalo první velký plebiscit o příslušnosti českých zemí k říši.²⁰³

Sovětská zimní ofenzíva na přelomu roku 1941/1942 trvala přes čtyři měsíce a její výsledky se, pokud jde o strategický zisk, rovnaly dle Moravce nule. Německé armády, jakmile přešly z počátku zimy do obrany, zaujaly zkrácenou frontu, která začínala u Ladožského jezera a jež se táhla na východ od čáry: Novgorod, Ilmeňské jezero, prameny a horní tok Volhy, města Orel, Kursk, Bělgorod, Charkov a Taganrog. Ačkoliv před touto linií našlo smrt tisíce sovětských vojáků, Sovětům se jí nepodařilo operativně prorazit.²⁰⁴ To v Moravcových očích znamenalo, že terénní zisk letní a podzimní německé ofenzívy na východě zůstal celkem nedotčen.²⁰⁵ Sovětskému vedení se nepodařilo za více než čtyři měsíce osvobodit Leningrad, znovu získat Charkov, ani zpět dobýt Taganrog a poloostrov Krym.²⁰⁶

V dubnu 1942 E. Moravec konstatoval, že se na východě už čtyři měsíce nic podstatného nedělo. Tvrdil, že před rokem Velká Británie nabídla

²⁰¹ Tamtéž, s. 355.

²⁰² *Lidové noviny*, 24. 12. 1944, 52/339.

²⁰³ MORAVEC, *O český zítřek*, s. 26.

²⁰⁴ Projev spojený s ohlášením výsledků sbírky zimních potřeb pro frontu, Praha, 8. 2. 1942, NA, AMV 39 4, s. 9–11.

²⁰⁵ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 393.

²⁰⁶ MORAVEC, *O český zítřek*, s. 78.

Stalinovi Evropu až po linii Štětín – Terst a k tomu turecké průlivy. Navíc prý měla usnadnit Sovětům postup v tom, že zřídí někde druhou frontu. V úvahu připadala jižní France, Balkán či Skandinávie. O tom Moravec prohlásil, že fantaziím se zkrátka meze nekladly.²⁰⁷

Dále konstatoval, že sovětská strategie neměla bohatou fantazii. Sovětské velení dle jeho názoru vědělo o velikých německých zálohách, které se snažilo vylákat a zničit. Především se Sověti dle jeho názoru zaměřili na celé jižní křídlo, kde již ztratili úrodnou Ukrajinu, doněckou průmyslovou pánev a nyní hrozilo, že přijdou i o kavkazská ropná pole.²⁰⁸

Moravec se v květnu 1943 domníval, že jen slepí se mohli radovat z toho, že vojska říše za uplynulé zimy ustoupila z Kavkazu a že vojska Osy po hrdinském boji opustily severní Afriku. Tato skutečnost se pro vidoucí stala novým varovným hlasem. Konstatoval, že nebylo pravdou, že Němci bolševické nebezpečí uměle zvětšovali. V jeho očích byla sjednocována Evropa ne německou agitací, ale nebezpečím, které hrozilo z východu.²⁰⁹

V roce 1943 byla Ukrajina v německých rukou již přes jeden a půl roku. Sovětská zoufalá ofenzíva na přelomu roku 1942/1943 nedokázala Němce z této oblasti vytlačit. Jak zpětně Moravec hodnotil události na východě? Po německé ofenzívě od června do prosince 1941 přešli Sověti k odvetné ofenzívě, jejímž cílem byla záchrana Moskvy a znovudobytí Ukrajiny. Zde vyzdvihl E. Moravec práci Wehrmachtu, protože tuto ofenzívu ukončil vítězstvím na Krymu a ve východní Ukrajině, a to přispělo k ústupu Sovětů k Volze a na Kavkaz. Následující zimní ofenzíva na přelomu roku 1942/1943 provedená Sověty s vypětím všech sil trvajícím čtyři měsíce skončila na liniích, jež měly obě strany právě před rokem, ale s tím rozdílem, že Němci měli celý Krym a velké předmostí na Kavkaze. Moravec se domníval, že Němci byli na jižním ukrajinském křídle v mnohem lepších podmínkách než před rokem, kdy fronta vedla tři kilometry na východ od Charkova, kdy sovětská vojska měla ještě Lozovou pod Charkovem, Sevastopol a Kerč. V uplynulém roce se fronta nepřiblížila ani o deset

²⁰⁷ Tamtéž, s. 80.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 404–405.

²⁰⁹ Proslov ministra Moravce na zasedání okresních pověřenců Kuratoria pro výchovu mládeže, Praha, 18. 5. 1943, NA, AMV 39 4, s. 17.

kilometrů k západu. Poziční válka v pohyblivé frontě trvala už jeden a půl roku a všechny sovětské útoky nezpůsobily žádnou změnu. SSSR nebyl schopen získat zpět ztracené území. V závěru E. Moravec dodal, že Němci do března 1943 získali na východě území, které potřebovali jako doplněk ke sjednocené Evropě.²¹⁰

V červenci 1943 E. Moravec tvrdil, že se na východní frontě nic nedělo. Nejvíce se vymezoval proti leteckým útokům proti Itálii a říši, které ztrpčovaly život. Především se pak vymezil proti nepřátelské propagandě, která neustále ohlašovala vpád britsko-amerických vojsk na evropský kontinent.²¹¹ Zároveň zlehčoval situaci tím, že tvrdil, že bez pomoci západu by Sovětský svaz nemohl odolávat náporu nového Německa. Chybělo mu schopné velení a zároveň neměl vojáka, který by byl vychován v moderní válce.²¹²

Moravec ve svých člancích a přednáškách příliš o vojenských neúspěších německé armády nehovořil, případně situaci zlehčoval. Faktem zůstává, že v únoru 1943 skončilo obléhání Stalingradu kapitulací. Téhož roku v červenci Němci prohráli v největší takové bitvě u Kurska. V září Sověti překročili Dněpr a v listopadu osvobodili Kyjev. V lednu 1944 byla prolomena německá blokáda Leningradu. Následovala sovětská Iovsko-sandoměřská operace a jašsko-kišiněvská operace, při které pronikla sovětská vojska do Rumunska, jež uzavřelo se Sověty mír. Do konce roku 1944 obsadila Rudá armáda Bulharsko, pomohla osvobodit Jugoslávii a pronikla na území Maďarska a východního Pruska.

Vánoce roku 1944 představovaly podle Moravce pro evropskou revoluci dobu obratu. Tři roky ofenzívy, dva roky defenzívy a týden odvetného úderu [ofenzíva v Ardenách – pozn. aut.], představovaly dle jeho názoru tragickou skutečností, jež se definovala na rozhraní let. Roku 1944 také kapitulovalo Rumunsko a Bulharsko, a tím nastavilo ruce „sovětským okovům“.²¹³

²¹⁰ Svět, Praha, 14. 4. 1943, NA, AMV 39 4, s. 191–194.

²¹¹ Otázka průběhu války, Praha, 1. 7. 1943, NA, AMV 39 4, s. 268.

²¹² MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 298–299.

²¹³ *Lidové noviny*, 24. 12. 1944, 52/339.

Moravec jako vojenský odborník věděl, že německá situace je bezvýchodná, a proto se ve svých projevech zaměřil spíše na hrozby, co by se stalo v případě německého ústupu. Sám napsal: „*Prosíme Boha, aby dal německému vojáku sílu. Bolševismus k nám nepronikne. Občanskou válku nepřipustíme. Rok čtyřicátý pátý bude rokem vítězství Velkoněmecké říše.*“²¹⁴

Dokud sovětská vojska před Němci ustupovala, Stalin působil velice skromně. Potřeboval totiž dle Moravce spojeneckou materiální pomoc, a proto nevyvíjel diplomatický a spiklenecký nátlak. Souhlasil s tím, aby malé národy střední Evropy dostaly samostatné demokratické státy, které měly maximálně sjednat se Sovětským svazem dlouhodobou spojeneckou smlouvu, doplněnou o hospodářskou smlouvu. Ale tato diplomatická a spiklenecká skromnost měla jen krátké trvání. V roce 1942 nepřešel podle Moravce Sovětský svaz jen k vojenské ofenzivě, nýbrž se také pustil do promyšlené diplomatické ofenzivy.²¹⁵ V závěru dodal, že bez sovětské pomoci nemohli Anglo-Američané ukončit evropskou válku, a proto se Stalin mohl dožadovat mnohých ústupků.²¹⁶

4.5 Emanuel Moravec a židovská otázka

Moravec se domníval, že vysvětlovat druhou světovou válku bez židovského elementu by nemělo smysl. V rámci „nové Evropy“ bylo podle jeho názoru hlavním nejnesmiřitelnějším a nejprohnanějším nepřitelem Německa Židovstvo,²¹⁷ které přirovnával k „plouživé noční zvěři“, jež devastovala politické systémy. Neustále se odvolával na otázku a vizi, jak by to vypadalo v případě, že by společnost řídili Židé.²¹⁸ Skutečnost, že se Židovství „prokousalo“ na vrchol západní plutokratické civilizace a zkalilo křesťansko-árijskou kulturu, mělo v jeho očích cosi tragického.²¹⁹ Sám konstatoval, že veškeré západní velmoci byly židovského původu, protože nenabízely možnosti a jistoty pro dělnictvo. E. Moravec vyzdvihoval práci

²¹⁴ *Lidové noviny*, 31. 12. 1944, 52/344.

²¹⁵ *Lidové noviny*, 10. 12. 1944, 52/327.

²¹⁶ *Národní politika*, 22. 4. 1945, 63/96.

²¹⁷ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 328.

²¹⁸ MORAVEC, *O český zítřek*, s. 170.

²¹⁹ MORAVEC, *Děje a bludy*, s. 20.

dělníků, a proto se o Židovstvu vyjadřoval jako o zvláštním národu, který nikdy nepracoval v potu tváře, který bohatl díky podvodům a rozsíval mezi národy nesváry. Zároveň se domníval, že Žid nemohl za svou povahu, která byla dána rasou a tisíciletou strohou náboženskou výchovou.²²⁰

Nová Evropa dělníků, budovaná na práci, nepotřebovala dle E. Moravce mezi sebou národ, který nežil nikdy hrdinsky, jemuž chyběla sociální ctnost a který byl ve službách plutokratického socialismu. Domníval se, že Židé šli vždycky s tím, kdo vládl a uzavírali s ním tichou obchodní smlouvu, kterou ovšem rádi obcházeli. Jedině v novém Německu s vládou Adolfa Hitlera se nedala tato obchodní smlouva sjednat. Tím pádem bylo Židům, jako plutokratům a hospodářským „trubcům“ odzvoněno.²²¹ Konstatoval, že to, co potkalo Židy, mohlo postihnout v evropských národech také ty vrstvy, které k nim chovaly city a jež měly blízko k nepříteli.²²² Čím déle trvala válka, tím přísnější opatření měla být dle jeho názoru proti Židům učiněna.²²³ V závěru svých proslovů často vyzýval občany, ať napnou všechny své síly ke zničení Židovstva, aby tím pomohli říši přebudovat Evropu tak, jak si to přála požehnaná budoucnost.²²⁴

²²⁰ MORAVEC, *O český zítřek*, s. 96.

²²¹ MORAVEC, *Děje a bludy*, s. 22–23.

²²² MORAVEC, *O český zítřek*, s. 396.

²²³ MORAVEC, *Tři roky před mikrofonem*, s. 329.

²²⁴ Proslov, Praha, 27. 5. 1943, Praha, NA, AMV 39 4, s. 246.

5 Československo pohledem Emanuela Moravce

5.1 Československá armáda

Ke konci roku 1918 se rozpadla rakousko-uherská monarchie, kterou nahradily nástupnické státy, mezi nimiž bylo i Československo. Velkou výhodou pro nový stát bylo to, že fronta neprobíhala jeho územím a že zde zůstala většina průmyslu Rakouska-Uherska.

Na vzniku státu se nejvíce podílela revoluční armáda, která bojovala na straně Dohody, a T. G. Masaryk, jenž tato vojska zformoval. Masaryk pro E. Moravce představoval znamenitého velitele a politika, protože dokonale ovládal umění využití válečných možností k politickým cílům.²²⁵ Jen málokterá armáda se mohla pochlubit takovou morální silou a dobrovolnou kázní, jakou měly československé legie.²²⁶

Značný problém v počátcích československé republiky představovaly nedostatek vojenského materiálu a německé a maďarské etnikum. Dle E. Moravce bylo na místě uznání italské vlády, neboť Československu poslala dvě legionářské divize a značně vyzbrojené domobranecké prapory, což se projevilo během vpádu Maďarů na Slovensko v roce 1919. Nebýt již zmiňovaného italského materiálu, legionářů a francouzské mise, málem by „mladý“ stát ztratil Slovensko. E. Moravec se domníval, že za podceněním této „operace“ stál trestuhodný optimismus Čechoslováků z autority vítězství po první světové válce.²²⁷

Světová válka a vše, co jí předcházelo a následovalo, představovala veliký mezník v dějinách státu, ale především v jeho institucích. Jednou z těchto institucí byla i armáda, jejíž charakter se odvíjel od poměrů ve státě. Nejen otázka Slovenska, ale i pohled veřejnosti a „starých“ a „mladých“ velitelů na armádu v otázce zbrojení a výchově se staly aspektem její integrace v rámci státu.

Moravec tvrdil, že od snahy Karla Habsburského o návrat na maďarský trůn se v řadách československé veřejnosti rozvíjel zájem o

²²⁵ Masaryk stratég, Praha, 2. 3. 1935, NA, AMV 39 1, s. 74–79.

²²⁶ *Legionářské sjednocení*, 1. 10. 1932, 3/13.

²²⁷ MORAVEC, Emanuel, *Operace na Slovensku 1919*, Praha 1935, s. 3–21.

armádu. Před touto událostí převládal z důvodu hrůzy spojené s válkou odpor k vojenské organizaci. Základem tohoto názoru se stala myšlenka nezbytné ozbrojené moci, která by podporovala demokracii a svobodu. Pro tento úkol považoval E. Moravec za nutné, aby se armáda rozvinula po stránce materiální, morální a především velitelské.²²⁸ „Páteří“ armády se měli stát legionáři, kteří se měli postavit do čela nové generace.²²⁹

Armádu zásadním způsobem formoval velitelský sbor. V československém případě se jednalo o obnovení celého státu a všech institucí, tudíž tu podle E. Moravce místo „živé“ tradice přebývala tradice „historická“. Problém představovalo to, že legionáři předtím vojáky většinou nebyli. Během světové války se tak seznámili s několika „živými“ vojenskými tradicemi, a to starými rakouskými, dohodovými a nakonec vlastními revolučními doplněnými o nacionální myšlení.²³⁰

Nový důstojnický sbor tvořili ze dvou třetin bývalí záložní důstojníci, polovinu z nich představovali legionáři, další byli aktivními důstojníky, které ovlivnila rakouská tradice, ale zásadní se pro ně stala „živá“ tradice formovaná zkušeností ze Sibiře.²³¹ Bylo evidentní, že zahraniční armády měly kvalitnější velení, a tak se cílem dle E. Moravce stalo vytvoření nových vojenských zásad, pomocí kterých by se vytvořil nový důstojnický sbor, jenž by se sjednotil v otázkách výcviku a způsobu boje. V začátcích mladé armádě pomohla francouzská vojenská mise, která položila základy vojenskému školství a vojenské doktríně.²³²

Také generační aspekt přispěl k dobrému rozvoji moderní československé armády. E. Moravec poznamenal, že každá doba měla tři hlavní generace: první tvořili mladí „energičtí snílci“, druhou „zkušené pracovníky“ a třetí „opatrní počtáři“.²³³ V nové československé armádě se systematizovalo 80 generálů a 200 důstojníků generálního štábu, ve kterém převažovali mladí lidé, jež nebyli zatíženi starou doktrínou, a proto

²²⁸ YESTER, Stanislav, *Příprava na těžké doby*, Praha 1935, s. 11.

²²⁹ *Legionářské sjednocení*, 15. 10. 1932, 3/14.

²³⁰ MORAVEC, Emanuel, *Armáda a národ*. In: BLÁHA, Silvestr (ed.), *Dvacet let československé armády v osvobozeném státě*, Praha 1938, s. 30.

²³¹ MORAVEC, *Vojáci a doba – důstojnický stav kdysi a dnes*, s. 7.

²³² YESTER, *Příprava na těžké doby*, s. 11–12.

²³³ MORAVEC, *V úloze mouřenina*, s. 14.

docházelo ke snadnému sjednocení teorie s praxí během vývoje vojenské doktríny.²³⁴

Moravec tvrdil, že se během dvacetiletého vývoje československé armády etablovala vojenská byrokracie s tím, že válku vedli politikové, vojska vedli generálové, přičemž příprava možných vojenských operací byla věcí hlavního štábu. Nejvyšší vojenská instituce, Armádní poradní sbor, představoval kolektiv nejvyšších velitelů. Ten tvořil vojenskou instituci, které předsedal politik (prezident nebo ministr národní obrany), jehož poradci byli generální inspektor a náčelník generálního štábu. Příprava možných válek spadala do kompetencí vlády. V případě hrozícího válečného konfliktu bylo potřeba vypracovat vojenské operace, jejichž přípravu zabezpečovala od října 1933 Nejvyšší rada obrany státu. Za války by se tento úřad změnil ve válečný kabinet.²³⁵

Až do jara 1932, kdy se v Ženevě sešla odzbrojovací konference, neprodělala československá armáda na organizačním poli žádné velké změny. Důstojnický sbor byl dokonale přeškolen, ale v technické oblasti a zvláště pak ve výzbroji docházelo ke změnám. Dle Moravcova názoru se motorizace uplatnila především v armádním a protiletectvém dělostřelectvu. Etabloval se také první tankový prapor (v roce 1937 již 9 pluků) a letectvo, které se v roce 1933 rozrostlo na čtyři letecké pluky (750 strojů a v roce 1937 již 1500 strojů).²³⁶ Všeobecná branná povinnost v sousedním Německu přispěla k tomu, že se německá mírová armáda rozrostla o 200 %. V reakci na to byla v Československu zvýšena služební doba ze 14 měsíců na 2 roky, čímž se mírová pozemní armáda zvětšila o 60 %. Jezdectvo se zvětšilo o 10 % a vzniklo také jezdecké dělostřelectvo a cyklistické prapory. Zároveň byl přijat Zákon o obraně státu, který přinesl důkladná opatření pro hospodářskou mobilizaci a pro zvýšení strategické pohotovosti.²³⁷ Přesto E. Moravec vypočítal, že Německo mělo převahu 4:1.²³⁸

Československá armáda byla rozdělena na dvě části, z nichž

²³⁴ YESTER, *Příprava na těžké doby*, s. 12–13.

²³⁵ YESTER, *Úkoly naší obrany*, s. 39–40.

²³⁶ Válečné síly Československa podle německých odhadů, Praha, 1937, NA, AMV 39 64, s. 39–42.

²³⁷ Zákon o obraně státu, Praha, NA, AMV 39 64, s. 1–5.

²³⁸ V kleštích třetí říše, Praha, 1934, NA, AMV 39 64, s. 31–34.

zajišťovací měla 12 hraničních oblastí v rámci 6 hraničních pásem a manévrovací zahrnovala 22 divizí a 4 jezdecké jednotky.²³⁹ V nejkritičtější době v roce 1938 se mobilizovaná armáda skládala ze 4 armád, které se skládaly ze 14 velitelství sborů, 4 rychlých divizí a 3 skupin. Dohromady čítala 1,1 milionu mužů.²⁴⁰

Každý vojenský plán nebo způsob specifického taktického cvičení, při kterém se prováděl nějaký bojový úkol, byl manévrem. Probíhala různá cvičení, přičemž v roce 1936 skončily největší manévry z dob existence státu. Výkon, který armáda předvedla, šel přirovnat k armádě evropské velmoci. V článku *Odtroubeno* E. Moravec k této události poznamenal, že Československo mělo „jednu z nejlepších armád Evropy, s výborným vojákem, velmi dobře školeným důstojnickým sborem a velmi svědomitým generálním štábem“.²⁴¹ V pozdějších letech dodal, že si to zajisté uvědomilo samotné Německo, které ještě v roce 1938 zdaleka nedosahovalo svých pozdějších kvalit, a proto „obava o to, že budeme válčit i bez svých spojenců, přinutila německou diplomacii k novému nátlaku na západní velmoci, které se nakonec postavily proti nám“.²⁴²

Každý manévr se řídil doktrínou, na kterou měly vliv politické, zeměpisné, hospodářské a vojenské podmínky. Během světové války se v doktríně projevil značný posun, protože byly využívány moderní zbraně a celkově se válka posunula od jednotlivých bitev k několikaletým bitvám. Zásadním úkolem se tak stalo vypracování doktríny, která by v sobě shrnula veškeré tyto aspekty uzpůsobené státním možnostem, protože osvojená francouzská vojenská doktrína byla již zastaralá. Armádní velitelé dle E. Moravce pochopili problém moderní doktríny správně, protože nový konflikt měl být otázkou rychlosti a pohyblivosti. Proto se Československo zaměřilo na doktrínu pohyblivosti, ve které převládala rychlost, pružnost a zákeřnost.²⁴³ Moravec ovšem dodával, že každá doktrína je relativní, neboť dochází k neustálým změnám ve strategických úvahách a k proměnám

²³⁹ HAMÁK, Bedřich, VONDROVSKÝ, Ivo, *Mobilizovaná československá armáda 1938*, Dvůr Králové n. L. 2010, s. 7.

²⁴⁰ ŠRÁMEK, Pavel, *Ve stínu Mnichova: z historie československé armády*, Praha 2008, s. 85–87.

²⁴¹ *Lidové noviny*, 25. 8. 1936, 44/424.

²⁴² *Lidové noviny*, 13. 10. 1938, 46/515.

²⁴³ YESTER, *Příprava na těžké doby*, s. 14.

koeficientů počtů branných hodnot.²⁴⁴

Českoslovenští velitelé dávali celých dvacet let dohromady jednu z nejlepších a nejlépe vybavených armád Evropy. E. Moravec poznamenal, že národ najednou zjistil, že měl velikou, výborně vycvičenou, znamenitě vyzbrojenou a obratně vedenou armádu. A armáda, hlavně důstojnický sbor byl potěšen, že jeho práce přinesla uznání.²⁴⁵

5.2 Strategický význam Československa

Otázka obrany státu v sobě zahrnovala nejen vojenská opatření, nutná k válce, ale též opatření politická, pedagogická, hospodářská, průmyslová, dopravní, finanční apod. Toto vše se dle E. Moravce muselo odrazit při studiu brannosti. Pro něho samotného představoval válečný nástroj celý stát se svým potenciálem. Řadil sem ovšem také media, především tisk, který vychovával veřejné mínění a odrážel morální hodnoty.²⁴⁶

Moravec tvrdil, že český stát již od dob knížecích využíval svého zvláštního geografického postavení vůči západu i východu, protože se na jeho území střetávaly hospodářské i vojenské křižovatky. Česká kotlina představovala od dávných dob rozsáhlou pevnost, která bránila Podunají proti tlaku ze severozápadu, ale i severozápad střední Evropy proti tlaku z jihu a z jihovýchodu. Největší výhodou se stala ochrana ze všech stran pohraničními horami. Co však nevytvořila příroda, dotvořil vojenský aspekt – v 19. století Trojspolek. Rakousko-Uhersko bylo mocensky závislé na Německu, které hodlalo zahájit postup podél „příčné euroasijské osy“, tedy od Hamburku, přes Prahu, Budapešť až do Basry (spojení pozemní cestou Severního moře s Indickým oceánem).²⁴⁷ Tento postup ukončily mírové smlouvy z roku 1919, které rozdělily Evropu na nové nástupnické státy. Na základě toho Moravec upozornil na to, že pokud by Německo chtělo obnovit svůj předválečný stav, muselo by si v prvé řadě podrobit Československo.²⁴⁸

Moravec geograficky rozdělil Československý stát na dva celky. Tvrdil,

²⁴⁴ YESTER, *Úkoly naší obrany*, s. 61.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ MORAVEC, Emanuel, *Tři roky v říši*, Praha 1942, s. 25–27.

²⁴⁷ MORAVEC, Emanuel, *Vojenský význam Československa v Evropě*, Praha 1936, s. 25.

²⁴⁸ YESTER, *Branné poměry ve střední Evropě*. In: *Branná politika* 1, 1938, 1, s. 4–7.

že na západě stály Čechy a Morava jako celek „kotlinový“ a na východě Slovensko jako celek „střečovitý“, které mělo ze strategického hlediska lepší postavení. Zároveň konstatoval, že geopoliticky vzato západní část státu představovala část defenzivní a východní část ofenzivní. Slovensko charakterizoval jako jižní svahy severních pohraničních hřbetů Uherské kotliny, jejíž komunikací se stal Dunaj. Domníval se, že při případném připojení Slovenska k Maďarsku, by to znamenalo, že by se jedinou základnou v Čechách stala Českomoravská vrchovina. Následně by pak řeky Morava a Odra tvořily hranice mezi východem (Maďarskem) a západem (Německem). Z toho dle E. Moravce plynulo, že tvrdost odporu v Čechách a na severní Moravě se odvíjela od toho, jak pevné postavení by bylo na Dunaji, přičemž na Dunaji se stálo jen na Slovensku. To, že Československo představovalo dunajský stát, znamenalo také geopolitickou souvislost s ostatními státy Malé dohody. Ztráta Slovenska, napsal E. Moravec, by pro stát znamenalo vytlačení z jihovýchodní Evropy.²⁴⁹

Historie a geografie ukázaly, že v určitém smyslu se stal střední Dunaj v prostoru od Enže po Ipel' strategickým klíčem Evropy. E. Moravec se domníval, že pokud by se této západní dunajské soutěsky zmocnili Němci, stali by se pány celé střední Evropy. Pokud by se jí zmocnili Italové, nastala by příznivá situace k vytvoření „druhé římské říše“. V případě, že by zde pevně stáli Slované, znamenal by to konec německým výbojům. Z toho bylo podle jeho názoru evidentní, že se otázka západní dunajské soutěsky stala životní otázkou Československa. Ale s osudem Československa se také rozhodovalo o Evropě, dodával Moravec.²⁵⁰

Ve střední Evropě tehdy existovala dvě ohniska neklidu: v Německu a Maďarsku. Československo představovalo jediný stát v Evropě, který s oběma státy sousedil, který s nimi měl společné hranice a jenž jimi byl i obklíčen. V případě ozbrojeného konfliktu se základním předpokladem stalo vyvarování se válce na dvou frontách. Jediné řešení, které by tento problém odstranilo, představovala preventivní válka. E. Moravec však tvrdil, že Československo kvůli svému geografickému postavení nemůže podniknout

²⁴⁹ Něco z branné geopolitiky našeho Slovenska, Praha, NA, AMV 39 64, s. 28–32.

²⁵⁰ MORAVEC, *Obrana státu*, s. 219.

preventivní válku. Řešení představovalo to, že by se vhodnou politikou opatřila státním nepřátelům též válka na dvou frontách. To se zdařilo, protože Maďaři byli obklíčeni Malou dohodou a Německo ohrožovala Francie. Pokud by ovšem po boku Německa zasáhlo Polsko, musela být dle Moravce zajištěna ještě pomoc SSSR.²⁵¹

Československý stát z roku 1920 měl dvojí politickou úlohu: 1. odolávat soustředěnému tlaku německví na západě a 2. tvořit ofenzivní předvoj slovanství na východě střední Evropy. Je tak možné říci, že ve státě platilo dvojí právo na sebeurčení. Na západě se v obraně uplatňovalo právo historické a na východě proti Maďarsku právo etnické.²⁵²

Ve strategii platilo, že čím byl stát menší, tím více musel hledat oporu v prozíravé zahraniční politice. Malý stát potřeboval ochranu, kterou zajistil sdružením s více státy nebo spojenectvím s velkým státem. Proto došlo ke vzniku Malé dohody a spojenecké smlouvy s Francií v roce 1924.

Malá dohoda, jejímž základem se staly smlouvy ze srpna 1920, dubna 1921 a června 1921, vytvořená ze tří států, Československa, Království SHS a Rumunska, představovala významný strategický prvek. Jejím cílem se stalo udržení pořádku ve střední Evropě a především bránění maďarskému revizionismu. V míru čítala branná moc Malé dohody 60 pěších a jezdeckých divizí. E. Moravec také vyzdvihoval geografické umístění Malé dohody, protože se v „bocích“ opírala o Černé a Jaderské moře. To jí zajistilo to, že byla jednoznačným pánem v Podunají. Je nutné podotknout, že slabinu a překážku Malé dohodě působily tvar československých hranic, Maďarsko a rozdílné režimy.²⁵³

Po světové válce se Německo snažilo dostat ze svého osamocení a nabýt znovu ztracenou sílu. V rámci těchto mocenských vztahů z jedné strany Francie a z druhé strany Malá dohoda, neohrožované Itálií, Polskem a SSSR, bylo Německo ve strategicky horší situaci než v roce 1914. Berlín se ovšem pomalu probíral z izolace. V roce 1922 Rapalskou smlouvou navázal diplomatické a konzulární styky se SSSR. Poté na jednání

²⁵¹ Tamtéž, s. 227.

²⁵² MORAVEC, *V úloze mouřenina*, s. 89–90.

²⁵³ Malá dohoda, Praha, NA, AMV 39 6, s. 163–167.

v Locarnu v roce 1925 i za účasti československé delegace došlo ke garanci německých západních hranic, ne ovšem východních, což poukazovalo na budoucí snahu o jejich revizi.²⁵⁴

Ohledně zastavení případné německé expanze E. Moravec poznamenal, že jestliže operační linie, na které by Německo postupovalo podél „příčné euroasijské osy“, byla dána spojnici Hamburk – Praha – Budapešť – Istanbul, představovala nejlepší strategickou frontu kolmo do cesty tomuto tlaku spojnice Janov – Praha – Varšava. Dle jeho názoru nebyly na sebe tak strategicky odkázány žádné státy střední Evropy jako Itálie, Československo a Polsko. Československo tedy podle něj chránilo celé Podunají, a aby mohlo Německo postupovat, muselo si nějakým způsobem zajistit „boky“.²⁵⁵ Při postupu jižním směrem (Podunají) naráželo na Malou dohodu včetně přímo předsunutého Československa. Při manévru směrem severním (polskou a ukrajinskou rovinou) mělo Československo podobně v boku. Pokud by byl tento stát vyvrácen, poznamenal E. Moravec, stalo by se Podunají základnou pro německý výboj ve třech směrech: proti Itálii, proti Balkánu a proti Polsku a SSSR.²⁵⁶

Od poloviny třicátých let 20. století nabývalo Německo na síle, přičemž k tomu mimo jiné využívalo italsko-britského sporu, aby Itálii nakonec učinilo na sobě závislou. Tím se nemohl s Němci měřit v boji o střední Dunaj, a aby tak nastala alespoň částečná rovnováha, musel by jí dle E. Moravce podpořit blok tvořený Československem, Rakouskem a Maďarskem. V tom případě by ale byla pořád patrná převaha Německa. Pokud by ovšem vniklo spojení mezi Itálií, Československem, Rakouskem, Maďarskem a Polskem, byl by dle jeho názoru německý výboj na Dunaji beznadějný.²⁵⁷

Německý tlak na Podunají a dále na východ byl násoben touhou po prostoru (Lebensraum), o kterém hovořil německý kancléř Adolf Hitler. Podle Moravce bylo nemyslitelné, aby Poláci dali svolení k tomu, aby se jejich území stalo válečným polem mezi Německem a SSSR. Proto se domníval,

²⁵⁴ MORAVCOVÁ, Dagmar, *Výmarská republika*, Praha 2006, s.112–119.

²⁵⁵ MORAVEC, *Vojenský význam Československa v Evropě*, s. 33.

²⁵⁶ Janov – Praha – Varšava, Praha, NA, AMV 39 62, s. 154–155.

²⁵⁷ MORAVEC, *Obrana státu*, s. 220.

že jediné místo ke střetnutí představovalo území Malé dohody – Československo a Rumunsko, protože přes jejich území hlavně Moravskou bránou a východními Karpaty směřovaly cesty do ukrajinské roviny. V případě uplatnění takového plánu by se Němci spolu s Maďary zmocnili svahů sudetsko-karpatského hřebenu. E. Moravec ještě podotknul, že postup Německa do Ukrajiny by byl nemyslitelný bez neutralizace Polska a dokonalého zajištění „boku“ ze severu.²⁵⁸ Likvidace Československa by mu umožnila, aby těžiště svých akcí proti Polsku přeneslo z baltického přímoří na severní svahy Karpat a Sudet. Moravec dále tvrdil, že nebylo možné uvažovat ani o jeho dohodě se SSSR, protože by to představovalo pro Polsko katastrofu.²⁵⁹

Pro stabilizaci střední Evropy požadoval Moravec dohodu států, které Německo a Maďarsko chtěly připravit o území. Poznamenal, že za případného spojení Malé dohody a Polska by se staly Varšava i Praha naprosto bezpečné. Pokud by se ovšem Německu podařilo získat neutralitu Malé dohody pro případ německo-polské války, tak by v tom případě Pruské Slezsko představovalo ofenzivní klín. Bylo patrné, že neutralita Malé dohody v tomto konfliktu by rapidně zhoršila postavení Polska, které by přešlo do defenzivy. Podobné by to bylo ovšem takto i s Malou dohodou za neutrality Polska během války s Německem.²⁶⁰

Od roku 1919 až do roku 1935 představovala Itálie vedoucí velmoc ve střední Evropě. Svůj vliv na Rakousko Itálie posílila díky Římským protokolům z března 1934 a tím tedy držela strategický klíč v podobě úseku od Enže po Litavu. E. Moravec proto tvrdil, že mír ve střední Evropě závisel na vztahu Itálie k Malé dohodě. Toto spojení mohlo být pevným blokem, bez něhož by se nedaly provádět žádné změny v Podunají. Pokud by dle jeho názoru padla „přehrada“, kterou nad Podunajím drželo Československo, znamenalo by to automaticky možnost postupu Německa až ke Středozemnímu moři. Jakmile by padlo Československo, spojnice strategické fronty Janov – Praha – Sulina (Rumunsko) by se změnila ve

²⁵⁸ MORAVEC, *Vojenský význam Československa v Evropě*, s. 36.

²⁵⁹ Československo a Polsko, Praha, NA, AMV 39 62, s. 153–154.

²⁶⁰ YESTER, Stanislav, *Polsko a Československo*. In: *Branná politika* 1, 1938, 9, s. 163–164.

frontu Janov – Sulina. K tomu poznamenal, že by tím nebyl možný vnitřní manévr, protože by Německo stálo proti Itálii a Balkánskému svazu oddělenému Jaderským mořem.²⁶¹ Problém však představovalo to, že v Itálii se v této době vyskytly hlasy požadující nahrazení Československa v Malé dohodě Maďarskem.²⁶²

Nejpravděpodobněji se tak zde rýsoval německo-italský konflikt. Evidentní zájem Německa o Rakousko byl již v roce 1931, kdy mělo dojít mezi těmito státy k celní unii. Tento krok se ovšem nezdařil. Následoval neúspěšný pokus rakouských nacistů o převrat v roce 1934, což přispělo ke zhoršení vztahů mezi těmito státy.²⁶³

Pro strategickou pozici Československa byla obecně 30. léta tragická. V této době docházelo ke sblížování Německa a Rakouska, které urychlil nástup Adolfa Hitlera. Ve svém programu mluvil již otevřeně o anšlusu Rakouska a o následném zaměření se na Československo. To představovalo pro Moravce „citadelu střední Evropy“, ovšem pro Německo spíše „hnisavý nádor v těle Německa“.²⁶⁴ Další strategickou ranou se stalo podepsání paktu o neútočení mezi Polskem a Německem v roce 1934. Tím, že si Německo zajistilo neutralitu Polska, bylo potřeba pro československou obranu daleko většího úsilí. Případná válka francouzsko-malodohodové-polské koalice proti Německu mohla být krátkou válkou ve prospěch Československa. Přesto pořád zbývala po odpadnutí Polska alespoň převaha obyvatel o 100 %, poznamenal E. Moravec.²⁶⁵

Dále následovalo pozvolné sblížování s Itálií. Spojenecký „trojlístek“ SSSR – Německo – Itálie byl namířen především proti východní části střední Evropy (Polsko, Malá a Balkánská dohoda).²⁶⁶ Vezme-li se dle E. Moravce možnost, že by Německo zvítězilo nad Malou dohodou a nad Francií při neutralitě Polska a Itálie, zároveň pokud by si přivlastnilo území Čech a Moravy, v tom okamžiku by Polsko ztratilo výhody svého pevného postavení

²⁶¹ Československo a Itálie, Praha, NA, AMV 39 6, s. 149–151.

²⁶² YESTER, Stanislav, *Malá dohoda, východ a Maďarsko*. In: Branná politika 1, 1938, 8, s. 144.

²⁶³ K této problematice více: JEŘÁBEK, Martin, *Konec demokracie v Rakousku 1932–1938*, Praha 2004, s. 107–120.

²⁶⁴ YESTER, *Příprava na těžké doby*, s. 22–23.

²⁶⁵ MORAVEC, *Válečné možnosti ve střední Evropě a tažení v Habeši*, s. 62.

²⁶⁶ YESTER, *Branné poměry ve střední Evropě*. In: Branná politika 1, 1938, 1, s. 7.

na západním břehu Visly.²⁶⁷ Hlavním cílem však bylo dle jeho názoru oslabení francouzského a britského vlivu ve střední Evropě.

Ortel nad Rakouskem přinesl pakt Osa Berlín-Řím z října roku 1936, kdy vzniklo spojení mezi Německem a Itálií. Při neutralitě Polska a ambicích Maďarska se projevila obrana Československa snad jako nejsložitější strategický problém v Evropě. K tomu E. Moravec dodal, že bylo evidentní, že státní diplomacie musela zajistit převahu spojenců, protože operační výkony dobré armády nenahradily strategicko-politické chyby.²⁶⁸

5.3 Obranoschopnost Československa

Moravec od samého počátku tvrdil, že Československo bylo strategickým státem. Z tohoto důvodu musely být vypracovány plány na obranu republiky. Státní postavení bylo mimo jiné „citlivé“ i z důvodu, že se jeho životní střediska nacházela blízko hranic, proto E. Moravec hovořil o co největším zadržování případného agresora na hranicích. Zároveň doporučoval mít dosti pohyblivou pozemní armádu, která by se co nejrychleji mobilizovala.²⁶⁹

Opevnění představovalo ochranu během každého napadení. Nejen výstavbou, ale také určení terénu se stalo zásadním předpokladem pro jeho odolnost. Z ekonomického pohledu se dá říci, že náklady na výstavbu při stejné účinnosti závisely na využití terénu. Proto nejen stavebně ale i logisticky bylo potřeba navrhnout opevnění tak, aby podpořilo veškeré obranné a operační manévry a přitom ho státní rozpočet dokázal financovat.²⁷⁰

Jak je uvedeno výše, československé hranice byly „citlivé“, a proto musely být opevněny. Je jednoznačné, že se obrannými stavbami ušetřily síly a čas a především se zabezpečily hospodářská střediska, doly a továrny. Problém představovalo umístění jednotlivých typů opevnění, a proto bylo dle E. Moravce nezbytné vytipovat důležité oblasti a ty opevnit. Buď tak, že by mezi opevněními vznikly mezery, které by se později dobudovaly,

²⁶⁷ MORAVEC, *Válečné možnosti ve střední Evropě a tažení v Habeši*, s. 62–63.

²⁶⁸ YESTER, *Příprava na těžké doby*, s. 16.

²⁶⁹ MORAVEC, Emanuel, *Proč a kde musíme nejdříve opevnit hranice?*. In: Kojenecký, Josef (ed.), *Hákový kříž hrozí!*, Praha 1933, s. 35.

²⁷⁰ MORAVEC, *Obrana státu*, s. 243.

nebo zahájit výstavbu po celé frontě a postupem času síť zhušťovat.²⁷¹

Otázkou opevnění se českoslovenští představitelé zabývali již při vzniku státu. Pro tento úkol vznikla dokonce v roce 1920 komise, která však nedošla k žádnému konkrétnímu výsledku. Čím více se Německo ve 30. letech militarizovalo, tím se stala výstavba opevnění naléhavější. Vzorem měla být Maginotova linie ve Francii. Konečným plánem na výstavbu pohraničí se stal „Husárkův konečný opevňovací program“ z roku 1937.²⁷²

Moravec tvrdil, že nejkritičtější místa představovaly oblasti na severu a na západě Čech. Pokud by dle jeho názoru Němci útočili ze severu a zároveň z východu (tj. Morava) mohlo by dojít ke katastrofě, protože by československý stát byl rozdělen na dva celky. Chránit Čechy proti obchvatu by znamenalo postavit na severu a na jihu Moravy buď silnou armádu, nebo neprostupné opevnění. Na opevněných Orlických horách a Jeseníkách se musela ze strategických hledisek zastavit každá ofenzíva.²⁷³

Jaká byla průchodnost československých hranic a jaké existovaly možnosti odražení útoku? E. Moravec se domníval, že od Bratislavy až po Vltavu hranice tvořily výhodné podmínky pro opevňování. Šumava již takové podmínky neměla. Ovšem od Železné rudy až po Krkonoše působily hranice opět otevřeně. Mezi Krkonošemi a Orlickými horami představovaly slabá místa brány Polabí a Pomoraví. V těchto místech bylo tedy možné očekávat útok. K obraně Československa se stala nezbytná znamenitá dopravní infrastruktura, která by umožnila přesunout celou armádu buď do Čech, anebo na Slovensko. K tomuto účelu sloužil dle E. Moravce tzv. „komunikační lichoběžník“, který měl opěrné body v Chomutově, Zvolenu, Šumperku a Znojmě. Pokud by šlo manévrovat v tomto prostoru, bylo vše dobré, proto se musely již v době míru na těchto bodech umístit defenzivní jednotky, schopné okamžité obrany. K dobré obraně by ještě sloužily

²⁷¹ YESTER, *Úkoly naší obrany*, s. 146–147.

²⁷² Divizní generál Karel Husárek (1893–1972) byl legionář a voják z povolání. Od roku 1933 působil jako I. zástupce náčelníka hlavního štábu československé armády. Zabýval se také výstavbou československého opevnění, a proto stál od března 1935 v čele Ředitelství opevňovacích prací (ŘOP). V listopadu 1937 zpracoval podrobný opevňovací plán tzv. Husárkův konečný opevňovací program. Po roce 1938 nastoupil do Škodových závodů v Plzni jako zbrojní expert. ARON, Lubomír, *Československé opevnění 1935–1938*, Náchod 1998, s. 12.

²⁷³ MORAVEC, *Proč a kde musíme nejdříve opevnit hranice?*, s. 30–32.

jednotky manévrovací, stále mobilní, pro posílení defenzivních jednotek.²⁷⁴

„Noční můrou“ každého stratéga se stal anšlus Rakouska v březnu 1938. Tím se rapidně prodloužila hranice mezi Československem a Německem a tím pádem se odkryla nezabezpečená strategická místa jižní Moravy. Nastala tak dle E. Moravce „*obtížná politická i strategická pozice*“.²⁷⁵ Přičemž stát stál „*na celé čáře před hrozbou přímé intervence*“.²⁷⁶

Československo se tak vklínilo do německého mocenského prostoru proto, poněvadž si na západě neuvědomili včas jeho rozhodující význam. Již tehdy platilo, že „*kdo bude pánem Čech, stane se také pánem Evropy*“.²⁷⁷ Anšlus Rakouska se dal přirovnat ke zvrácení mocenských poměrů ve střední Evropě. Československo dle E. Moravce patřilo před anšlusem k jižní frontě, která přehrazovala cesty do Podunají a na Apeninský poloostrov. Tím, že Německo vniklo do Podunají a zmocnilo se jeho křižovatky, ocitlo se Československo ve frontě východní mezi Polskem a Maďarskem.²⁷⁸

5.4 Mnichovská kapitulace očima Emanuela Moravce

Jakmile se v roce 1933 ujal v Německu vlády Adolf Hitler, začal uplatňovat svůj názor, že „*nejprve je třeba obnovit německou vojenskou sílu, potom rozšířit německé panství k východu*“.²⁷⁹ Odvrátil se od SSSR a hleděl získat přízeň Velké Británie pro nové německé zbrojení. To se mu také podařilo. Zákonem z roku 1935 zavedl všeobecnou brannou povinnost a tím zvětšil brannou moc na 40 divizí (z toho 30 pěších), zřídil mohutné letectvo a začal budovat loďstvo o třetině tonáže britského loďstva.²⁸⁰ V březnu roku 1936 obsadil demilitarizované Porýní. Tyto kroky spolu se znásobením branné síly umožnily Německu větší aktivitu proti sousedům, která vyvrcholila odstoupením pohraničí Československa.

Po anšlusu Rakouska Československo obklíčené ze dvou stran „trčelo“ do nitra německé východní fronty jako nepříjemný klín, který

²⁷⁴ MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka VI.* In: Vojenský svět 1, 1933, 7, s. 204.

²⁷⁵ *Lidové noviny*, 13. 3. 1938, 46/130.

²⁷⁶ *Lidové noviny*, 12. 3. 1938, 46/128.

²⁷⁷ MORAVEC, *V úloze mouřenína*, s. 51.

²⁷⁸ YESTER, *Branné poměry ve střední Evropě.* In: Branná politika 1, 1938, 2, s. 28.

²⁷⁹ YESTER, *Třetí říše nastupuje!*, s. 66–67.

²⁸⁰ YESTER, *Branné poměry ve střední Evropě.* In: Branná politika 1, 1938, 2, s. 25.

znemožňoval Německu volné operování jak proti Polsku, tak proti Maďarsku. Se státní existencí však byla spojena dle E. Moravce také bezpečnost Jugoslávie, Rumunska i Itálie.²⁸¹

Československá zahraniční politika věřila od roku 1936 v bezpečnou francouzsko-britsko-sovětskou spolupráci, která by se uplatnila vojensky, jakmile by Německo začalo ohrožovat československé území. Československý hlavní štáb mohl dle E. Moravce protiněmeckou politiku pokládat vojensky za úspěšnou, jen pokud by státní branná moc společně s brannými silami spojeneckých států zůstala v převaze a pokud by německá armáda nezdolala Československo dříve, než by přišli spojenci na pomoc.²⁸² Československo by bylo schopno dle jeho názoru na sebe vázat asi pětinu německých sil.²⁸³ Pokud by však nikdo nepřišel na pomoc a nebyly by kryté hraniční boky, nedalo by se nic dělat, protože „*i ten nejstatečnější nemůže odolávat čtyřnásobné přesile*“.²⁸⁴

Již v té době se E. Moravec domníval, že příští válka vzplane náhle jako blesk z čista jasna.²⁸⁵ Napětí v roce 1938 bylo značné, a ani během „porážky“ v květnu 1938 se Německo nehodlalo vzdát svého cíle. I nadále chtěl Hitler omezit československou suverenitu, která představovala poslední překážku k cestě k Černému moři, ať přímým útokem, nebo hospodářským tlakem nebo za pomoci sudetoněmecké otázky.²⁸⁶

Československo se bránilo německému vlivu, který se změnil z politického na strategický a i přesto v české společnosti převažovala touha bojovat o své historické hranice. Po celou dobu vládní představitelé věřili ve slova spojenců, že v tomto boji mohli počítat s jejich pomocí. E. Moravec předpokládal, že armáda čítající 40 divizí opřená o moderní opevnění mohla tvrdě odporovat.²⁸⁷ Německo by dle jeho názoru potřebovalo k úspěchu alespoň 60 divizí, tedy stav celé tehdejší mírové armády.²⁸⁸

²⁸¹ Tamtéž, s. 29.

²⁸² MORAVEC, Emanuel, *Das Ende der Benesch republik*, Prag 1941, s. 145.

²⁸³ Válečné síly Československa podle německých odhadů, Praha, 1937, NA, AMV 39 64, s. 39–42.

²⁸⁴ *Lidové noviny*, 11. 2. 1938, 46/74.

²⁸⁵ MORAVEC, *Obrana státu*, s. 237.

²⁸⁶ YESTER, Stanislav, *Jak se připravoval útok na ČSR*. In: Branná politika 1, 1938, 6, s. 106.

²⁸⁷ MORAVEC, *V úloze mouřenína*, s. 193.

²⁸⁸ YESTER, Stanislav, *Co se stalo a co bude*. In: Branná politika 1, 1938, 11, s. 210.

Na konci září 1938 zpečetil mnichovský verdikt osud první republiky. Armáda se zmobilizovala, aby se postavila na hranicích a aby byli její záložníci po 30. září posláni domů. Po odstoupení pohraničí a po vytyčení nových hranic se musel stát programově přebudovat. K tomu E. Moravec dodal, že stát bez armády nemohl obstát.²⁸⁹

Osud postavil Československo jako nový stát do obranného postavení a německá zahraniční politika dokázala tento stát během čtyř let dokonale izolovat. Dokázala neutralizovat Polsko a Itálii. Malá dohoda přestala jako „velmoc“ existovat. Nikoho ze spojenců nenapadlo jít do války pro historické hranice a demokratický „ostrov“ ve fašistické střední Evropě. Československo bylo jako spojenec východu i západu vyřazeno z jakéhokoliv protiněmeckého bloku. Tím, že ho Francie „zradila“, ocitlo se v defenzivním postavení. E. Moravec konstatoval, že Německo ovládlo střední Evropu a spolu s Itálií tlačilo západní demokracie do defenzívy za současné neutrality SSSR.²⁹⁰

Československo krylo cestu na východ a ať zbrojilo, jak chtělo, nikdy samo nemohlo obstát proti Německu, napsal E. Moravec. Proto potřebovalo silné spojence, nebo dohodu s Německem. Všechno vypadalo, že bude stát v čele mocné koalice.²⁹¹ Stát byl však poražen bez boje. Pro E. Moravce představoval „těžkou baterii bez střeliva“. Pokud by dle jeho názoru měla tato „baterie čím střílet“, německé diplomacii by se nepodařil tak drtivý průlom do československých státních kombinací. Zároveň dodal, že v případě, že by politická fronta státu více odolávala, šel by za ní provést vojenský nástup velikého rozsahu, protože by mohly být z území Československa podnikány „nejpalčivější útoky“.²⁹² Zpětně se ale dle jeho názoru ukázalo to, že co se pokládalo za řešení, jež přetrvá věky, bylo jen nedlouhou epizodou národních dějin.²⁹³

²⁸⁹ *Lidové noviny*, 13. 10. 1938, 46/515.

²⁹⁰ MORAVEC, *Das Ende der Benesch republik*, s. 386.

²⁹¹ YESTER, *Co se stalo a co bude*. In: *Branná politika* 1, 1938, 11, s. 210.

²⁹² *Loni není letos*, Praha, 20. 10. 1939, NA, AMV 39 4, s. 12–16.

²⁹³ MORAVEC, *Tři roky v říší*, s. 7.

5 Emanuel Moravec a *Lidové noviny* v roce 1945

Lidové noviny vycházející od roku 1893 patřily k nejprestižnějším novinám meziválečného období a byla pro ně typická vysoká kvalita a spolupráce s řadou významných spisovatelů. V době Protektorátu Čechy a Morava se staly nejdůležitějším periodikem, které přes vliv propagandy, referovaly o domácím i zahraničním dění. Konkrétně do nedělních výtisků přispíval svými úvodníky i E. Moravec. Ve sledovaném období, tedy od ledna do dubna 1945, vyšlo celkem 16 jeho úvodníků a již v předstihu je nutné říci, že se jeho předpovědi staly později často realitou.

Na přelomu roku 1944/1945 muselo být již každému jasné, že situace Německa je katastrofální. E. Moravec toto jistě pochopil, a proto je z jeho článků patrná prorocká vize, kdy hovořil o nové bolševické Evropě, vizi třetí světové válce, i když neskončila ještě ta druhá a o hrozbě rozpadu evropské kultury. Snažil se také vyvolat pocit strachu na základě konkrétních ukázek u států, kterými prošli spojenci. Varoval před hrozbami a falešnými sliby, aby vymítil náznaky sympatií, a tím pádem se ještě pokusil o semknutí veřejnosti k poslednímu vzdoru. Snažil se také o ospravedlňování a poukázání na viníka a jeho vady, přičemž prosazoval názor, že každý Evropan, který se stavěl proti Němcům, se také stavěl proti vlastnímu národu, a tím připravoval svoji vlastní zkázu.²⁹⁴

V každém úvodníku se vždy snažil přinést objektivní zprávy o vývoji evropského společenství. Kapitalistické demokracie dle jeho názoru měly všechny veliká koloniální panství, proto se nemohly orientovat v evropské politice. Věcí Evropy se musely ujmout mocnosti vysloveně evropské a tou se stala v prvé řadě Velkoněmecká říše. Proč právě Němci. Němci dle jeho názoru představovali jedny z největších, nejpracovitějších a nejvzdělanější národů Evropy.²⁹⁵ K tomuto výčtu se přidal nacionální socialismus. Ten představoval reformaci kapitalistického demokratismu, který pomohl postavit životnější a politicko-hospodářsky dokonalejší systém než měli jeho oponenti.²⁹⁶ Tento aspekt se promítnul i do charakteristiky světové války,

²⁹⁴ *Lidové noviny*, 4. 3. 1945, 53/54.

²⁹⁵ *Lidové noviny*, 22. 4. 1945, 53/96.

²⁹⁶ *Lidové noviny*, 8. 4. 1945, 53/84.

protože o ní mluvil jako o válce dvou světových názorů, naprosto různých vyznání.

Moravec se v první řadě snažil upozornit na chování Velké Británie a Francie, kterým přičítal zničení států ve východní části střední Evropy. Především Velká Británie byla v jeho očích viníkem číslo jedna. Po první světové válce bojovala za svobodu malých národů, pak se hanebně zachovala k Československu a nyní předala čtrnáct malých národů do rukou nebezpečného SSSR. Její záruka samostatnosti a stabilních hranic se projevila jako „*okleštěné území se ztrátou státní samostatnosti a svobody vnitropolitické*“.²⁹⁷ Je patrná i jeho snaha o proroctví budoucnosti v rámci poválečné situace. Na příkladu Polska uvedl: „*Polsko utvořené po první světové válce nikdy už nepovstane, protože území bývalého Polska Anglie postoupila Sovětskému svazu*“.²⁹⁸ E. Moravec se pouštěl také do kritiky vůdců. Mimo Edvarda Beneše také napadl Winstona Churchilla, jenž „*hází do chřtánu sovětského vlka jednu emigrantskou vládu za druhou*“.²⁹⁹

Ohledně české politiky byl v jeho očích „pravý muž“ prezident Hácha. Psal o jeho počátcích, kdy po svém předchůdci zdědil „*politické zbořeníště zahraniční i vnitřní, ale jako hvězda národa se rozhodl vyvést nás z katastrofy*“.³⁰⁰ V tomto je patrná jeho kontroverze, jelikož prezident Hácha se snažil omezovat vliv nacistických orgánů a sám Moravec měl vůči jeho politice značné výhrady. Je evidentní, že vyzdvihoval především události z března 1939 a hlavně to, že se sám stal velice vlivnou osobností, které i Hácha podlehl, protože ke konci války byl prezidentův zdravotní stav kritický. Slabost bývalé domácí scény vytkl především kvůli špatnému bezpečnostnímu ústrojí a chybějící vůdčí myšlence revolučního pokroku jako tomu bylo v sousedním Německu.³⁰¹

Moravec psal také o realitě války v Čechách. Tedy takové, že Češi neměli vojenskou povinnost a boje se doposud nedotkly českého území. Uvedl, že „*přes pět let české obyvatelstvo neslyšelo o válce vůbec nic nebýt*

²⁹⁷ *Lidové noviny*, 7. 1. 1945, 53/6.

²⁹⁸ Tamtéž.

²⁹⁹ *Lidové noviny*, 21. 1. 1945, 53/18.

³⁰⁰ *Lidové noviny*, 18. 3. 1945, 53/66.

³⁰¹ *Lidové noviny*, 11. 3. 1945, 53/60.

anglo-amerických leteckých barbarů“.³⁰² Zároveň pouze Německo přineslo do českých zemí mír a klid, protože protižidovský program a sociální jistoty přispěly k povznesení národa a hospodářství.³⁰³ V případě neúspěchu Německa existovala však možná představa, že by český člověk mohl „prolévat krev“.³⁰⁴ Tím se opět dostal k pocitům hrozby a strachu z budoucnosti, která hrozila Čechům. Zároveň varoval ty, kteří se těšili z bolševického postupu, aby si to pořádně rozmysleli, protože *„skutečnost v rámci Říše bude stokrát lepší než by byla v rámci Sovětského svazu“*.³⁰⁵ V každém závěru článku se snažil negovat hrozby a uklidnit čtenáře tím, že česká vláda pod ochranou Německa nedá souhlas k okupaci českých zemí bolševismem, žádnému zakládání kolchozů, žádným transportům do Asie a zestátnění majetku.³⁰⁶

Dle jeho názoru nepřicházela obnova předválečné demokracie v úvahu, a proto byl Moravcovým domácím nepřitelem Edvard Beneš a bývalá domácí politika. Český stát se měl údajně kvůli Benešovi „promarnit“ po dvaceti letech v politickém karbanu.³⁰⁷ E. Beneše napadl také za věčnou víru ve Velkou Británii a nyní za spolupráci se Sovětským svazem. Tím, že Beneš *„neviděl do zákulisí politiky v roce 1938, nevidí do ní ani v roce 1945“*.³⁰⁸ Moravec tak narážel na Benešovu cestu do Moskvy v prosinci 1943, kde vznikla československo-sovětská smlouva o přátelství a poválečné spolupráci, kdy SSSR měl být hlavní oporou nezávislosti za spolupráce východu a západu. Tento krok měl definitivně „zpečetit“ osud Československa.

Dle Benešova názoru mělo Československo představovat most mezi východem a západem, o který dle Moravce nikdo nestál.³⁰⁹ To znamená v Moravcových očích to, že nastala opět ta samá situace jako v roce 1938. Slepé veřejné podřízení každému požadavku Velké Británie vystřídalo podřízení požadavkům Moskvy. Zároveň exilovou vládu nazval „česko-

³⁰² *Lidové noviny*, 21. 1. 1945, 53/18.

³⁰³ *Lidové noviny*, 18. 3. 1945, 53/66.

³⁰⁴ *Lidové noviny*, 11. 2. 1945, 53/36.

³⁰⁵ *Lidové noviny*, 14. 1. 1945, 53/12.

³⁰⁶ *Lidové noviny*, 22. 4. 1945, 53/96.

³⁰⁷ *Lidové noviny*, 18. 3. 1945, 53/66.

³⁰⁸ *Lidové noviny*, 11. 2. 1945, 53/36.

³⁰⁹ *Lidové noviny*, 7. 1. 1945, 53/6.

židovskou [tedy něco „podřadného“ – pozn. aut.] emigrací, která páchá ty nejzločinnější protinárodní rejdy. Co by z českého národa zůstalo, kdyby našly ohlas?³¹⁰ V tomto odkazu evidentně apeloval na čtenáře, aby střízlivě uvažovali o tehdejší situaci a rozhodli se správně, tedy ve prospěch Německa. Moravec také kritizoval Benešovu dvojakost ohledně spolupráce s Londýnem, protože pro Londýn se otázka Československa stala vyřízená v tom smyslu, že české země nebudou nikdy samostatné, buď by připadly Sovětskému svazu anebo by zůstaly v rámci Velkoněmecké říše. Svým jednáním v Moskvě se Beneš vzdal každého jednání se západem, takže od roku 1944 cesta z Prahy do Londýna vedla jediné přes Moskvu.³¹¹ V závěru konstatoval, že na konci války Beneš nemohl dělat nějakou spojeneckou politiku, nýbrž pouze politiku moskevskou.³¹²

S blížícím se koncem války Moravec již zcela jasně kalkuloval s tím, že pokud české země nezůstanou v rámci Velkoněmecké říše, tak se stanou součástí Sovětského svazu, i když by bolševizace nenastala, dokud by sovětská vojska neobsadila zcela české území. Pokud by vznikla třetí republika, tak nejsilnější stranou by se stali komunisté, kteří by diktátem Moskvy zatlačili E. Beneše do pozadí.³¹³ O poválečném potrestání českých nacistických přísluhovačů poznamenal: „Je logické, že budou hrozit soudy těm Čechům, kteří zavinili připojení k říši. Bude-li Beneš důsledný, musí si také sednout na lavici obžalovaných, neboť on přivodil Mnichov a on zbaběle opustil národ.“³¹⁴

Zároveň se E. Moravec snažil omezit sympatie k postupujícím vojskům a především poukazyval na nedostatky bolševismu, protože „z východu se neblíží žádné požehnání, které by bylo ochotno obnovit starou republiku“.³¹⁵

Primární hrozba přicházela dle E. Moravce z východu, protože od východu nepřišlo do Evropy nikdy nic dobrého.³¹⁶ Předvídal také správně, že

³¹⁰ *Lidové noviny*, 4. 3. 1945, 53/54.

³¹¹ *Lidové noviny*, 25. 2. 1945, 53/48.

³¹² *Lidové noviny*, 22. 4. 1945, 53/96.

³¹³ *Lidové noviny*, 25. 2. 1945, 53/48.

³¹⁴ *Lidové noviny*, 22. 4. 1945, 53/96.

³¹⁵ *Lidové noviny*, 14. 1. 1945, 53/12.

³¹⁶ *Lidové noviny*, 22. 4. 1945, 53/96.

sovětskou ofenzivu „bude zajisté provázet nová sovětská ofenzíva politická“.³¹⁷ Právě v bolševismu spatřoval největší nebezpečí, jelikož „*Stalin a jeho nástupci budou stavět továrny, bořit města a pěstovat člověka s velkou silou fyzickou a s malým mozkiem, tedy vrstvu bezprávných v soustavě sovětského robotismu*“.³¹⁸ Moskva neměla zájem o obnovení versailleských hranic, nýbrž chtěla „*utvoření asi 20 sovětských republik*“.³¹⁹ Zároveň popsal nezdravé poměry uvnitř Sovětského svazu, který svůj lid „*pokud šlo o evropské poměry, soustavně přelhával, který tento lid zotročil*“.³²⁰ Moravec zcela nezištně mluvil o postupné bolševizaci, ale „*bolševici nevystoupí ostřeji proti nebolševikům v okupovaných krajích dokud nebude válka v Evropě skoncována, protože bolševici potřebují ještě služby demokratů jako nepřátel říše*“.³²¹ Na příkladu okupovaného Polska uvedl, jak nakládali bolševici se střední třídou, kterou hromadně posílali na Sibiř.³²² Tímto se snažil poukázat na sovětskou „vypočítavost“ v rámci budoucího boje proti vnitřnímu nepříteli a pravou podstatu činů a poměrů v SSSR. Přesto viděl situaci ještě nadějně, jelikož jen německá branná moc byla ještě schopná zabránit bolševické světovládě a udržet „krásnou skutečnost“ v rámci říše.³²³

V jeho podání představoval nacismus hnutí, které předkládalo velkorysý program evropské úpravy životní úrovně, jelikož „*nebýt nacionálně socialistického Německa Evropa by se už dávno zhroutila*“.³²⁴ Základem se stala ochrana Evropy a jižní Asie před záplavou bolševismu. Na důkaz toho v polovině dubna 1945 napsal: „*Neupadáme v mystiku, ale zajisté není samo sebou, že osud Vůdce 20. července zachránil přímo zázračně, a že Roosevelta odvolal na onen svět 12. dubna tak ráz na ráz*“.³²⁵ V tomto případě se snažil prokázat jakési „zbožštění Vůdce“, kterého před smrtí chránil osud, protože bez něj by porážka Německa přinesla střední Evropě

³¹⁷ *Lidové noviny*, 21. 1. 1945, 53/18.

³¹⁸ *Lidové noviny*, 15. 4. 1945, 53/90.

³¹⁹ *Lidové noviny*, 7. 1. 1945, 53/6.

³²⁰ *Lidové noviny*, 8. 4. 1945, 53/84.

³²¹ *Lidové noviny*, 28. 1. 1945, 53/24.

³²² *Lidové noviny*, 8. 4. 1945, 53/84.

³²³ *Lidové noviny*, 28. 1. 1945, 53/24.

³²⁴ *Lidové noviny*, 11. 2. 1945, 53/36.

³²⁵ *Lidové noviny*, 15. 4. 1945, 53/90.

ruský rok 1917.³²⁶ Nacionální socialismus nahradil třídy sjednoceným národem bez ohledu na povolání a stav. Dále nahradil chaos politických stran stranou jedinou, která představovala výběr z národa, jenž zastupovala jednotný světový názor a obětavě sloužila národnímu společenství a státu.³²⁷ Díky vzájemné pomoci s Německem by se vytvořilo šťastné bratrství národů, jenže „*tři nesourodí spojenci jsou proti této jednotě*“.³²⁸ V tomto je další znak, který E. Moravec považoval za důležitý, jelikož dával do protikladu pocit sounáležitosti s rozporuplným podezřívavým spojenectvím spojenců.

V jeho textech je jasně patrná i snaha popsat činnosti spojenců co nejvíce negativně. Nejen české vizionářství, ale i evropské živili spojenci nadějami na budoucnost, která by se nedostavila ať by válka skončila jakkoliv.³²⁹ Dodal k tomu, že „*východní barbaři chtějí zlomit Evropu*“.³³⁰ Dále se zmiňoval především o sovětských pracovních táborech a konfiskaci majetku, protože bída a otroctví jsou dle E. Moravce znakem diktatury proletariátu.³³¹ V tomto odkazu byla zajisté myšlena i hrozba ztráty kulturního bohatství a zároveň i jejich nositelů jakožto chování k nim jako k „stavebnímu materiálu“. Dále se zaměřil na typické znaky, které přinesli spojenci. Slibovaná státní suverenita se na žádném obsazení neprojevila. Všude rozkazovali okupanti, kteří si na pomoc vybrali místní vlády z lidí úslužných. Každý politik, který požadoval na osvobozeném území pro svůj národ suverenitu a demokratické svobody byl podle jeho názoru za krátkou dobu odklizen do ústraní.³³²

Dále také předpokládal, že období poválečné restaurace bude mnohem delší, než tomu bylo po první světové válce s úplně odlišným vývojem. E. Moravec varoval před gesty a vábením spojenců např. pomocí potravinových balíčků a sliby o obnovení demokracie. Hlavně proti ní se vymezil, jelikož Velká Británie byla již zcela závislá na USA a „zpuštění

³²⁶ *Lidové noviny*, 28. 1. 1945, 53/24.

³²⁷ *Lidové noviny*, 11. 3. 1945, 53/60.

³²⁸ *Lidové noviny*, 18. 2. 1945, 53/42.

³²⁹ *Lidové noviny*, 14. 1. 1945, 53/12.

³³⁰ *Lidové noviny*, 4. 2. 1945, 53/30.

³³¹ *Lidové noviny*, 28. 1. 1945, 53/24.

³³² *Lidové noviny*, 18. 2. 1945, 53/42.

světa“ vlivem války přineslo to, že demokratický kapitalismus tuto pohromu nezvládl a na krizi vydělal bolševismus.³³³ V tomto momentu jistě poukazoval na to, že se bolševismus rozvíjel díky krizi. Hladomor, celková bída a ztráta osobní hrdosti, představovalo podhoubí pro levicové smýšlení. Navíc Stalin zajisté chvátal s postupem, aby do svolání opravdové mírové konference zbolševizoval všechny malé státy.³³⁴

Ke konci války již zcela otevřeně kalkuloval s tím, že „*Anglie opřena o USA si rozdělí Evropu se Sovětským svazem, jako to učinila v Asii*“.³³⁵ Tím opět varoval před „zrádností“ Velké Británie, protože pokud k tomuto dojde, střední Evropa se promění v „poušť“.

Jak sám uvedl: „*Bitva o budoucnost Evropy se teprve začíná rozehrávat*“.³³⁶ Již v počátku spojeneckých jednání byl evidentní skrytý boj mezi Velkou Británií a Sovětským svazem o Balkán a Středomoří.³³⁷ Poukázal také na údiv lidí nad sovětskou politickou troufalostí v Evropě a britsko-americkou ústupností. Dle jeho poznámek šlo o důsledek poměru branných mas. Stalin dle jeho názoru tak měl „*obrovskou příležitost zahnat kapitalistické žoldnéře do moře, aby se stal pánem Evropy díky tomu, že proti jedné kapitalistické divizi stojí čtyři bolševické*“.³³⁸ Proto rostlo sovětské sebevědomí a opovržení nad Anglo-Američany.³³⁹

V závěru lze říci, že některé Moravcovy názory v závěru války byly opodstatněné. Scénář, který popsal, se doopravdy odehrál. Orientace poválečného Československa se zaměřila na Moskvu, která zatlačila E. Beneše do pozadí. Jak napsal Moravec, do Moskvy odjel Beneš jako „skleslá ovce“ zrekonstruovat válečný kabinet, v tom smyslu, že ve třetí republice bude nejsilnější komunistická strana. Tím, že by byla vedoucí stranou, měla by nárok na hlavní ministerstva a ministerského předsedu a údajně jim hodlal ustoupit tři ministerská křesla. A tak by nebylo rozhodující usnesení vlády, nýbrž rozkaz strany.³⁴⁰ V nové vládě Národní fronty Čechů a

³³³ *Lidové noviny*, 25. 3. 1945, 53/72.

³³⁴ *Lidové noviny*, 4. 3. 1945, 53/54.

³³⁵ *Lidové noviny*, 1. 4. 1945, 53/78.

³³⁶ Tamtéž.

³³⁷ *Lidové noviny*, 14. 1. 1945, 53/12.

³³⁸ *Lidové noviny*, 21. 1. 1945, 53/18.

³³⁹ Tamtéž.

³⁴⁰ *Lidové noviny*, 25. 2. 1945, 53/48.

Slováků vzniklá v Košicích 5. dubna 1945, plně pod bolševickou kontrolou, opravdu komunisté získali ministerské posty vnitra, zemědělství a informací a stali se ústřední stranou v Československu.

Údělem kapitulujícího německého národa a s ním celé Evropy bylo podle jeho názoru pouze bolševické otroctví.³⁴¹ Tvrdil, že „*dvě generace jsou odsouzeny do bídy a otroctví*“.³⁴² Skutečně, od poválečných let až do roku 1989 komunisté ovládali východní část střední Evropy, přičemž slibované demokratické volby probíhaly tak, že je Moskva uspořádala tak, aby získala prostou většinu, což jí usnadnilo zřízení sovětských republik.³⁴³ I realita pozdějšího východního bloku probíhala, jak předvídal: „*Každý národ, který se dostane pod sovětský vliv, musí prodělat všechny fáze bolševické ruské revoluce, která začala postátněním všech majetků a zničením buržoasie jako vedoucí vrstvy*“.³⁴⁴

Jak říkal, „*kdyby říše podlehla, nejprve by nastal konflikt bolševiků s Anglo-Američany o zbytek Evropy*“.³⁴⁵ Tím položil základy myšlenky globálního střetu východu a západu. Otevřeně mluvil o třetí světové válce, když prohlásil: „*Světovou válku demokratického kapitalismu se sovětským bolševismem, se obě strany pokusí vést především pomocí evropského lidského materiálu, protože demarkační evropská čára byla stále více a více ilusorní*“.³⁴⁶

I když po vojenské stránce byla situace Německa bezvýchodná, Moravec stále předkládal výhody nacionálního socialismu oproti negativům bolševismu a západních demokracií. Jeho názor měl způsobit stmelení lidí pro konečný střet s demokraticko-bolševickou okupací.

³⁴¹ *Lidové noviny*, 4. 2. 1945, 53/30.

³⁴² *Lidové noviny*, 28. 1. 1945, 53/24.

³⁴³ *Lidové noviny*, 4. 3. 1945, 53/54.

³⁴⁴ *Lidové noviny*, 18. 3. 1945, 53/66.

³⁴⁵ *Lidové noviny*, 8. 4. 1945, 53/84.

³⁴⁶ *Lidové noviny*, 1. 4. 1945, 53/78.

6 Závěr

Předložená diplomová práce se zaměřila na analýzu Moravcových názorů na válku, a to jak v obecném, tak i strategickém kontextu prvního a druhého válečného konfliktu. Zvláštní kapitola se věnovala jeho názorům na vojensko-strategický potenciál Československa. V závěru práce byly analyzovány jeho názory v *Lidových novinách* od ledna do dubna 1945.

Lze říci to, že podle E. Moravce nebyl evropský politický i hospodářský systém připraven na tak ohromné úkoly, které jej čekaly během první světové války. Přesto tvrdil, že Německo disponovalo nejlepší armádou a její připravenost se nejvíce přiblížila potřebám války, a tak se dle Moravcova názoru stala vzorem vojenství. Rakousko-uherská armáda nepředstavovala významného politického činitele, jelikož jí podle Moravce chyběla jasná operační myšlenka a stála na nereálných předpokladech, špatné vybavenosti a personální neschopnosti. Proto již od počátku války Německo představovalo hybnou a primární sílu Trojspolku.

Německým základem pro úspěšnou válku se stalo vyvarování se válce na dvou frontách a také to, že se musela krátce a úspěšně skoncovat. Ze strategického hlediska vycházelo německé velení ze Schlieffenova plánu, který však v roce 1914 naprosto selhal a dle E. Moravce neměl generální štáb pružnost navrhnout včas jiný. Německo neporazilo západní spojence, a tak nemohlo přijít Rakousku-Uhersku na pomoc, jež samo nebylo schopno žádných operací.

Moravec viděl zásadní chybu v tom, že Německu chyběla od počátku války mobilizace veškerého průmyslu a s tím spojené válečné hospodářské plány výroby. Dále se německé velení dopustilo strategicko-operačních chyb, kdy především podcenilo Francii a spoléhalo se na možnosti Rakousko-Uherska. Neopomenul dodat, že konec války uspíšilo také politické zhroucení Německa.

Během první světové války se prokázalo, že se základem stala vojenská mechanizace, které válka dala značný popud k vývoji a modernizaci. Moravec se domníval, že příští válečný konflikt bude zdoluhavý a pohyblivý, přičemž rozhodující se stane ofenzivní síla za využití

milionových armád. Hlavním hybným „motorem“ celé války se měly stát ropa a letectvo. Další podstatnou složku tvořily materiální i lidské zálohy, které by proměnily v příhodný okamžik své potenciální síly v účinné bojové prostředky. Nezbytným se však stal také veškerý vojenský materiál a jeho rychlá obnova, proto Moravec doporučoval maximální průmyslovou mobilizaci.

Aby německá příští válka byla úspěšná, musela být dle E. Moravce krátká, přičemž hlavního nepřítele představoval čas. Pro vedení války byl potřeba i velmi výkonný válečný průmysl, který vyžadoval silnou hospodářskou základnu. Moravec však dodal, že Německu tato základna chyběla, protože bylo závislé na dovozu ropy a železné rudy. Řešení pro něj představoval rychlý útok se zabráním nepřátelských hospodářských center. K tomuto účelu se stal zapotřebí naprostý moment překvapení a technická převaha.

Jak Moravec vnímal druhou světovou válku? Pro E. Moravce představovala válka pokračování politiky jinými prostředky. V druhé světové válce viděl ukončení starých a nefunkčních politických systémů, na jejichž místo nastoupila nová epocha v podobě Německa v čele s nacionálním socialismem, jenž měl etablovat „novou Evropu“. Zlomový moment pak viděl v paktu Ribbentrop-Molotov, který zajistil Německu „odrazový můstek“ do oblastí jihovýchodní Evropy a dodávku potřebných surovin.

Tažení v Polsku se dle jeho názoru stalo zkouškou německé branné moci pro tažení ve Francii a válka v Norsku představovala zkoušku pro tažení proti Velké Británii. Tvrdil, že k výhře Německa nad Polskem nepřispěla jen technická převaha, nýbrž také rychlost postupu a slepá víra Poláků ve spojenecké smlouvy (totéž si myslel i o Československu). Další problém Polska viděl v přecenění jeho sil, protože zemědělský stát nemohl dosáhnout takového zbrojení jako Německo. V otázce, proč západní spojenci nepomohli Polsku, E. Moravec tvrdil, že kvůli rychlému zániku polských sil se Francie a Velká Británie rozhodly jen pro malé útoky, protože jinak by čelily celé německé branné moci. Základem tažení v Polsku a později i ve Francii se podle E. Moravce stalo letectvo, jež tvořilo s pozemními jednotkami mohutnou manévrovací pěst. Ta se spolu

s rychlostí a momentem překvapení staly vzornou ukázkou moderní bleskové války.

Sám Moravec považoval za největšího nepřítele Sovětský svaz, jenž chtěl v jeho očích za pomoci Velké Británie ovládnout celou Evropu. O operaci Barbarossa hovořil jako o tažení, které v silách převyšovalo vše, co bylo doposud v dějinách provedeno. Toto tažení představovalo boj o život a budoucnost nové Evropy a nacistické Německo muselo dle Moravce jednoznačně zvítězit.

Na počátku tažení až do prosince 1941 Moravec tvrdil, že se nejedná o zákopovou, nýbrž o velmi pohyblivou válku. Domníval se, že po bitvě u Lvova se prokázal úplný rozklad sovětské armády. Následně v bitvě u Smolenska se dle jeho názoru začalo klepat „na smrt britské veleříše“. V závěru svých úvah tvrdil, že nebýt špatných klimatických podmínek, jistě by byla dobyta Moskva.

Ve svých projevech neustále uklidňoval čtenáře tím, že poukazyval na neúspěchy sovětské protiofenzívy. Opakovaně vyzdvihoval územní zisky, především úrodné oblasti Ukrajiny, protože se měly stát hlavním zdrojem potravin. V posledních dvou letech války E. Moravec příliš o neúspěších německé armády nehovořil, spíše varoval před hrozbou SSSR. V závěru svých tezí konstatoval, že němečtí vojáci umírali, aby nová Evropa mohla nadále žít. Dále předkládal prosby ve prospěch německých vojsk s přáním, aby zvítězila a odvrátila tak tragický osud střední Evropy. Hned druhé největší nebezpečí spatřoval v Židovstvu, a proto prosazoval jeho úplné zničení.

Československo E. Moravec považoval za strategický stát střední Evropy jak svou polohou, tak politikou, a proto považoval za nezbytné, aby bylo vybaveno kvalitní a silnou armádou, což se dle jeho názoru podařilo. Zároveň tvrdil, že území Československa představovalo „pevnost“, které bránilo Podunají proti tlaku ze severozápadu, ale i severozápad proti tlaku z jihu a jihovýchodu. Československo také viděl jako dunajský stát, i když na Dunaji stálo jen na Slovensku. Za klíčovou oblast považoval úsek od Enže po Ipeľ, protože představoval odrazový můstek pro expanzi do ostatních

oblastí. Domníval se, že tento prostor byl spojen s životní otázkou Československa.

Největší problém Moravec spatřoval v geografickém postavení Československa, jelikož bylo obklíčeno Německem a Maďarskem, jež ohrožovaly jeho území a politické zájmy. Sám konstatoval, že samostatné Československo nemohlo obstát, a tak byla potřeba spojení s jinými státy. Ze strategického hlediska se stala nejvýznamnějším spojenectvím Malá dohoda, jelikož hrála rozhodující roli v Podunají. V rámci stabilizace střední Evropy rozhodoval také dle jeho názoru vztah Itálie, která měla značný vliv na Rakousko, k Malé dohodě. V zabránění německé expanzi nebyly dle Moravcova názoru na sebe tak strategicky odkázány státy jako Itálie, Československo a Polsko. Do těchto domněnek však nezahrnul politické aspekty.

Československo dle jeho názoru představovalo „citadelu střední Evropy“, protože bránilo německé expanzi na východ. Pokud by bylo vyvráceno, Německo by mohlo zahájit expanzi ve třech směrech: proti Itálii, na Balkán a proti Polsku a SSSR. Zlomový moment představoval anšlus Rakouska, který dle jeho názoru přinesl zvrácení mocenských poměrů ve střední Evropě. Po anšlusu Československo tvořilo klín v německém prostoru, jenž mu znemožňoval volné operování.

Tento jediný demokratický „ostrov“ byl však poražen v září 1938. Sám Moravec byl přesvědčen o tom, že v rámci spojeneckých smluv bylo možné vyhrát válku proti Německu, byť za cenu velikých obětí. V tomto období pro něj existovala dvě řešení: buď válčit anebo přistoupit ke spojení s Německem. Definitivně se s politikou Edvarda Beneše rozešel 1. října 1938, kdy se domníval, že prezident oklamal národ.

Na otázku, zda-li E. Moravec předpovídal poválečné události správně, lze odpovědět, že ano. Během válečného konfliktu tvrdil, že sovětskou ofenzívu bude také doprovázet politická ofenzíva, jejímž cílem se stane vytvoření sovětských republik. Zároveň se domníval, že spojení mezi západními spojenci a SSSR působilo „nesourodě“, čímž vyslovil domněnku ke vzniku studené války, jež se měla odehrávat především na území Evropy.

Odhadl správně, že dojde k rozdělení Evropy, kde se její střední část stane součástí SSSR.

Tvrdil, že obnova předválečné demokracie nebyla možná a že se poválečné Československo stane jednoznačně součástí SSSR. Benešovu politiku viděl tak, že slepé podřízení požadavkům Velké Británie vystřídalo podřízení požadavkům Moskvy. Československo-sovětská smlouva o přátelství z roku 1943 dle E. Moravce představovala to, že každá cesta z Prahy do Londýna vedla jedině přes Moskvu. Tím se mohla provádět pouze moskevská politika. Domníval se, že v případě třetí republiky by se stali nejsilnější stranou komunisté, kteří by osobu prezidenta Beneše zasadili do pozadí.

Je nezbytné říci, že ač je Emanuel Moravec vnímám jako „největší zrádce českého národa“, své články a monografie předkládal s podrobnou znalostí dobových kontextů včetně mezinárodní politiky a vojenské problematiky. Snažil se objasnit laikům československé problémy a navrhnou možnost jejich řešení, avšak po březnu 1939 se rozhodl jít jinou cestou, cestou zrady.

7 Seznam použitých pramenů a literatury

7.1 Nevydané prameny

- Národní archiv, Praha
Archiv ministerstva vnitra 39 1, 4, 6, 62, 64.
- Vojenský ústřední archiv, Praha
kvalifikační listiny 1893 Emanuel Moravec 88.
- Archiv bezpečnostních složek, Praha
Ministerstvo vnitra 39 – Dr. Emanuel Moravec 39 – 69a, 39 – 70 – 2.

7.2 Periodika

- *Lidové noviny*, 25. 8. 1936, 11. 2. 1938, 24. 2. 1938, 12. 3. 1938, 13. 3. 1938, 21. 4. 1938, 21. 9. 1938, 5. 10. 1938, 13. 10. 1938, 10. 12. 1944, 24. 12. 1944, 31. 12. 1944, leden-duben 1945.
- *Národní politika*, 5. 7. 1942, 22. 4. 1945.
- *Legionářské sjednocení*, 1. 10. 1932, 15. 10. 1932.

7.3 Vydané prameny – autor Emanuel Moravec (Stanislav Yester)

- MORAVEC, Emanuel, *Armáda a národ*. In: BLÁHA, Silvestr (ed.), *Dvacet let československé armády v osvobozeném státě*, Praha 1938, s. 29–37.
- MORAVEC, Emanuel, *Články vojenské*, Praha 1922.
- MORAVEC, Emanuel, *Das Ende der Benesch republik*, Prag 1941.
- MORAVEC, Emanuel, *Děje a bludy*, Praha 1941.
- MORAVEC, Emanuel, *Obrana státu*, Praha 1937.
- MORAVEC, Emanuel, *O český zítřek*, Praha 1943.
- MORAVEC, Emanuel, *Operace na Slovensku*, Praha 1935.
- MORAVEC, Emanuel, *O smyslu dnešní války*, Praha 1941.
- MORAVEC, Emanuel, *Proč a kde musíme nejdříve opevnit hranice?*. In: Kojenecký, Josef (ed.), *Hákový kříž hrozí!*, Praha 1933, s. 25–35.
- MORAVEC, Emanuel, *Projev ministra Emanuela Moravce na kongresu Unie novinářských svazů*, Praha 1942.
- MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka*. In: *Vojenský svět* 1, 1933, 1, s. 8–10.

- MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka II.* In: *Vojenský svět* 1, 1933, 2, s. 38–42.
- MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka.* In: *Vojenský svět* 1, 1933, 3, s. 73–76.
- MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka III.* In: *Vojenský svět* 1, 1933, 4, 101–104.
- MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka V.* In: *Vojenský svět* 1, 1933, 6, s. 165–168.
- MORAVEC, Emanuel, *Jak se povede příští válka VI.* In: *Vojenský svět* 1, 1933, 7, s. 199–205.
- MORAVEC, Emanuel, *Tři roky před mikrofonem*, Praha 1942.
- MORAVEC, Emanuel, *Tři roky v říši*, Praha 1942.
- MORAVEC, Emanuel, *Válečné možnosti ve střední Evropě a tažení v Habeši*, Praha 1936.
- MORAVEC, Emanuel, *Válečné úvahy*, Praha 1936.
- MORAVEC, Emanuel, *Válka a vojáci I*, Praha 1930.
- MORAVEC, Emanuel, *Válka a vojáci II*, Praha 1930.
- MORAVEC, Emanuel, *Ve službách nové Evropy*, Praha 1940.
- MORAVEC, Emanuel, *Vojáci a doba – důstojnický stav kdysi a dnes*, Praha 1934.
- MORAVEC, Emanuel, *Vojenský význam Československa v Evropě*, Praha 1936.
- MORAVEC, Emanuel, *V úloze mouřenína*, Praha 1940.
- YESTER, Stanislav, *Branné poměry ve střední Evropě.* In: *Branná politika* 1, 1938, 1, s. 4–7.
- YESTER, Stanislav, *Branné poměry ve střední Evropě.* In: *Branná politika* 1, 1938, 2, s. 25–29.
- YESTER, Stanislav, *Co se stalo a co bude.* In: *Branná politika* 1, 1938, 11, s. 210–212.
- YESTER, Stanislav, *Jak dochází k veliké válce*, Praha 1937.
- YESTER, Stanislav, *Jak se připravoval útok na ČSR.* In: *Branná politika* 1, 1938, 6, s.102–108.

- YESTER, Stanislav, *Malá dohoda, východ a Maďarsko*. In: Branná politika 1, 1938, 8, s. 144–145.
- YESTER, Stanislav, *Obrana malého státu – případ Rumunska r. 1916*. In: Branná politika 1, 1938, 10, s. 188–191.
- YESTER, Stanislav, *Polsko a Československo*. In: Branná politika 1, 1938, 9, s. 163–165.
- YESTER, Stanislav, *Příprava na těžké doby*, Praha 1935.
- YESTER, Stanislav, *Rozhovor se skutečností*, Praha 1940.
- YESTER, Stanislav, *Třetí říše nastupuje!*, Praha 1937.
- YESTER, Stanislav, *Úkoly naší obrany*, Praha 1936.
- ZIEGLER, Wilhelm, *Cesty Francie*, Praha 1942.

7.4 Odborná literatura

- AMORT, Čestmír, *Heydrichiáda*, Praha 1965.
- ARON, Lubomír, *Československé opevnění 1935–1938*, Náchod 1998.
- BOROVIČKA, Michael, *Kolaboranti 1939–1945*, Praha 2007.
- ČERMÁK, Jiří, *Naši v srbské armádě*, Praha 1924.
- ČERMÁK, Jiří, *Věrnost za věrnost*, Praha 1921.
- ČVANČARA, Jaroslav, *Chlebíčková aféra*. In: Historie a vojenství 55, 2006, 4, s. 37–47.
- DRTINA, Prokop, *Československo můj osud I.*, Praha 1991.
- GEBHART, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbora, *Řízení legálního českého tisku v Protektorátu Čechy a Morava*, Praha 2010.
- HAMÁK, Bedřich, VONDROVSKÝ, Ivo, *Mobilizovaná československá armáda 1938*, Dvůr Králové n. L. 2010.
- HRBEK, Jaroslav, *Emanuel Moravec aneb konstrukce a skutečnost*. In: Dějiny a současnost 11, 1969, 5, s. 39–42.
- JARKOVSKÁ, Lucie, *Poslední cesta Emanuela Moravce*. In: PETRÁŠ, Jiří (ed.), *Kolaborace, Kolaborace, Kolaborace*, České Budějovice 2007, s. 89–95.
- JEŘÁBEK, Martin, *Konec demokracie v Rakousku 1932–1938*, Praha 2004.

- KOUŘIL, Miroslav, R. *Heydrich, E. Moravec a msgre. Šrámek*. In: *Časopis Matice Moravské* 119, 2000, 2, s. 423–428.
- KRATOCHVÍL, Jaroslav, *Cesta revoluce*, Praha 1928.
- KRATOCHVÍL, Jaroslav, *Jménem republiky*, Praha 1928.
- KUBÍČEK, Adolf, *Hanáci v revoluci*, Olomouc 1928.
- KUBKA, František, *Mezi válkami. Masaryk a Beneš v mých vzpomínkách*, Praha 1969.
- KÜPPER, René, *Karl Hermann Frank (1898–1946)*, Praha 2012.
- MORAVCOVÁ, Dagmar, *Výmarská republika*, Praha 2006.
- MOTL, Stanislav, *Oběti a jejich vrazi*, Praha 2008.
- NAKONEČNÝ, Milan, *Vlajka*, Praha 2001.
- PASÁK, Tomáš, *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999.
- PASÁK, Tomáš, *Emil Hácha (1938–1945)*, Praha 2007.
- PEJČOCH, Ivo, *Synové Emanuela Moravce*. In: *Historie a vojenství* 58, 2009, 1, s. 79–89.
- PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří, *Okupace, kolaborace, retribuce*, Praha 2010.
- PERNES, Jiří, *Až na dno zrady*, Praha 1997.
- PERNES, Jiří, *Svět Lidových novin 1893–1993. Stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*, Praha 1993.
- PETRÁČEK, Jiří, *Vojenské dějiny Československa III*, Praha 1987.
- ROUBAL, Vladimír, *Osudy 20. transportu*, Brno 1929.
- SAK, Robert, *Anabáze*, Praha 1995.
- SVOBODA, Jaroslav, *Školství v období protektorátu*, České Budějovice 2010.
- ŠEDIVÝ, Ivan, *Gajdova aféra 1926–1928*. In: *Český časopis historický* 92, 1994, 4, s. 732–758.
- ŠOLC, Jiří, *Přijdeme za svítání*, Praha 2005.
- ŠRÁMEK, Pavel, *Ve stínu Mnichova: z historie československé armády*, Praha 2008.
- ŠTEIDLER, František, *Československé hnutí na Rusi*, Praha 1921.

- TESAŘ, Jan, *Emanuel Moravec aneb logika realismu*. In: *Dějiny a současnost* 11, 1969, 1, s. 20–27.
- TOMÁŠEK, Dušan, KVAČEK, Robert, *Generál šel na smrt*, Praha 2007.
- UHLÍŘ, Jan Boris, *Emanuel Moravec. Český nacionální socialista*. In: *Historie a vojenství* 55, 2006, 2, s. 25–38.
- UHLÍŘ, Jan Boris, *Protectorát Čechy a Morava v obrazech*, Praha 2008.

8 Resumé

The topic of the thesis is „The war viewed by Emanuel Moravec“. Main aim of this work is the general introduction of the war and time based on published articles and monographs. Particular attention is paid to Emanuel Moravec and his opinion about military and geographical potential of Czechoslovakia. In conclusion of the thesis I have analyzed his opinions coming particularly from the last months of the war.

The introduction deals with the analyses of Emanuel Moravec life. An essential emphasis is based on his military career and to the specific year of 1938. The chapter also describes his collaborationist activities until the last moments of his life. Second chapter analyzes Moravec's points of view concerning the strategic aspects of the war. I have performed the analysis of internal aspects that had been reflected within the development of German and partly Astro-Hungarian army, both during the World War I. Another main point of this chapter is the opinion of Moravec about the form of the following war conflict focusing mainly on Germany. The third chapter provides Moravec's analyses of the process of the World War II. Main period of the chapter belongs to 1939–1942, therefore I have also analyzed other, following periods out of the 1945. At the end I have mentioned the Jewish question and Moravec's point of view. The fourth chapter deals about the Moravec's view of strategic position of Czechoslovakia. The introduction includes the analysis of the formation and possibilities of Czechoslovakian army because it was a basis of the former state. The description of strategic position of Czechoslovakia is following. It includes the description of the importance, risks and possible alternatives of how to possibly secure the Central Europe against Nazi aggression. The last chapter analyses the known opinions of Emanuel Moravec published in *Lidové noviny* since April 1945, concerning the post-war events in case of German defeat. I have highlighted the opinion of the danger of Soviet Union mainly for the Central Europe.

9 Přílohy

Příloha č. 1 – Emanuel Moravec

Zdroj: UHLÍŘ, *Protektorát Čechy a Morava v obrazech*, Praha 2008, s. 496.

Příloha č. 2 — „Moravcův obrat“

Účtování a co dále

Stanislav Yester

Sešli se přátelé a nepřátelé, neptali se obětí, než ji začali čtvrtit, prý v zájmu míru tohoto zvráceného a dýchavičného světa. Neptali se nepřátelé. To se dá pochopit. Ale ani přátelé nebyli vybiraví v nehoráznosti prostředků. Vydej nebo půjdeme s tvým odpůrcem proti tobě.

Mír světa je věc vzácná, té je třeba s odvahou obětovat i sebeobětovat, je-li to vyšší příkaz. Když Kristus se obětoval za hříšné lidstvo. Za hříšnou a podlou politiku světa vobu bylo nyní třeba rozpat na břevna muk národ, který jako žádný jiný v poválečné Evropě věřil slibům spojeneckým, v uslechtilost západu, v sílu citu pro spravedlnost, který sálá z pořádných demokracií a starých kultur.

Nic — i bránit se nám znemožnilo. A my jsme se chtěli rvát. Ale útok na naše opěvnění mohl značně oslabit německou armádu a to nebylo vhodné, to neodpovídalo zájmům, které sledují nasycené západní demokracie. Pohrozilo se nám tím, že se o nás nebudou starat spojenci zradivší spojenecké smlouvy, nýbrž že se postaví i proti nám.

Nebudeme se dovolávat Boha, pomáhá jen těm, kteří si samí pomohou. Ale účtovat musíme, abychom správně změřili síly toho, co nám zbylo, abychom začali nový, hlavně rozumnější život.

Psalo se a hovoří se o zradě a nátlaku, které byly spáchány na našem státu a které nezajímají. Obratme to raději. Nevíme jiné a řekneme si: Dějiny neznají nalvnějšího národa a naivnější politiky, jako ta, kterou jsme páchali po dvacet let života našeho státu. Představovali jsme si jako každé mládí svět a bytosti v něm představované státy, mnohem lepšími, idealističtějšími anebo mnohem horšími a satanštějšími.

Při svých málo realistických představách o svých okolích a o svých vztazích k němu, dovolovali jsme si politiku, která je nejriskantnější, nejnákladnější i když se zdá hrdinská. Dali jsme se do služeb boje ideologického, postavili jsme stát do fronty jednoho světového názoru. Bylo to hezké, ale velmi nepraktické a nakonec katastrofální. Postavili jsme stát do fronty proti totalitnímu názoru a autoritativnímu režimům mnohem opravdovější než kterákoliv jiná a větší demokracie. Divočili jsme, zaklínali, přísahali a všechno to pod oblohou pevného spojení se západem, který svou demokracii pěstoval jako věc osobních názorů určitých politických skupin, třeba velikých. Ale když šlo o zájem státu, dovedl se francouzský socialista dobře bavít a domluvit s německým nacistou a anglický demokrat s italským fašistou. Co nám Masaryk vytýkal před válkou v osobním styku, to jsme uplatňovali ve styku mezistátním. Masaryk odsuzoval, když mladých si v tramvaji odsedl od realisty. My jsme tuto počestnost dělali při styku se státy.

Účme se — myslím i vojáky. Léta jsem tu hlásal, že voják se nemá starat o to, jak diplomaticky připravuje válku státník. Naše válka s Německem do poslední chvíle se zdála diplomaticky skvěle fundovanou. Naše zahraniční politika dělala československou strategii, československá armáda mohla dělat jen taktiku na bojišti. Ukázalo se, že strategie byla budována tak prašpatně, že armáda nemohla takticky ani zasáhnout. Byla politickými okolnostmi tak paralysována, že se nakonec ukázala neschopna jedné rány, neměla-li tato rána být současně umíráním národu.

Dělalo jsme to mizerně — prabídne. Prvou věcí při nezdaru je zpytování svědomí. Německo po roce 1918 také hledalo vinníky své porážky, a hlavně pátralo po cestách, které by vedly k nápravě, k novému a lepšímu strategickému oslování.

Nestydíme se nazvat chybu chybou — jinak nevybředneme z nových omylů a katastrof. Hledáme především lepší poměr k všem svým sousedům a nechme už toho ideologického mesiášství, na které náš národ v dějinách několikrát těžce dopadl. Uvědomme si, že jsme se ukázali v těchto dnech nejopuštěnějším státem na světě, až jsme se hleděli, že máme nejdůkladnější a nejmocnější spojenecké svazky, jaké kdy se podařilo malému státu vytvořit.

Kdyby chtěl dnes někdo tvrdit, že můžeme v budoucnu dělat nějaké vojenské zá-

PŘEMĚNA VLA

B - Praha 4. října

Napsal jsem včera na tomto místě, že je třeba rychle vyměnit vládu. Úkoly, před kterými stojíme, jsou tak obrovité a složité a vyžadují si tak různých opatření, že může být se zdarem zdošit jen vláda zcela výjimečné výkonnosti. Napsal jsem výslovně: Vláda velkorysých organizátorů-hospodářů. Víme, že není takových mužů nadbytek. Protože čas kvapí a každá ztracená hodina zhoršuje podmínky dobrého řešení, byli bychom vitální, kdyby jádro takového pracovního kabinetu vytvořili nejosvědčenější organizátoři vojenství a k nim se připojili nejzkušenější organizátoři života hospodářského.

Někde se tento návrh nesprávně vykládal jako plaidoyer pro vojenskou diktaturu. Tento výklad neodpovídá naší myšlence, v níž jsme přece zdůraznili demokratičnost a jednotu celého národa v jeho dobách nejkrusnějších. Hledáme řešení rychlé a účinné a nechceme nevděčně pouličit pomoc, kterou by i pro občanský život mohla poskytnout naše armáda. Tím spíše, že je to instituce, k níž chová naše občanstvo

všech stran a směrů iniciativa, která v to měla aspoň ten vliv, že ujasnilo, že do nového vedení, které by pr systéme, ke kterému je třeba průkazně proj

Otázka, zda má být odbornický nebo jen o nosti. Čím silnější, výše nám všem. Konec konců zase zajedno v práci, i ferno. Ale především, i a rychle u dila. Jsc hama a kde se věc dá. Dnešní den opět se ztr se přece jen úsilí proti lání občanstva, tak i i vlády generála Jana S.

Daladier před sněm
Jednal podle instinktu národa, který se vša

ČTK - Paříž 4. října

Dnes dopoledne se sešla kabinetní rada a potom ministerská rada, jež schválila jednomyslně vládní prohlášení, které odpoledne o 15. hodině přečetl Daladier ve sněmovně a Chautem ps v senátu. Prohlášení francouzské vlády zní: V týdnech, které jsme právě prožili, se mohl svět s úzkostí lázat, zda nebude siržen do války. Dnes, kdy přicházím složit vám účet z naší činnosti, mohu vám říci, že v této krizi jsme zachránili mír. V poslední době jsem málo mluvil, poněvadž jsem musil mnoho jednat. Bylo mi dokonce vytýkáno, že jsem nejmilečlivějším mužem Francie. V této chvíli krátkého odpočinku, která musí být východiskem k nové činnosti, chci vám vyzkoušet, jaké byly poslední události a jak jsme jim čelili.

Problém sudetský

Když se ustavila naše vláda, existoval již problém sudetský. Po anšlusu Rakouska a potom ministerská rada, jež schválila jednomyslně vládní prohlášení, které odpoledne o 15. hodině přečetl Daladier ve sněmovně a Chautem ps v senátu. Prohlášení francouzské vlády zní: V týdnech, které jsme právě prožili, se mohl svět s úzkostí lázat, zda nebude siržen do války. Dnes, kdy přicházím složit vám účet z naší činnosti, mohu vám říci, že v této krizi jsme zachránili mír. V poslední době jsem málo mluvil, poněvadž jsem musil mnoho jednat. Bylo mi dokonce vytýkáno, že jsem nejmilečlivějším mužem Francie. V této chvíli krátkého odpočinku, která musí být východiskem k nové činnosti, chci vám vyzkoušet, jaké byly poslední události a jak jsme jim čelili.

slovenskými a sudetskými předáky. Je však třeba konstatovat, že se všude nikde nedosáhlo souhlasu mezi návrhy československé vlády, jež se stávaly stále širšími, a mezi požadavky sudetských Němců, jež byly čím dál, tím větší od schůzek v Berchtesgadenu k plánu londýnskému.

Berchtesgaden

Na počátku září po závěrečné řeči Hitlerově na norimberském sjezdu a po Henleinově ohlášení, že přerušuje jednání s pruskou vládou, se po prvé jevila situace neodčitelně ohroženou. Německé požadavky nasoudovány při níž by byl bých události rychlejší než vůle státníků. V noci na 11. září jsem vstoupil v jednání s panem Nevilem Chamberlainem. Oznamuji jsem mu, jak by bylo užitečné nahradit demaršé a noty přímými rozhovory mezi odpovědnými státníky. Anglický premiér byl stejného názoru a odjel do Berchtesgadenu. Ve své řeči v dolní sněmovně Chamberlain se ptal s dojetím svých spolupracovníků, zda se jeho cesta do Berchtesgadenu srovnává s jeho cti prvního ministra. Chel připojit hlas francouzského parlamentu k hlasu parlamentu anglického a prostě říci, že touto odvážnou iniciativou a po všechny následující dny a noci se Chamberlain zasoužil o mír.

To, co následovalo po berchtesgadenských rozhovorech, to znáte. V oficiální knize budou shrnuty všechny dokumenty, sepány všechny demaršé a popsána všechna jednání. Ale tato kniha přinese velmi málo neoficiálních věcí, neboť možná po prvé v dějinách světa se všechno konalo veřejně tváří v tvář v národu. Myslím, že mohu říci, ještěž nakonec byl zachován mír a udržen mír, že je to proto, že jsme nepřikročili ke kombinacím tajné diplomacie. Jednání jsme za plného světla pod kontrolou národu a veřejně dle prohlašují, že národy všechny národy chtějí mír.

Anglo-francouzský plán

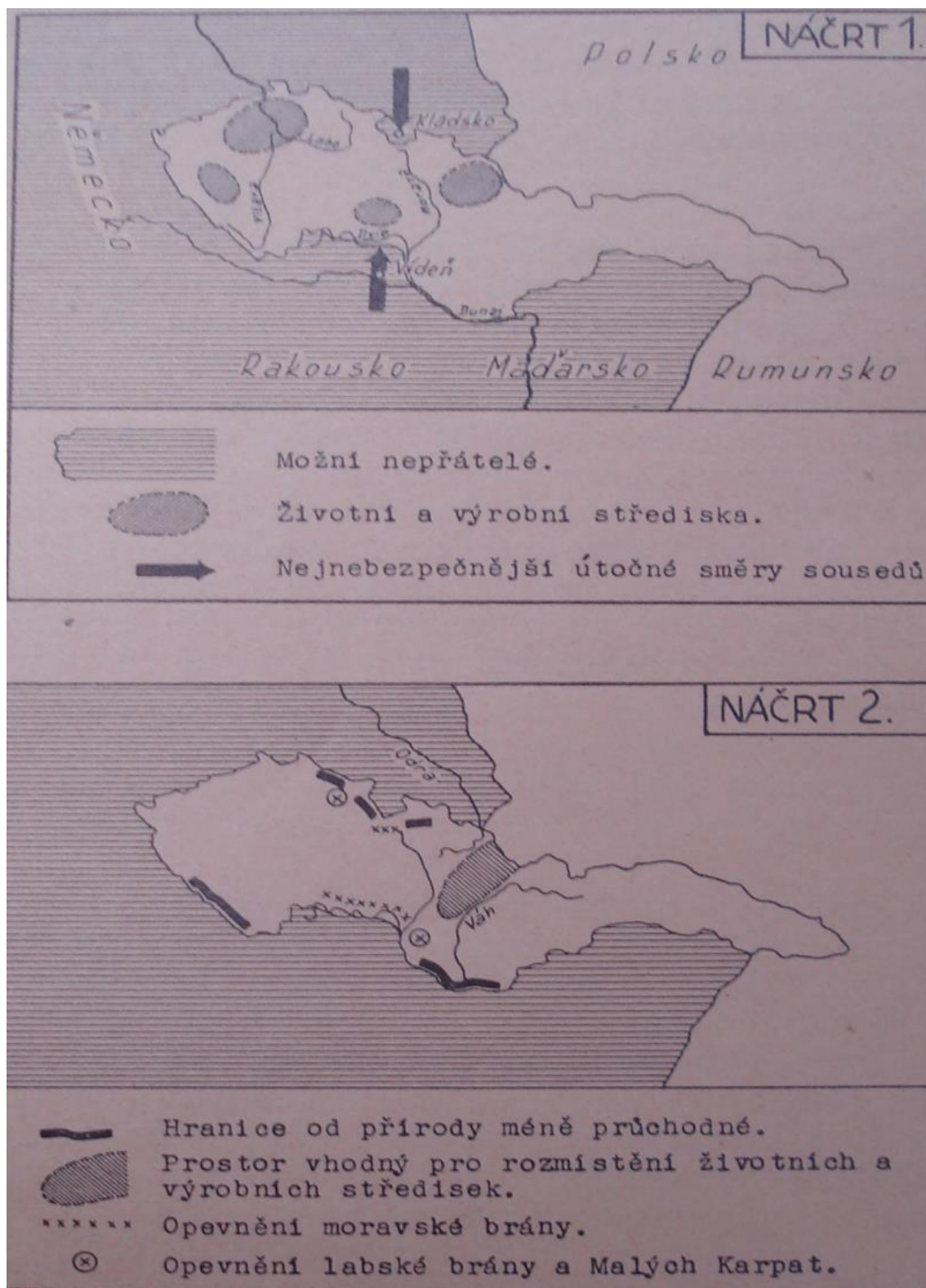
Ve své rozmluvě s Hitlerem mohl Chamberlain ocenit a vymezit rozsah německých požadavků, již v neděli 18. září nám referoval o svých dojemech i o svých úsudcích. Srozumějšil jsem se v Londýně, uvčoval jsem, sklonil jsem se nad mapami. Bríská vláda nám oznámila názory lorda Runcimana. Potřebuji vám říci, s jakým dojetím jsme se dověděli, že britský pozorovatel ve své duši i ve svém svědomí dospěl k názoru o tom, že další

znaky, že se můžeme s úspěchem postavit proti Německu, kdyby nás chtělo napadnout, ten člověk by byl buď zločinec-provokatér nebo idiot. Náš stát v nových hranicích nebudě představa vovat už žádnou vojenskou moc vůči Německu a proto nikdy už nemůže tvořit současně nějaké koalice proti Německu namířené. Podle této skutečnosti musí být také zařízení naše budoucí opravdu realistická politika.

Německé politice se podařilo nás vojensky dokonale paralyzovat. Nečítáme si o

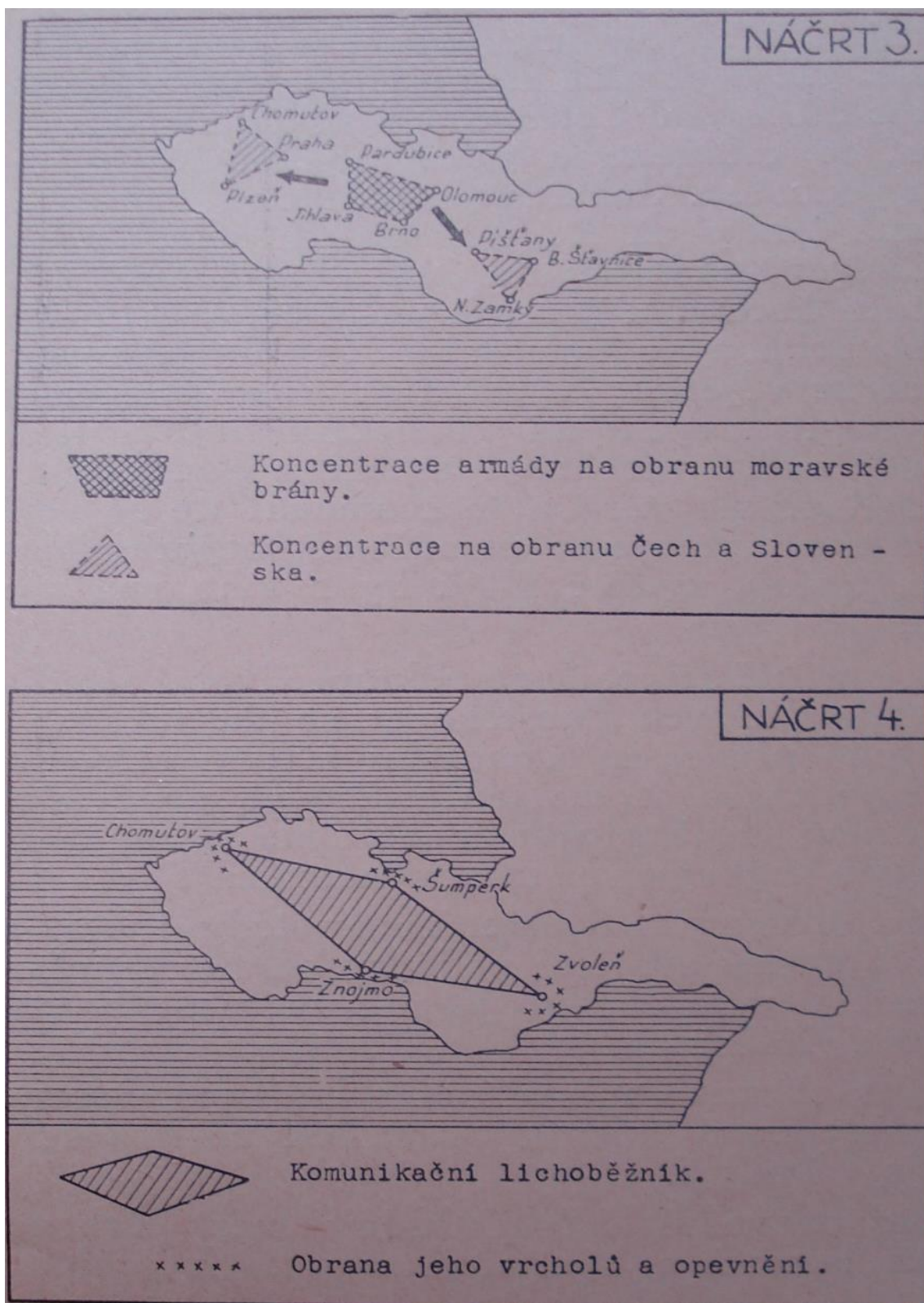
těto pravdě už žádné iluze. Proto naše politika musí, at se nám to chce nebo ne, najít nakonec dobrý poměr k Německu, se kterým bychom se byli snad už dávno dohovřeli, kdyby býval šlechtičný západ nám stále nehroutil vypovědním spojení. Dokud mourofina potřebovali, byl dobrý. Nevyčítáme, učíme se, pamatujeme si, zatřujeme se. Jen žádné modlitby, sklení a zehrání. Přijde doba, kdy Evropa opět o nás uslyší. Prozatím oznamme si vzor z Německ, co dokázali za dvacet let po svém hrozném pokoení v roce 1918.

Příloha č. 3 – Strategické aspekty Československa

Zdroj: MORAVEC, *Proč a kde musíme nejdříve opevnit hranice?*. In: Kojenecký, Josef (ed.), *Hákový kříž hrozí!*, Praha 1933, s. 32.

Příloha č. 4 – Obranyschopnost Československa

Zdroj: Tamtéž.